

UNIVERZITET U SARAJEVU
EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

**FORENZIČNA ANALIZA FINANSIJSKIH IZVJEŠTAJA KAO
ZNAČAJAN ALAT U POSLOVANJU OSIGURAVAJUĆIH
DRUŠTAVA U FBiH**

Sarajevo, mart 2024.

ADNA TRNKA

U skladu sa članom 54. Pravila studiranja za I, II ciklus studija, integrisani, stručni i specijalistički studij na Univerzitetu u Sarajevu, daje se

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADA

Ja, ADNA TRNKA, student/studentica drugog (II) ciklusa studija, broj index-a **5537-72624-FR/21** na programu MENADŽMENT, smjer FORENZIČNO RAČUNOVODSTVO, izjavljujem da sam završni rad na temu:

FORENZIČNA ANALIZA FINANSIJSKIH IZVJEŠTAJA KAO ZNAČAJAN ALAT U POSLOVANJU OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA U FBiH

pod mentorstvom prof. dr. BENINE VELEDAR izradio/izradila samostalno i da se zasniva na rezultatima mog vlastitog istraživanja. Rad ne sadrži prethodno objavljene ili neobjavljene materijale drugih autora, osim onih koji su priznati navođenjem literature i drugih izvora informacija uključujući i alate umjetne inteligencije.

Ovom izjavom potvrđujem da sam za potrebe arhiviranja predao/predala elektronsku verziju rada koja je istovjetna štampanoj verziji završnog rada.

Dozvoljavam objavu ličnih podataka vezanih za završetak studija (ime, prezime, datum i mjesto rođenja, datum odbrane rada, naslov rada) na web stranici i u publikacijama Univerziteta u Sarajevu i Ekonomskog fakulteta.

U skladu sa članom 34. 45. i 46. Zakona o autorskom i srodnim pravima (Službeni glasnik BiH, 63/10) dozvoljavam da gore navedeni završni rad bude trajno pohranjen u Institucionalnom repozitoriju Univerziteta u Sarajevu i Ekonomskog fakulteta i da javno bude dostupan svima.

Sarajevo, 07.03.2024. godine

Potpis studenta/studentice

SAŽETAK

Tradicionalna analiza finansijskih izvještaja je sredstvo u rukama menadžera kojom se pribavljaju informacije o finansijskom stanju i finansijskoj uspješnosti poslovnog subjekta za potrebe donošenja kvalitetnih poslovnih odluka. Analiza finansijskih izvještaja koristi historijske podatke za projiciranje budućih poslovnih politika čime se stvara informacijska podloga za potrebe upravljanja, tj. odlučivanja. U praksi, prilikom analize finansijskih izvještaja upotrebljavaju se razne metode, kao što su: horizontalna i vertikalna analiza, racio analiza, analiza primjenom sintetičkih pokazatelja (koja se primjenjuju na finansijske izvještaje društava za osiguranje) itd. Upotreba istraživačkih i analitičkih vještina, s ciljem otkrivanja manipulativnih radnji u finansijskim izvještajima koje odstupaju od računovodstvenih standarda, poreznih zakona i ostalih zakonskih odredbi. Uvažavajući prethodno navedeno, svrha forenzičnog računovodstva je otkrivanje nelogičnih, nepotpunih i lažnih iskazivanja pojedinih stavki u finansijskim izvještajima. Također, forenzična analiza ima značajan uticaj na donošenje strateških odluka od strane menadžmenta. Specifični metod forenzične analize finansijskih izvještaja, koji se u praksi primjenjuje, je Beneish M-score model. Ovaj model, koji ima za cilj da odgovori na pitanje kako razlikovati finansijske izvještaje kojima se manipuliralo od onih koji nisu bili predmet manipulacije, je razvio 1997. godine profesor Messod Daniel Beneish. U ovom radu, da bi se ukazalo na značaj koju forenzična analiza ima u praksi, provedena je forenzična analiza finansijskih izvještaja društava za osiguranje Euroherc osiguranje d.d., Adriatic osiguranje d.d., Asa osiguranje d.d., Adriatic osiguranje d.d., Grawe osiguranje d.d., Triglav osiguranje d.d. i Uniqa osiguranje d.d. Dodatno je provedeno kvalitativno istraživanje uz pomoć intervjua sa menadžmentom pet osiguravajućih društava u FBiH na temu upotrebe forenzične analize finansijskih izvještaja osiguravajućih društava. Time se pokušalo ukazati na značaj računovodstvenih informacija i analize finansijskih izvještaja u svakodnevnom procesu poslovanja i donošenja poslovnih odluka od strane menadžmenta osiguravajućih društava.

ABSTRACT

The traditional analysis of financial reports is a tool in the hands of managers which provides information about financial condition and performance of a company for the purposes of making quality business decisions. Process of analysis financial statements uses historical data in aim make a future business policies, which creates an base for business decision. Various methods, in practice, are available for process of analyzing financial statements: vertical and horizontal analysis, ratio analysis and test which use synthetic indicators (which are applied to financial statements of insurance companies), etc. Application of research and analytical skills in order to detect manipulations in financial statements that deviate from accounting standards, tax laws and other legal provisions is defined as the forensic analysis. Consequently, the purpose of forensic accounting is to detect illogical, incomplete and false statements of individual items in financial statements. Also, forensic analysis has a significant impact on strategic decision-making by management. Specific method for forensic analysis of financial statements is model developed in 1997 by Professor Messod Daniel Beneish. In practice, this method is called Beneish M-score model. Answer to the question how to distinguish financial statements that have been manipulated from those that have not been subject to manipulation gives this method.

In this research, to show the importance of forensic analysis in practice, a forensic analysis of the financial statements of the insurance companies was performed for Euroherc osiguranje d.d., Adriatic insurance joint-stock company, Asa insurance joint-stock company, Adriatic insurance joint-stock company, Grawe insurance joint-stock company, Triglav insurance joint-stock company and Uniqa insurance joint-stock company. In the final part, was conducted qualitative research, interview, with the management of five insurance companies in FBiH about implementation of forensic analysis of financial reports of insurance companies. In this way, an attempt was made to point out the importance of accounting information and analysis of financial reports in the daily business process and business decision-making by the management of insurance companies.

SADRŽAJ

1. METODOLOŠKI ASPEKT	1
1.1. Predmet i obrazloženje teme	1
1.2. Istraživačka pitanja.....	2
1.3. Ciljevi istraživanja	2
1.4. Metodologija istraživanja	3
2. DJELATNOST OSIGURANJA U FBiH.....	5
2.1. Pojam, predmet i djelatnost osiguranja	5
2.2. Definicija osiguravajućih društava	5
2.3. Pravni i regulatorni okvir osiguravajućih društava.....	6
2.3.1. Zakonski okvir djelatnosti osiguranja u FBiH.....	6
2.3.1.1. <i>Zakon o osiguranju FBiH.....</i>	6
2.3.1.2. <i>Zakon o računovodstvu i reviziji FBiH</i>	6
2.3.4. Pregled tržišta osiguranja u FBiH 2018-2022. godina	9
2.3.4.1. <i>Struktura finansijskog sektora u FBiH.....</i>	9
2.3.4.2. <i>Ukupna premija u BiH i entitetima</i>	10
2.3.4.3. <i>Premija životnog i neživotnog osiguranja u Federaciji BiH.....</i>	10
2.3.5. Uticaj pandemije COVID-19 na djelatnost osiguranja u FBiH.....	11
3. FINANSIJSKI IZVJEŠTAJI OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA.....	15
3.1. Pojam i značaj finansijske analize	15
3.2. Izvještaj o finansijskom položaju na kraju perioda – Bilans stanja.....	15
3.3. Izvještaj o sveobuhvatnoj dobiti – Bilans uspjeha.....	17
3.4. Izvještaj o novčanim tokovima	19
3.5. Izvještaj o promjenama na kapitalu	21
3.6. Bilješke.....	22
4. ANALIZA FINANSIJSKIH IZVJEŠTAJA OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA... 23	23
4.1. Pojam i značaj analize finansijskih izvještaja.....	23
4.2. Vertikalna i horizontalna analiza finansijskih izvještaja	25
4.2.1. Vertikalna i horizontalna finansijskih izvještaja	25
4.2.2. Vertikalna analiza finansijskih izvještaja	25
4.3. Forenzična analiza finansijskih izvještaja.....	26
4.4. Analiza putem specifičnih pokazatelja u sektoru osiguranja.....	29

4.5. Beneish M-score analiza finansijskih izvještaja	31
5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	35
5.1. Metodologija istraživanja	35
5.2. Rezultati istraživanja	35
5.2.1. Horizontalna analiza	35
5.2.2. Vertikalna analiza	45
5.2.3. Analiza putem specifičnih pokazatelja u sektoru osiguranja	48
5.2.4. Rezultati Beneish M-score pokazatelja osiguravajućih društava	52
5.2.5. Rezultati kvalitativnog istraživanja	56
5.3. Diskusija	60
5.4. Smjernice za buduća istraživanja	61
6. ZAKLJUČAK.....	63
REFERENCE	65
PRILOZI	1

POPIS TABELA

Tabela 1: Struktura finansijskog sektora FBiH 2018-2020. godina	9
Tabela 2: Struktura finansijskog sektora FBiH 2021-2022. godina	9
Tabela 3: Ukupna premija u BiH 2018-2020. godina	10
Tabela 4: Ukupna premija u BiH 2021-2022. godina	10
Tabela 5: Životno i neživotno osiguranje – premija u FBiH 2018-2020. godina.....	10
Tabela 6: Premija životnog i neživotnog osiguranja FBiH 2021-2022. godina	10
Tabela 7: Kretanje poslovnih prihoda poslovnih subjekata u FBiH 2019-2020. godina	11
Tabela 8: Kretanje neto dobiti poslovnih subjekata u FBiH 2019-2020. godina.....	12
Tabela 9: Struktura prihoda društava za osiguranje	18
Tabela 10: Pokazatelj razmjera šteta	29
Tabela 11: Pokazatelj razmjera troškova.....	30
Tabela 12: Pokazatelj rezultata ulaganja	30
Tabela 13: Pokazatelj rezultata ulaganja kao % zarađene premije.....	30
Tabela 14: Koeficijent zaduženosti	31
Tabela 15: Varijable Beneish M-Score modela.....	32
Tabela 16: Rezultat horizontalne analize bilansa stanja Euroherc osiguranje d.d. 2018- 2022. godina	35
Tabela 17: Rezultat horizontalne analize bilansa stanja Adriatic osiguranje d.d. 2018-2022. godina	37
Tabela 18: Rezultati horizontalne analize bilansa stanja Grawe osiguranje d.d. 2018-2022. godina	39

Tabela 19: Rezultati horizontalne analize bilansa stanja Triglav osiguranje d.d. 2018-2022. godina	40
Tabela 20: Rezultat horizontalne analize bilansa stanja Uniqa osiguranja d.d. 2018-2022. godina	42
Tabela 21: Rezultat horizontalne analize bilansa stanja Asa osiguranje d.d. 2018-2022. godina	43
Tabela 22: Rezultat vertikalne analize bilansa uspjeha osiguravajućih društava 2018-2022. godina	45
Tabela 23: Najveći postotak učešća pozicija bilansa uspjeha osiguravajućih društava 2018-2022. godina	47
Tabela 24: Pokazatelj razmjera šteta predmetnih društava 2018-2022. godina	48
Tabela 25: Pokazatelj razmjera troškova osiguravajućih društava 2018-2022. godina	49
Tabela 26: Pokazatelj rezultata ulaganja osiguravajućih društava 2018-2022. godina.....	50
Tabela 27: Pokazatelj rezultata ulaganja kao % zarađene premije osiguravajućih društava 2018-2022. godina	50
Tabela 28: Pokazatelj poslovnih rashoda i zarađene premije osiguravajućih društava 2018-2022. godina	51
Tabela 29: Koeficijent zaduženosti osiguravajućih društava 2018-2022. godina	52
Tabela 30: Beneish M-score model Euroherc osiguranje d.d. 2018-2022. godina	52
Tabela 31: Beneish M-score model Adriatic osiguranje d.d. 2018-2022. godina	53
Tabela 32: Beneish M-score model Grawe osiguranje d.d. 2018-2022. godina	53
Tabela 33: Beneish M-score model Asa osiguranje d.d. 2018-2022. godina	54
Tabela 34: Beneish M-score model Triglav osiguranje d.d. 2018-2022. godina	55
Tabela 35: Beneish M-score model Uniqa osiguranje d.d. 2018-2022. godina	55
Tabela 36: Pregled profila ispitanika.....	56

POPIS SKRAĆENICA

Agencija za osiguranje Republike Srpske – (AZORS)

Agencija za nadzor osiguranja Federacije BiH – (NADOS)

Agencija za osiguranje BiH – (AZOBiH)

Bosna i Hercegovina – (BiH)

Brčko disktrikt – (BD)

Federacija Bosne i Hercegovine – (FBiH)

Finansijsko-informatička agencija – (FIA)

Međunarodni računovodstveni standardi – (MRS)

Međunarodni računovodstveni standard 1 – Presentacija finansijskih izvještaja – (MRS 1)

Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja – (MSFI)

Međunarodni standard finansijskog izvještavanja 4 – Ugovori o osiguranju – (MSFI 4)

Nerealizovani gubici/dobici po osnovu finansijskih sredstava raspoloživih za prodaju – (NG/GFSRP)

Ostale rezerve – (OR)

Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dobit FBiH – (PZPD FBiH)

Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dobit FBiH – (PZPD FBiH)

Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dohodak FBiH – (PZPDV FBiH)

Republika Srpska – (RS)

Revalorizacione rezerve (MRS 16, MRS 21 i MRS 38) – (RR)

Statistika tržišta osiguranja u BiH – 2021 Godišnje izvješće – (STOBIH 2021)

Pravilnik o primjeni kontnog okvira društava za osiguranje i reosiguranje – (PPKOOD)

Zakon o društvima za osiguranje u privatnom osiguranju FBiH – (ZDOP FBiH)

Zakon o osiguranju FBiH – ZOO FBiH

Zakon o porezu na dobit FBiH – (ZPD FBiH)

Zakon o porezu na dodanu vrijednost BiH – (ZPDV BiH)

Zakon o porezu na dohodak FBiH – (ZPDN FBiH)

Zakon o društvima za osiguranje u privatnom osiguranju FBiH – (ZDOP FBiH)

Zakon o računovodstvu i reviziji Federacije BiH – (ZRiR FBiH)

1. METODOLOŠKI ASPEKT

1.1. Predmet i obrazloženje teme

U današnjem poslovnom okruženju se u velikoj mjeri poduzimaju aktivnosti u procesu poslovanja poslovnog subjekta koje odstupaju od principa pažnje dobrog privrednika, kao npr. manipulacije sa pozicijama prilikom sačinjavanja finansijskih izvještaja. Na ovaj način privredni subjekti nastoje izbjeći porezne obaveze koje su propisane od strane zakonodavstva (zanemarujući sankcije koje snose u slučajevima otkrivanja prevara) koje značajno utiču na okruženje u kojem isto posluje. Da bi se spriječile negativne posljedice ovih prevarnih aktivnosti, potrebno je kontinuirano poduzimati aktivnosti kontrole procesa poslovanja samog privrednog subjekta, a to je moguće kroz analizu finansijskih izvještaja. Tradicionalna analiza finansijskih izvještaja je sredstvo u rukama menadžera kojom se pribavljaju informacije o finansijskom stanju i finansijskoj uspješnosti poslovnog subjekta za potrebe donošenja kvalitetnih poslovnih odluka. Analiza finansijskih izvještaja koristi historijske podatke za projiciranje budućih poslovnih politika čime se stvara informacijska podloga za potrebe upravljanja, tj. odlučivanja te predstavlja ključni aspekt održavanja tačnosti, pouzdanosti i integriteta finansijskog izvještavanja kompanije. U praksi, za proces analize finansijskih izvještaja primjenjuju se različite metode kao što su: horizontalna i vertikalna analiza, racio analiza, analiza primjenom specifičnih pokazatelja itd. Primjena istraživačkih i analitičkih vještina u cilju otkrivanja manipulacija u finansijskim izvještajima koje odstupaju od računovodstvenih standarda, poreznih zakona i ostalih zakonskih odredbi, koja kroz proces primjene analitičkih postupaka, koja otkriva manipulacije u finansijskim izvještajima, a koje odstupaju od računovodstvenih standarda, poreznih zakona i ostalih zakonskih odredbi naziva se forenzična analiza. U skladu sa prethodno navedenim, svrha forenzičnog računovodstva je otkrivanje nelogičnih, nepotpunih i lažnih iskazivanja pojedinih stavki u finansijskim izvještajima.

Prema tome, forenzično računovodstvo i forenzična analiza su najbolji načini u rukama regulatornih tijela i samog privrednog subjekta, koji implementira rezultate forenzične analize na poslovne aktivnosti u svrhu eliminisanja finansijskih prevara. U praksi su provedene brojne analize i studije sa svrhom dokazivanja da je forenzična analiza značajan alat u otkrivanju i prevenciji manipulacije finansijskih izvještaja. Također, analize i studije rezultirale su saznanjem da je forenzična analiza važno pitanje za regulatorne organizacije, koje su odgovorne za otkrivanje prevara i korupcije finansijske prirode. Pored toga što se uobičajeno forenzična analiza aplicira na finansijske izvještaje privrednih subjekata, analize su pokazale da je forenzična analiza primjenjiva i na finansijske izvještaje osiguravajućih društava. Kada su u pitanju metode forenzične analize, jedan od specifičnih metoda za forenzičnu analizu finansijskih izvještaja je Beneish M-score model, kojeg je 1997. godine razvio profesor Messod Daniel Beneish, u cilju davanja odgovora na pitanje kako razlikovati finansijske izvještaje kojim se manipuliralo od onih koji nisu bili predmet manipulacije. To je matematički model kojim je formulisano nekoliko omjera sa varijablama, koje su

konstruirane iz podataka u finansijskim izvještajima, kako bi se identifikovala pojava finansijske prevare ili tendencija da se upusti u manipulaciju finansijskim izvještajima. Razvijena su dva modela za analizu finansijskih izvještaja: model od pet i model od osam varijabli. U praksi se više primjenjuje model od osam varijabli.

Na osnovu forenzične analize, poslovni subjekti pa tako i osiguravajuća društva na osnovu forenzične analize imaju mogućnost da prepoznaju potencijalne rizike u poslovanju i finansijskom izvještavanju. Na taj način mogu se poduzeti preventivne mjere kako bi se minimizirali rizici i osigurala finansijska stabilnost društva. Kroz provođenje forenzične analize i transparentnim izvještavanjem o rezultatima, osiguravajuća društva mogu povećati povjerenje dioničara, investitora i klijenata. U konačnici, značaj forenzične analize se ogleda u tome što ova vrsta analize pomaže osiguravajućim društvima da se pridržavaju regulatornih zahtjeva u pogledu finansijskog izvještavanja i prevencije prevara. Stoga, osiguravajuća društva koja sistemski provode forenzičnu analizu mogu izbjeći kazne i druge sankcije te održavati visok nivo usklađenosti sa propisima.

1.2. Istraživačka pitanja

U skladu sa predstavljanim problemom istraživanja u ovom radu definisana su sljedeća istraživačka pitanja:

- U kojoj mjeri forenzična analiza doprinosi poštivanju pozitivnih zakonskih propisa u osiguravajućem sektoru u Federaciji BiH (u daljem tekstu: FBiH)?
- Koji je najefikasniji metod otkrivanja manipulacije finansijskih izvještaja osiguravajućih društava FBiH?
- Na koji zaključak upućuju rezultati provedene analize finansijskih izvještaja osiguravajućih društava u FBiH?
- Kako forenzična analiza utiče na proces poslovanja osiguravajućih društava u FBiH?

1.3. Ciljevi istraživanja

U skladu sa postavljenim istraživačkim pitanjima, definisani su ciljevi istraživanja:

- Prezentovanje zakonskog okvira u osiguravajućem sektoru FBiH.
- Predstavljanje značaja forenzične analize finansijskih izvještaja u procesu poslovanja osiguravajućih društava.
- Prezentacija specifičnosti finansijskih izvještaja osiguravajućih društava.
- Prezentacija rezultata poslovanja osiguravajućih društava koji su predmet analize.
- Aplikacija metoda forenzične analize na finansijske izvještaje osiguravajućih društava koji su predmet analize.
- Prezentovanje rezultata provedene forenzične analize.

1.4. Metodologija istraživanja

Prilikom izrade rada upotrijebljene su dvije vrste istraživačkih metoda i to: kvalitativna i kvantitativna metoda.

U prvom dijelu rada, za analizu finansijskih izvještaja korištena je kvantitativna metoda forenzične analize sekundarnih podataka iz finansijskih izvještaja za period od 2018-2022. godine. Naime, sekundarni podaci su podaci koji već postoje, samim time su manje fleksibilni, dakle pouzdaniji u odnosu na primarne podatke, jer se sa njima može manje manipulirati. (Bajgorić i ostali, 2019). Ovi podaci su uglavnom javno dostupni podaci, kao što su npr. arhive, zabilješke, izvještaji, dokumenti, pravila, procedure, uputstva, novinski izvještaji itd. Relevantna osiguravajuća društva čiji će se sekundarni podaci koristiti za potrebe provođenja forenzične analize su osiguravajuća društva koja posluju na području FBiH. Za svrhe izrade ovog rada, kao baza podataka, korišten je izvještaj „Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini – 2021 Godišnje izvješće“ Agencije za osiguranje u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: STOBiH i AZOBiH). Ovaj izvještaj se sačinjava na godišnjem nivou i na osnovu ovog izvještaja izvršen je odabir relevantnih društava za provođenje forenzične analize finansijskih izvještaja. Ovaj izvještaj je korišten za period od 2018-2022. godinu u cilju provođenja raznih analiza. Kao kriterij pri izboru adekvatnih društava koja će biti predmet forenzične analize uzet je dio iz izvještaja AZOBiH za 2021. godinu koja se odnosi na ostvarenu dobit prije oporezivanja 2021. godine osiguravajućih društava. Od ukupno 12 osiguravajućih društava, koja su bila predmet pomenutog izvještaja, u uzorak je odabrano 6 osiguravajućih društava koja su ostvarila najveću dobit prije oporezivanja, i to: Euroherc osiguranje d.d., Adriatic osiguranje d.d., Grawe osiguranje d.d., Asa Osiguranje d.d., Triglav osiguranje d.d. i Uniqa osiguranje d.d.

U drugom dijelu istraživanja, nakon analize finansijskih izvještaja, korištena je kvalitativna metoda istraživanja, koja spada u vrstu naučnog pristupa u kojem se korištenjem metoda intervjua, analize teksta ili opažanja i bilježenja ponašanja prikupljaju tekstualni ili slikovni podaci i analiziraju iskustva, procesi ili obrasci. Nadalje, istraživanje u čijem je centru sagledavanje i proučavanje načina na koji individue i njihove skupine vide stvarnost, svijet, život i okruženje predstavlja kvalitativno istraživanje. Prema tome, kod pojava ili fenomena koje su predmet proučavanja u okviru kvalitativnog istraživanja nastoji sagledati kompleksnost i dubina pojave sa mnoštvom detalja i pojedinosti, a ne samo oni segmenti pojave koji se mogu mjeriti i kvantitativno iskazati. U naučnoj metodologiji možemo reći da je intervju razgovor, najčešće između dvije osobe, kojeg je inicirao istraživač intervjuer sa ciljem da prikupi podatke vezane za istraživački problem koji je definisao. (Bajgorić i ostali, 2019) Osnovna prednost kvalitativnog intervjua je fleksibilnost i omogućeno dubinsko razumijevanje. U praksi, kvalitativni intervjui se koriste za otkrivanje zajedničkih stavova ili shvatanja određene grupe sudionika. Metod koji je upotrijebljen u procesu istraživanja je standardizirani face-to face intervju koji je pripremljen tako da se razgovor vodi prema unaprijed pripremljenim pitanjima. Intervju je proveden sa menadžmentom pet osiguravajućih društava u FBiH na temu upotrebe forenzične analize finansijskih izvještaja

osiguravajućih društava. Time se pokušalo ukazati na značaj računovodstvenih informacija i analize finansijskih izvještaja u svakodnevnom procesu poslovanja i donošenja poslovnih odluka od strane menadžmenta osiguravajućih društava.

2. DJELATNOST OSIGURANJA U FBiH

2.1. Pojam, predmet i djelatnost osiguranja

Riječ osiguranje se definiše kao sigurnost, povjerenje u nešto, obezbjeđenje i izražava svrhu osiguranja, koja se, uopšteno, sastoji u pružanju neke sigurnosti. Prema tome, osiguranja u praksi postoje da bi se rizik, na kojeg nailazimo u našem okruženju, sa pojedinca prenio na osiguravača, odnosno osiguravajuće društvo sklapanjem ugovora o osiguranju. Na ovaj način osiguranici se pokušavaju zaštititi od rizika koji mu mogu nanijeti štetu ili ugroziti život. Djelatnost, u kojoj se prikupljaju novčana sredstva, u svrhu zaštite lica i stvari od određenih događaja kada nastupe je osiguravajuća djelatnost, koja predstavlja isplatu novčanih iznosa jednog fonda koji je formiran iz premije svih onih osoba koje su učesnici u odgovarajućoj vrsti osiguranja. Trgovačko-pravni posao kojem je u fokusu, ugovor o osiguranju, akt kojim se ugovarač osiguranja svoj potencijalni rizik nad životom ili nekim oblikom imovine prenijeti na osiguravatelja, koji se obavezuje obavezuje da će za određenu cijenu, premiju osiguranja nadoknaditi budući, potencijalan i neizvjestan osigurani rizik je osiguranje. U najširem smislu, predstavlja zaštitu imovinskih interesa finansijskih i pravnih lica tokom realizacije, rizika, tj. nastupanja osiguranih slučajeva, na račun fondova osiguranja formiranih naplatom premija od tih lica. Osiguranje, koje je jedan od metoda upravljanja rizikom funkcioniše na način da se preuzima rizik od onih koji su izloženi istom izloženi, naplaćujući premiju osiguranja za preuzeti rizik. U okviru djelatnosti koje obavljaju, osnovna djelatnost osiguravajućih društava predstavlja osiguranje imovine i života (lica), a u cilju zaštite od rizika, koji se s pojedinca prenosi na društvo za osiguranje. Na prethodno pomenuti način se pojedinac nastoji zaštititi od opasnosti (rizika) koje mu mogu ugroziti život ili nanijeti štete na imovini. Prema tome, ako ne postoji rizik, nema ni osiguranja.

2.2. Definicija osiguravajućih društava

Osiguravajuća društva pružaju usluge osiguranja, koje predstavljaju sredstvo zaštite pojedinca i organizacija od finansijskih gubitaka uzrokovanih raznim rizicima, što ujedno predstavlja proces prenosa rizika s pojedinca ili organizacije na osiguravajuće društvo. Usluge koje ova društva nude su police osiguranja, koje su ugovori koji opisuju odredbe i uslove pokrića. Osiguravajuća društva funkcionišu na principu prikupljanja premija od svojih klijenata i pružanja naknada ili isplata u slučaju događaja ili štete koji su pokriveni policama osiguranja.

Uloga osiguravajućih društava u društvu je veoma značajna, iz razloga što pružaju zaštitu od nesigurnosti i neočekivanih događaja, doprinoseći na ovaj način stabilnosti i sigurnosti pojedinaca i organizacija. Usluge koje nude osiguravajuća društva su različite vrste osiguranja, kao što je npr. životno, imovinsko, zdravstveno, automobilsko osiguranje i sl. Način poslovanja osiguravajućih društava reguliše zakonodavstvo, dok su aktivnosti regulisane u cilju osiguravanja finansijske stabilnosti i zaštite interesa osiguranika.

2.3. Pravni i regulatorni okvir osiguravajućih društava

Na tržištu osiguranja nadležna tijela poduzimaju aktivnosti usklađivanja zakonskih propisa u djelatnosti osiguranja koji na snazi u Evropskoj uniji, u cilju poboljšanja usluga koje se pružaju krajnjim korisnicima osiguranja. Vlasti u BiH su uvele zakonsku regulativu, u smislu uslova za osnivanje društava za osiguranje i uslova poslovanja društava za osiguranje, defonisale i propisale vrste obaveznih osiguranja i osnivanje regulatorno - nadzornog organa koje će svojim podzakonskim aktima uređivati i usmjeravati rad društva za osiguranje, nadzirati njihov rad i štititi interese potrošača usluga osiguranja.

Na državnom nivou, institucija koja ima koordinirajuću ulogu je AZO BiH. Zadatak ove institucije je harmonizacija entitetskih propisa iz područja osiguravajuće djelatnosti i aktivnosti entitetskih nadzornih agencija te prikupljanje statističkih podataka na državnom nivou, dok je sama djelatnost osiguranja, ostala, i dalje, u nadležnosti entiteta. Zakonski okvir kojim se reguliše rad sektora osiguranja donesen je na entitetskom nivou, osim zakona koji reguliše rad državne agencije.

2.3.1. Zakonski okvir djelatnosti osiguranja u FBiH

S obzirom na temu koja je predmet istraživanja, forenzična analiza finansijskih izvještaja osiguravajućih društava u FBiH, bitno je, pored propisa na državnom nivou, detaljno objasniti ulogu i način na koji zakonski akti u FBiH regulišu poslovanje osiguravajućih društava u FBiH. Djelatnost osiguranja u FBiH reguliše Zakon o osiguranju FBiH (u daljem tekstu ZOO FBiH). Također, pored ZOO FBiH ovu djelatnost regulišu porezni, računovodstveni i revizijski propisi.

2.3.1.1. Zakon o osiguranju FBiH

ZOO FBiH regulisano je osnivanje, poslovanje, nadzor i prestanak društava za osiguranje i reosiguranje osnovanih u FBiH kao i podružnica društava za osiguranje i reosiguranje koja nemaju sjedište u FBiH. Kada su u pitanju računovodstvene i revizijske aktivnosti, ZOO FBiH reguliše da se za sastavljanje i reviziju finansijskih izvještaja primjenjuju odredbe propisa kojima se uređuje sistem računovodstva i revizije u FBiH, Međunarodnih računovodstvenih standarda i Međunarodnih standarda finansijskog izvještavanja. Također, pored ovih akata, porezni propisi regulišu obavljanje osiguravajuće djelatnosti u FBiH.

2.3.1.2. Zakon o računovodstvu i reviziji FBiH

Zakon o računovodstvu i reviziji FBiH (u daljem tekstu: ZRiR FBiH) uređuje oblast računovodstva i revizije, organizaciju i funkcionisanje sistema knjigovodstva i računovodstva, pripremu i prezentovanje finansijskih izvještaja, reviziju finansijskih izvještaja te niz drugih aktivnosti u ovoj profesiji.

U članu 2., ZRiR FBiH je detaljno naveo ko sve od učesnika na tržištu spada u subjekte od javnog interesa. U subjekte od javnog interesa spadaju: sva pravna lica čijim se vrijednosnim papirima trguje na organizovanom tržištu vrijednosnih papira, mikrokreditna društva, banke, društva za faktoring, društva za osiguranje i reosiguranje, lizing društva, društva za upravljanje investicijskim fondovima, brokersko-dilerska društva i druge finansijske organizacije, društva za upravljanje dobrovoljnim penzijskim fondovima, javna preduzeća osnovana u skladu sa propisima kojima se uređuje poslovanje i upravljanje javnim preduzećima u FBiH, kao i sva pravna lica od posebnog značaja za FBiH u skladu sa propisima o vršenju ovlaštenja u privrednim društvima u kojima postoji učešće državnog kapitala kao i organizacije i javne ustanove koje nisu obuhvaćene okvirom revizije utvrđenim propisom o reviziji institucija u FBiH.

U skladu sa prethodno navedenim, zaključak je da, između ostalog, u subjekte od javnog spadaju i društva za osiguranje i reosiguranje. Prema tome, osiguravajuća društva koja posluju na području FBiH se smatraju subjektima od javnog interesa.

Prema članu 5. ZRiR FBiH pravna lica se razvrstavaju se na mikro, mala, srednja i velika, prema kriterijima. Kriteriji za razvrstavanje su: visina ukupnog prihoda, prosječne vrijednosti poslovne imovine i prosječnog broja zaposlenih u toku poslovne godine, utvrđenih na dan sastavljanja finansijskih izvještaja u poslovnoj godini. Ipak, subjekti od javnog interesa se bez obzira na prethodno spomenute kriterije za razvrstavanje lica na mikro, mala, srednja i velika pravna lica svrstavaju u kategoriju velikih pravnih lica.

Stoga, osiguravajuća društva u FBiH se, neovisno o kriterijima za kategorizaciju iz člana 5. ovog Zakona, smatraju velikim pravnim licima.

Član 25. ZRiR FBiH je propisao obaveznost primjene Međunarodnih standarda finansijskog izvještavanja. Za priznavanje, mjerenje, prezentaciju i objelodanjivanje pozicija u finansijskim izvještajima, u skladu sa ovim članom, velika pravna lica, pravna lica koja su u obavezi sastavljanja konsolidovanih finansijskih izvještaja (matična pravna lica), subjekti od javnog interesa, tj. oni koji se pripremaju da postanu subjekti od javnog interesa u skladu sa važećim propisima, bez obzira na veličinu, primjenjuju MSFI. Stoga, osiguravajuća društva (iz razloga što spadaju u subjekte od javnog interesa), za priznavanje, mjerenje, prezentaciju i prezentaciju pozicija u finansijskim izvještajima primjenjuju MSFI (u praksi poznati pod nazivom "veliki standardi").

Nadalje, ZRiR FBiH je u članu 36. propisao način, sadržaj i period za koji se sastavljaju i prezentuju finansijski izvještaji. Strukturirani prikaz finansijskog položaja i finansijskih rezultata subjekta, koji ima za cilj da pružanje informacija o finansijskom položaju, finansijskom uspjehu i novčanim tokovima subjekta koje su korisne za donošenje odluka širokog kruga korisnika, te pokazuju rezultate koje je ostvarila uprava u upravljanju resursima koji su mu povjereni predstavljaju finansijski izvještaji. Prema ovom članu, pravna lica finansijske izvještaje sastavljaju i prezentuju za poslovnu godinu, za period od 01.01.-

31.12. tekuće godine sa uporedivim podacima za prethodnu godinu. Nadalje, u članu 37. tačka 1. ZRiR FBiH navedeno je koje finansijske izvještaje sačinjavaju pravna lica, a to su:

- Izvještaj o finansijskom položaju - Bilans stanja
- Izvještaj o ukupnom rezultatu za period - Bilans uspjeha.
- Izvještaj o tokovima gotovine – Izvještaj o gotovinskim tokovima
- Izvještaj o promjenama na kapitalu.
- Bilješke uz finansijske izvještaje.

U skladu sa prethodno navedenim, osiguravajuća društva rezultate poslovanja prezentuju kroz set finansijskih izvještaja iz člana 37. tačka 1. ZRiR FBiH.

Što se tiče predaje finansijskih izvještaja, finansijski izvještaji, se u skladu sa članom 44. ZRiR FBiH, predaju Finansijsko-informatičkoj agenciji (u daljem tekstu: FIA), najkasnije do zadnjeg dana u mjesecu februaru tekuće za prethodnu godinu.

Uvažavajući odredbu prethodno navedenog člana, finansijske izvještaje osiguravajuća društva podnose najkasnije do posljednjeg dana februara tekuće godine za prethodnu nadležnoj ispostavi FIA-e.

Članom 57. ZRiR FBiH je regulisano da se revizija finansijskih izvještaja obavlja primjenjujući odrede ovog zakona, u skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardima uz pridržavanje načela profesionalne etike i pravila revizorske struke kao i drugih pravila i propisa koji regulišu ovu oblast. Nadalje, regulisano je da u obaveznu reviziju podliježu finansijski izvještaji i konsolidovani finansijski izvještaji pravnih lica koja se svrstavaju u kategoriju velikih i srednjih pravnih lica. Također, ukoliko neko pravno lice nije svrstano u veliko ili srednje pravno lice, obavezno, predmet revizije su i i finansijski izvještaji subjekata od javnog interesa, definisanih u skladu sa ZRiR FBiH i finansijski izvještaji drugih pravnih lica, ako je to propisano posebnim propisima kojim se uređuje njihovo poslovanje.

Stoga, pošto osiguravajuća društva spadaju u subjekte od javnog interesa, reviziji finansijskih izvještaja podliježu finansijski izvještaji osiguravajućih društava.

Rok predaje revizorskog izvještaja, zajedno sa priloženim finansijskim izvještajima dioničkih društava i subjekata od javnog interesa koji su predmet revizije je najkasnije do 30.06 tekuće za prethodnu godinu ili šest mjeseci nakon završetka poslovne godine ako je poslovna godina pravnog lica različita od kalendarske godine (prema članu 44. tačka 6. ZRiR FBiH).

Imajući u vidu da osiguravajuća društava spadaju u subjekte od javnog interesa, rok za predaju revizorskih izvještaja ovih društava je najkasnije 30. juni tekuće za prethodnu godinu.

2.3.4. Pregled tržišta osiguranja u FBiH 2018-2022. godina

Statistički podaci predstavljaju najrelevantniji izvor podataka o ostvarenim rezultatima obavljenih aktivnosti u određenoj djelatnosti. Kada je u pitanju djelatnost osiguranja u BiH, podatke o poslovanju društava u sektoru osiguranja u BiH objavljuje AZOBiH. Rezultate analize poslovanja društava za osiguranje u BiH AZOBiH prezentuje na godišnjem nivou u izvještaju STOBiH. Stoga je, za potrebe predavljanja tržišta osiguranja u BiH korišten prethodno spomenuti izvještaj, objavljen za period od 2018-2022. godine.

2.3.4.1. Struktura finansijskog sektora u FBiH

U FBiH, ukupna aktiva u 2022. godini finansijskog sektora ima vrijednost od 30,96 milijardi KM, a društva za osiguranje i reosiguranje su ostvarila u 2022. godini iznos od 1,71 milijardi KM (udio od 5,54%), što je ujedno i najveći udio u posmatranom periodu. Najmanji udio društva za osiguranje i reosiguranje ostvaruju u 2018. godini, u iznosu od 1,34 milijardi KM.

U analiziranom periodu, indeks rasta aktive bilježi pad iz godine u godinu. Naime, najveći indeks rasta aktive društava za osiguranje i reosiguranje je ostvaren u 2019. godini i iznosi 8,55%, a najmanji indeks rasta bilježi 2022. godina u iznosu od 5,09%.

Tabela 1: Struktura finansijskog sektora FBiH 2018-2020. godina

Sektori finansijskih usluga	2018.		2019.		2020.	
	Aktiva (u mil. KM)	Udjel (%)	Aktiva (u mil. KM)	Udjel (%)	Aktiva (u mil. KM)	Udjel (%)
Banke	22.094	88,42	24.211	88,69	24.396	88,41
Investicijski fondovi	670	2,68	672	2,46	656	2,38
Osiguravajuća društva i društva za reosiguranje	1.345	5,38	1.460	5,35	1.540	5,58
Mikrokreditne organizacije	580	2,32	631	2,31	658	2,38
Lizing društva	297	1,19	324	1,19	344	1,25
Ukupno	24.986	100,00	27.297	100,00	27.594	100,00

Izvor: Agencija za osiguranje BiH (2018, 2019 i 2020)

Tabela 2: Struktura finansijskog sektora FBiH 2021-2022. godina

Sektori finansijskih usluga	2021.		2022.		Indeks rasta aktive			
	Aktiva (u mil. KM)	Udjel (%)	Aktiva (u mil. KM)	Udjel (%)	19/18	20/19	21/20	22/21
Banke	25.891	88,17	27.188	87,80	109,58	100,77	106,13	105,01
Investicijski fondovi	774	2,63	897	2,90	100,30	97,71	117,87	115,88
Osiguravajuća društva i društva za reosiguranje	1.632	5,56	1.715	5,54	108,55	105,46	106,01	105,09

Mikrokreditne organizacije	693	2,36	729	2,35	108,78	104,24	105,38	105,11
Lizing društva	374	1,27	437	1,41	108,93	106,22	108,70	116,94
Ukupno	29.364	100,00	30.966	100,00	109,25	101,09	106,41	105,46

Izvor: Agencija za osiguranje BiH (2021, 2022)

2.3.4.2. Ukupna premija u BiH i entitetima

U nastavku je dat tabelarni prikaz ostvarene premije u BiH, FBiH i RS u periodu od 2018-2022. godine:

Tabela 3: Ukupna premija u BiH 2018-2020. godina

	2018.	Udio (%)	2019.	Udio (%)	2020.	Udio (%)
BiH	712.831.565	100,00	762.780.531	100,00	755.894.108	100,00
FBiH	497.842.176	69,84	532.021.245	69,75	529.123.374	70,00
RS	214.989.388	30,16	230.759.286.	30,25	226.770.734	30,00

Izvor: Agencija za osiguranje BiH (2018, 2019, 2020)

Tabela 4: Ukupna premija u BiH 2021-2022. godina

	2021.	Udio (%)	2022.	Udio (%)
BiH	818.406.451	100,00	881.056.961	100
FBiH	572.791.723	69,99	615.496.027	69,86
RS	245.614.728	30,01	265.560.934	30,14

Izvor: Agencija za osiguranje BiH (2021, 2022)

Najveći iznos premije u FBiH bilježi u iznosu od 615.496.027 KM, a najmanji iznos ukupne premije je ostvaren u 2018. godini (497.842.176 KM). Najveći indeks rasta je zabilježen u 2021. godini (2021./2020.) te iznosi 8,25%, dok je najmanji indeks rasta premije od 0,54% ostvaren u 2020. godini (2020./2019.).

2.3.4.3. Premija životnog i neživotnog osiguranja u Federaciji BiH

Tabela 5: Životno i neživotno osiguranje – premija u FBiH 2018-2020. godina

Ukupno	2018.	Udio (%)	2019.	Udio (%)	2020.	Udio (%)
Neživot	376.288.422	75,58	398.264.037	74,86	398.372.113	75,29
Život	121.553.755	24,42	133.757.208	25,14	130.751.261	24,71
Ukupno	497.842.176	100,00	532.021.245	100,00	529.123.374	100,00

Izvor: Agencija za osiguranje BiH (2018, 2019, 2020)

Tabela 6: Premija životnog i neživotnog osiguranja FBiH 2021-2022. godina

Ukupno	2021.	Udio (%)	2022.	Udio (%)
---------------	--------------	-----------------	--------------	-----------------

Neživot	425.525.771	74,29	455.139.262	73,95
Život	147.265.952	25,71	160.356.765	26,05
Ukupno	572.791.723	100,00	615.496.027	100,00

Izvor: Agencija za osiguranje BiH (2021 i 2022)

Premija neživotnog osiguranja u FBiH ostvaruje konstantan rast u posmatranom periodu. U 2022. godini zabilježen je najveći rast premije neživotnog osiguranja i to u iznosu od 455.139.262 KM, dok je u 2018. godini ostvaren najmanji iznos premije za neživotna osiguranja od 376.288.422 KM. Prve dvije godine posmatranog perioda, 2018. i 2019. godina, zabilježen je rast premije životnog osiguranja godine. U 2018. godini premija životnog osiguranja iznosila je 121.553.755 KM, a u 2019. godini 133.757.208 KM. Primijetan je blag pad premije životnog osiguranja u 2020. godini, u kojoj ova premija iznosi 130.751.261 KM. U 2021. i 2022. godini premija životnog osiguranja je ostvarila rast u odnosu na 2020. godinu (2021. godina: neživotno osiguranje 425.525.771 KM, životno osiguranje 147.265.952 KM; 2022. godina: neživotno osiguranje 455.139.262 KM, životno osiguranje 160.356.765 KM).

2.3.5. Uticaj pandemije COVID-19 na djelatnost osiguranja u FBiH

Finansijski izvještaji predmetnih društava za 2020. i 2021. godinu obuhvataju period pandemije korona virusa, koja je imala negativne posljedice na cjelokupnu privredu i život u svijetu pa tako i na poslovanje osiguravajućih društava na teritoriji FBiH. Stoga, nužno je sagledati uticaj COVID-19, na poslovanje društava za osiguranje u FBiH. Kao baza za pregled finansijskih informacija u ovom periodu, korišten je izvještaj FIA-e „Analiza uticaja pandemije COVID-19 na poslovanje privrednih društava u FBiH“. Ovaj izvještaj obuhvata analizu uticaja promjene vrijednosti i strukturu imovine, obaveza, kapitala te finansijskog rezultata poslovanja privrednih društava korištenjem metoda komparacije i vertikalne analize bilansa. Šifre djelatnosti relevantnih osiguravajućih društava za provođenje analize prema Klasifikaciji djelatnosti BiH 2010 su 65.11 – Životno osiguranje i 65.12 – Ostalo osiguranje. Predmetne šifre, prema klasifikaciji djelatnosti, spadaju u područje K – Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja.

U nastavku je dat prikaz analize poslovnih prihoda i neto dobiti poslovnih subjekata u FBiH koju je izvršila FIA po područjima djelatnosti za 2019. (godina poslovanja u tzv. „normalnim okolnostima“) i 2020. godinu (tzv. „pandemijska godina“).

Tabela 7: Kretanje poslovnih prihoda poslovnih subjekata u FBiH 2019-2020. godina

Poslovni prihodi	2019.	2020.	2020-2019.	% 2020/2019
Poljoprivreda, ribolov i šumarstvo (A)	505.913.118	514.192.703	8.279.585	1,64%
Vađenje ruda i kamena (B)	637.333.091	623.262.942	-14.070.149	-2,21%
Prerađivačka industrija (C)	11.884.455.741	10.777.355.590	-1.107.100.151	-9,32%

Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom (D)	2.365.685.368	2.102.036.397	-263.648.971	-11,14%
Snabdijevanje vodom; uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom (E)	587.343.884	564.678.139	-22.665.745	-3,86%
Građevinarstvo (F)	2.480.254.489	2.437.316.652	-42.937.837	-1,73%
Trgovina na veliko i na malo (G)	23.542.813.207	20.557.644.277	-2.985.168.930	-12,68%
Transport i skladištenje (H)	2.093.927.885	1.802.523.305	-291.404.580	-13,92%
Hotelijerstvo i ugostiteljstvo (I)	416.546.541	237.109.738	-179.436.803	-43,08%
Informacije i komunikacije (J)	1.684.060.432	1.657.126.233	-26.934.199	-1,60%
FINANSIJSKE DJELATNOSTI I OSIGURANJE (F)	56.677.595	50.668.042	-6.009.553	-10,60%
Poslovanje nekretninama (L)	262.828.757	232.361.374	-30.467.383	-11,59%
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti (M)	1.368.852.533	1.200.498.537	-168.353.996	-12,30%
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti (N)	431.382.764	384.208.555	-47.174.209	-10,94%
Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje (O)	63.133.562	75.833.117	12.699.555	20,12%
Obrazovanje (P)	106.568.424	97.507.002	-9.061.422	-8,50%
Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite (Q)	1.351.239.970	1.407.486.563	56.246.593	4,16%
Umjetnost, zabava i rekreacija (R)	332.767.694	265.148.260	-67.619.434	-20,32%
Ostale uslužne djelatnosti (S)	62.539.595	57.930.162	-4.609.433	-7,37%

Izvor: Finansijsko-informatička agencija (2021)

Na osnovu podataka iz prethodne tabele, poslovni prihodi područja K – Finansijske djelatnosti i osiguranja 2019. godine iznose 56.677.595 KM, dok su 2020. godine značajno smanjeni za 6.009.533 KM, odnosno 10,60%. Prema tome, zaključak je da je ostvareni rezultat poslovnih prihoda u 2020. godini posljedica uticaja pandemije COVID-19 koja je uticala i na djelatnost osiguranja u FBiH.

Tabela 8: Kretanje neto dobiti poslovnih subjekta u FBiH 2019-2020. godina

Neto dobit	2019.	2020.	202-2019.	2020/2019.	2019.	2020.
Poljoprivreda, ribolov i šumarstvo (A)	27.734.421	35.335.084	7.600.663	27,41%	5,48%	6,87%
Vađenje ruda i kamena (B)	21.046.204	23.073.508	2.027.304	9,63%	3,30%	3,70%
Prerađivačka industrija (C)	923.479.719	819.918.164	-103.561.555	-11,21%	7,77%	7,61%
Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom (D)	41.142.602	24.253.770	-16.888.832	-41,05%	1,74%	1,15%
Snabdijevanje vodom; uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom (E)	15.799.668	18.888.461	3.088.793	19,55%	2,69%	3,34%

Građevinarstvo (F)	374.417.145	354.712.402	-19.704.743	-5,26%	15,10%	14,55%
Trgovina na veliko i na malo (G)	1.091.363.266	932.788.440	-158.574.826	-14,53%	4,64%	4,54%
Transport i skladištenje (H)	117.005.835	103.639.415	-13.366.420	-11,42%	5,59%	5,75%
Hotelijerstvo i ugostiteljstvo (I)	43.530.502	9.513.875	-34.016.627	-78,14%	10,45%	4,01%
Informacije i komunikacije (J)	170.163.235	176.054.212	5.890.977	3,46%	10,10%	10,62%
FINANSIJSKE DJELATNOSTI I OSIGURANJE (K)	22.512.468	18.688.516	-3.823.952	-16,99%	39,72%	36,88%
Poslovanje nekretninama (L)	67.701.837	50.165.414	-17.536.423	-25,90%	25,76%	21,59%
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti (M)	211.868.544	207.914.494	-3.954.050	-1,87%	15,48%	17,32%
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti (N)	47.160.471	50.234.856	3.074.385	6,52%	10,93%	13,07%
Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje (O)	1.113.975	767.066	-346.909	-31,14%	1,76%	1,01%
Obrazovanje (P)	17.395.289	15.147.683	-2.247.606	-12,92%	16,32%	15,53%
Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite (Q)	47.095.238	43.177.321	-3.917.917	-8,32%	3,49%	3,07%
Umjetnost, zabava i rekreacija (R)	84.791.159	57.603.508	-27.187.651	-32,06%	25,48%	21,73%
Ostale uslužne djelatnosti (S)	7.144.347	4.523.101	-2.621.246	-36,69%	11,42%	7,81%

Izvor: Finansijsko-informatička agencija (2021)

Neto dobit poslovnih subjekata (osiguravajućih društava – šifra djelatnosti K - područje K – Finansijske djelatnosti i osiguranja) u 2019. godini iznosi 22.512.468 KM. U 2020. godine ostvarena neto dobit je u iznosu od 18.688.516 KM. Neto dobit 2020. godine je je značajno smanjena za 16,99%. U skladu sa prethodno navedenim podacima, zaključak je da je ostvareni rezultat neto dobiti u 2020. godini posljedica uticaja COVID-19 koji je uticao i na djelatnost osiguranja u FBiH.

Uvažavajući prethodno navedeno, ekonomske posljedice COVID-19 bile su neizbježne na djelatnost osiguranja u FBiH. Negativan uticaj na poslovanje privrednih društava se ogleda na sve bilansne stavke samog društva, odnosno smanjeni prihodi, povećana potreba za finansiranjem, različit uticaj na mala, srednja i velika preduzeća kao i negativan poslovni rezultat i marže. Prema analizi FIA-e pad poslovnih i trgovinskih aktivnosti je primijetan u značajnom padu poslovnih prihoda i neto dobiti predmetnih društava. U sektoru osiguranja u FBiH, kumulativno od 01.01.2020.-30.11.2020. godine, COVID-19 je prouzrokovao pad premije za 1,6% u odnosu na 01.01.2019.-30.11.2019. Pojedine vrste osiguranja koje

zauzimaju vrlo malo učešće u ukupnoj premiji nisu zabilježile pad premije. Glavne vrste osiguranja su ostvarile znatan pad premije (osiguranje od nezgode - pad za 27,3%, zdravstveno osiguranje - pad premije za 7,6%, kasko auto osiguranje - pad za 7,1%, osiguranje od požara - pad od 26,3%, ostalo osiguranje imovine - pad od 8,1%). Osiguranje robe u prevozu ostvarilo je rast premije za 10,6%, a osiguranje od autoodgovornosti bilježi rast za 8,1%. U okviru životnog osiguranje, vrsta životnog osiguranja bilježi rast, koji iznosi 12,3%, u odnosu na novembar 2019. godine. Finansijski efekti pandemije su vidljivi na novčanim tokovima sektora osiguranja kroz naplaćene premije osiguranja, plasman privremeno slobodnih novčanih sredstava (institucionalni investitori) te kroz isplatu šteta korisnicima osiguranja. Aktivnosti u sektoru osiguranja postaju sve zahtijevnije i obimnije, ali bez ovih aktivnosti nije moguće živjeti i raditi. Stoga, ekonomske lekcije iz krize 2008. i 2020. godine sektor osiguranja u BiH su veoma značajne za razvoj društvene i poslovne zajednice.

3. FINANSIJSKI IZVJEŠTAJI OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA

3.1. Pojam i značaj finansijske analize

Produkt računovodstvenog odjela, informacije u vidu poslovnih događaja moraju biti pouzdane, iz razloga što korisnici istih moraju biti sigurni da one mogu biti oslonac za donošenje poslovnih odluka. Informacije iz računovodstva moraju predstavljati tačno ono što se podrazumijeva da predstavlja, odnosno mora biti vjerodostojna i povjerljiva od strane onih koji ih koriste u određenom trenutku. Da bi se dobile informacije o finansijskom poslovanju nekog društva nužni su podaci koji nastaju u odjelu računovodstva, a zapisuju se u finansijskim izvještajima. Mićin (2008) daje definiciju računovodstva prema kojoj je računovodstvo jezik bussinesa i gotovo da je nemoguće zamisliti poslovanje osiguravajućih društava te upravljanje poslovanjem i razvojem bez kvalitetnih računovodstvenih informacija. Prema tome, svaka poslovna funkcija i zaposlenici u poslovnoj organizaciji, koji su nosioci poslovne funkcije, trebaju razumjeti računovodstvenu logiku knjiženja poslovnih događaja te trebaju znati čitati i razumjeti podatke prezentovane u finansijskim izvještajima. Sistem koji obezbjeđuje informacije o o finansijskom položaju, uspješnosti poslovanja, tokovima gotovine, promjenama na kapitalu i drugim finansijskim i nefinansijskim informacijama značajnim za eksterne i interne korisnike finansijskih izvještaja je računovostvo.

U praksi, ekonomske pojave prezentovane u brojevima su finansijski izvještaji, tj. finansijski izvještaj je strukturirani prikaz finansijskog položaja i finansijskih rezultata organizacije. Svrha finansijskih izvještaja je pružanje informacija o finansijskom položaju, finansijskom uspjehu i novčanim tokovima subjekta koje su značajne u procesu donošenja odluka i prezentuju ostvarene rezultate uprave u upravljanju resursa, koji su na raspolaganju.

Ruth (2021) navodi da se finansijski izvještaji sačinjavaju kako bi se stvorile zdravije finansije kompanije te da se postignu ciljevi kompanije, kao što su profit i razvoj poslovanja. Stoga, analizu finansijskih izvještaja menadžment može koristiti da utvrdi stanje kompanije i da provedena analiza postane osnova za donošenje odluka vezanih za budućnost kompanije.

3.2. Izvještaj o finansijskom položaju na kraju perioda – Bilans stanja

U izvještaju o finansijskom položaju na kraju perioda, bilansu stanja, čitaju se osnovni podaci o ukupnoj vrijednosti sredstava subjekta na određeni dan, pojavnom obliku sredstava, izvorima tih sredstava (tuđi – obaveze i vlastiti – kapital) predstavlja. Na pitanje “Šta preduzeće ima od imovine?” odgovor nalazimo u sadržaju aktive bilansa, a u pasivi je odgovor na pitanje “Odakle je ta imovina?”. Fidson i Alvarez (2022) smatraju da je bilans stanja izuzetan izum u računovodstvenoj struci, zbog toga što prezentuje sliku o stanju i dinamici materijalne i finansijske strukture preduzeća u određenom vremenskom periodu. Izvještaj o finansijskom položaju (bilans stanja) je statički izvještaj, slika poslovnog subjekta

na tačno određeni dan, gdje se vide određene (pozitivne) osobine tog subjekta koje su iskazane vrijednosno, a to predstavljaju sredstava, a sa druge strane vrijednosno izraženo protuteža toj vrijednosti koja se dijeli na obaveze (tudi izvori sredstava, tj. negativne osobine) i kapital, koji se dijeli na osnivački i akumuliranu dobit od dana osnivanja poslovnog subjekta do izvještajnog datuma). Zbir svih sredstava mora odgovarati kombinovanom ukupnom iznosu svih obaveza i kapitala.

Specifičnosti bilansa stanja osiguravajućih društava se ogleda u tome što se u okviru aktive javlja značajno učešće investicija. Investicije u aktivni osiguravajućih kompanija su značajne, zato što se upravo ove kompanije na finansijskom tržištu, javljaju kao značajan institucionalni investitor. (Novalija-Islambegović, 2015)

Ulaganja, odnosno investicije, kod osiguravajućih društava se sastoje od:

- Ulaganja u zemljišta i građevinske objekte koji ne služe društvu za provođenje djelatnosti.
- Ulaganja u podružnice, pridružena društva i učešće u zajedničkim ulaganjima.
- Dionice i udjeli u podružnicama.
- Dionice i udjeli u pridruženim društvima.
- Učešće u zajedničkim ulaganjima.

Što se tiče ostalih finansijskih ulaganja, ista se sastoje od:

- Ulaganja koja se drže do dospelja.
- Ulaganja raspoloživa za prodaju.
- Ulaganja po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka.
- Depoziti, zajmovi i potraživanja.

Ulaganja su finansijski najveća i najznačajnija pozicija aktive osiguravajućeg društva, i iz pozicije osiguranika, osiguratelja i nadzornika. Ulaganja uključuju imovinu za pokriće tehničkih pričuva u osiguranju, te ostalu imovinu koju prema specifičnosti izvora sredstava i visoke razine kapitala trebaju imati osiguratelji, trebalo bi dalje analitički voditi odvojeno kao imovinu uloženu iz sredstava kapitala, i imovinu uloženu iz ostalih slobodnih sredstava. (Mićin, 2008)

U okviru bilansa stanja osiguravajućih društava, pozicija potraživanja uključuje sljedeće stavke:

- Potraživanja iz neposrednih poslova osiguranja (od osiguranika, od zastupnika ili od posrednika u osiguranju).
- Potraživanja iz poslova suosiguranja i reosiguranja.
- Ostala potraživanja (potraživanja iz drugih poslova osiguranja, potraživanja za prinose na ulaganja, ostala potraživanja).

S druge strane, u pasivi je značajno učešće su obaveza prema osiguranicima, a to su: nezarađena premija i neisplaćeni odštetni zahtjevi. Nezarađena premija je dio naplaćene premije koja predstavlja prihod budućeg obračunskog perioda, dok su neisplaćeni odštetni zahtjevi nelikvidirane naknade iz osiguranja, tj. neisplaćeni procijenjeni troškovi nastalih šteta u tekućem obračunskom periodu, koji se isplaćuju u budućem obračunskom periodu.

Tehničke rezerve, koje su stavka pasive bilansa stanja osiguravajućih društava, se sastoje od:

- Prenosne premije, bruto iznos.
- Pričuve za povrate premija ovisne i neovisne o rezultatu (bonusi i popusti), bruto iznos.
- Pričuve za izravnanje šteta (kolebanje šteta), bruto iznos.
- Pričuve šteta, bruto iznos.
- Ostale osigurateljno-tehničke pričuve, bruto iznos.

3.3. Izvještaj o sveobuhvatnoj dobiti – Bilans uspjeha

Bilans uspjeha ili izvještaj o sveobuhvatnoj dobiti je, pored bilansa stanja, najvažniji dio finansijskog izvještaja jer se na osnovu ovog izvještaja određuje uspješnost određenog subjekta, koja se ogleda kroz ostvareni poslovni rezultat dobit ili gubitak tokom određenog perioda. Zadatak bilansa uspjeha je obračun svih rashoda i prihoda u posmatranom obračunskom razdoblju te da iskazivanje ostvarenog finansijskog rezultata i raspodjela istog. Finansijski rezultat proizilazi nakon poređenja ukupnih prihoda i rashoda poslovnog subjekta. Praktično, ako su prihodi veći od rashoda radi se o pozitivnom finansijskom rezultatu, tj. dobiti, dok s druge strane, ukoliko su rashodi veći od prihoda radi se o negativnom finansijskom rezultatu, tj. gubitku. U narednom koraku, finansijski rezultat se integriše u bilans stanja, u okviru stavke akumulirana (zadržana) dobit ili kao akumulirani (preneseni) gubitak u pasivi. Prema Aini (2021) bilans uspjeha je finansijski izvještaj u kojem se opisuju finansijsko poslovanje privrednog subjekta za obračunski period.

Bilans stanja i bilans uspjeha su jedinstvena cjelina i to znači da predstavljaju cjelinu imovine pravne osobe. Međusobna povezanost se očitava u bilansu stanja i bilansu uspjeha, tj. ova dva izvještaja su međusobno povezana, a ova povezanost se ogleda kroz rashode i prihode poslovnog subjekta.

Na tržištu, društva za osiguranje ostvaruju prihode kao i svaki drugi poslovni subjekt koji je osnovan s ciljem stvaranja profita. Proizvod osiguravajućih društava koji nude kupcima (osiguranicima) je osiguranje, za koji im kupci (osiguranici) plaćaju odgovarajuću cijenu u novcu, koja se zove premija osiguranja. Analizom bilansa stanja društava za osiguranje, koja je drugačija u odnosu na analizu bilansa stanja ostalih subjekata, dobivaju informacije o pozitivnim i negativnim komponentama ostvarenog rezultata (dobiti ili gubitka) za određeni period. Uvažavajući ove komponente, poznata je pretpostavka za poduzimanje poslovnih aktivnosti, s ciljem povećanja pr poznata je pretpostavka za preduzimanje određenih mjera

u cilju povećanja profita koja je, pored socijalne (zaštitne) funkcije, osnovna svrha poslovanja osiguravajućih društava. Mnogi faktori su, izvan kontrole društava za osiguranje, kao što je npr. kontrola visine odštetnih zahtjeva, koja je značajna negativna komponenta periodičnog poslovnog rezultata (dobiti ili gubitka). Pored toga, u praksi je teško provoditi kontrolu uzroka nastanka mnogih šteta. Neke štete se mogu svesti na minimum poduzimanjem mjera kroz npr. povećanje premije za osiguranike koji svjesno prouzrokuju štete. S druge strane, u praksi postoje mjere kojim se može uticati na povećanje prihoda po osnovu uplaćenih premija kroz davanje određenih popusta i na ovaj način se stimuliraju osiguranici za sklapanje ugovora o osiguranju, što ima pozitivan uticaj na povećanje ukupne premije kao značajne pozitivne komponente periodičnog poslovnog rezultata (dobiti ili gubitka). Širom svijeta, osiguravajuća društva proširuju paletu svojih usluga jer žele povećati svoj profit, ali ovakve aktivnosti su poželjne ako su komplementarne sa osnovnom djelatnosti, odnosno osnovnim funkcijama osiguranja zbog kojih je društvo za osiguranje osnovano.

Specifičnosti bilansa uspjeha osiguravajućih društava se ogleda u tome što je priroda poslovanja društava za osiguranje drugačija u odnosu na ostale učesnike na tržištu. Nadalje, glavni izvor prihoda su naplaćene premije, a glavni izvor rashoda predstavljaju isplaćene štete (odštetni zahtjevi) i poslovni rashodi.

U nastavku je dat prikaz strukture prihoda društava za osiguranje:

Tabela 9: Struktura prihoda društava za osiguranje

STRUKTURA PRIHODA DRUŠTAVA ZA OSIGURANJE		
1. ZARAČUNATA TEHNIČKA PREMIJA	8. ZARAĐENA PREMIJA	9. OSTALI POSLOVNI PRIHODI
2. PRIJENOSNA PREMIJA IZ PRETHODNE GODINE	8.1. Premija osiguranja	9.1. Prihodi od otpisa obaveza
3. REZERVA ŠTETA IZ PRETHODNE GODINE	8.2. Premija suosiguranja	9.2. Prihodi od prodaje materijalne imovine za direktno obavljanje djelatnosti osiguranja
4. UDJELI U ŠTETAMA PO OSNOVU REOSIGURANJA	8.3. Promjena prenosne premije	9.3. Prihodi od donacija, subvenicija, refundacija i drugih naknada
5. NAPLATA PREMIJE PO OSNOVU ISPRAVE IZ PRETHODNOG RAZDOBLJA	8.4. Premije predane u reosiguranje	9.4. Prihodi iz prethodnih godina
6. PRIHODI OD ULAGANJA	8.5. Promjena udjela suosigratelja/reosigratelja prenosnoj premiji	9.5. Prihodi od poslovnog najma

7. OSTALI PRIHODI	8.6. Ispravak vrijednosti premije osiguranja/suosiguranja	9.6. Naplaćena potraživanja iz ispravke vrijednosti - ostalo
	8.7. Naplata ispravke vrijednosti premije osiguranja/reosiguranja	9.7. Naplaćena otpisana potraživanja - ostalo
		9.8. Ostali poslovni prihodi

Izvor: izrada Autora

Poslovni rashodi društava za osiguranje su:

1. Akvizicioni troškovi.
 - i. troškovi provizije.
 - ii. ostali troškovi pribavljanja.
2. Troškovi uprave umanjeni za proviziju i udio u dobiti od reosiguravajućeg društva.
 - i. trošak amortizacije stalnih sredstava.
 - ii. plate, porezi i doprinosi na i iz plata zaposlenika.
 - iii. ostali troškovi uprave.

Rashodi osiguravajućih društava su:

1. Likvidirane štete.
2. Neto premije reosiguranja.
3. Prenosne premija krajem godine.
4. Rezerve šteta krajem godine.
5. Ispravke premije za nenaplaćenu premiju.
6. Ostali rashodi, koji uključuju rashode od negativnih kursnih razlika, rashode od zateznih kamata i dr.).

Pozicija šteta osiguravajućih društava se sastoji od: troškova vezanih za isplatu šteta, udjela reosiguravatelja u likvidiranim štetama, udjela reosiguravatelja u likvidiranim štetama, udjela suosiguravača u likvidiranim štetama. U troškove pribave spadaju: indirektni troškovi pribave, direktni troškovi pribave, troškovi izdavanja polica, razgraničeni troškove pribave. Ostali osigurateljno-tehnički izdaci društava za osiguranje su: ispravka vrijednosti finansijske imovine i potraživanja, ispravka vrijednosti ostalih potraživanja osim premije, troškovi preuzetih obaveza po ugovorima, naknadno utvrđeni rashodi iz prethodnih godina, izdaci za povrate premija, izdaci za preventive, izdaci za garancijski fond, ostali nespomenuti osigurateljno-tehnički izdaci.

3.4. Izvještaj o novčanim tokovima

Iako su bilans stanja i bilans uspjeha najvažniji dijelovi finansijskih izvještaja za provođenje cjelokupne analize finansijskog položaja, ovi izvještaji nisu dovoljni. Stoga, ako se analiza

poslovnog subjekta temelji na bilansu stanja i bilansu uspjeha, nije moguće dobiti realne pokazatelje. Prema tome, u process analize finansijskih izvještaja neophodno je uključiti i ostale izvještaje koji čine set finansijskih izvještaja, uključujući i izvještaj o novčanim tokovima. Ozcelik H (2023) su mišljenja da je izvještaj o novčanom toku most između bilansa uspjeha i bilansa stanja, pružajući korisnicima informacije koje se ne mogu dobiti iz ovih finansijskih izvještaja.

Izvještaj o novčanim tokovima se sastoji od novčanih primitaka i izdataka, koji se dijele u tri aktivnosti i to:

- a) Poslovne, tj. operativne aktivnosti.
- b) Investicijske, tj. ulagačke aktivnosti.
- c) Finansijske aktivnosti.

Poslovne aktivnosti su ključne, tj. glavne prihodovno-proizvodne aktivnosti poslovnog subjekta. Ovo su glavne aktivnosti koje rezultiraju prihodima i aktivnosti koje imaju najznačajniji uticaj na finansijski rezultat. U izvještaju o novčanim tokovima, u dijelu investicijskih aktivnosti prikazani su poslovni događaji, koji imaju za posljedicu sticanje ili otuđenje stalnih sredstava kao i ulagačkih aktivnosti koje nisu uključene u novčane ekvivalente. Finansijske aktivnosti predstavljaju aktivnosti koje utiču na promjene u visini i strukturi kapitala te zaduživanju subjekta, a vezuju se za transakcije koje su u vezi sa promjenama vlasničkog kapitala i finansijskim obavezama.

U praksi, poslovnim subjektima, uključujući i društva u sektoru osiguranja, na raspolaganju su dvije metode, i to:

1. Direktna metoda - Prikazuje novčane prilive i novčane odlive svake aktivnosti (poslovne, investicijske i finansijske), koja ima za rezultat neto novčani tok. Poslovni subjekti se motivišu da u procesu sastavljanja ovog izvještaja primjenjuju direktnu metodu zbog toga što ova metoda pruža informacije o prirodi i novčanim iznosima specifičnih priliva i odliva po strukturi aktivnosti.
2. Indirektna metoda - Prikazuje novčani tok poslovnih aktivnosti kao usklađenje dobiti ili gubitka za nenovčane rashode i nenovčane prihode, promjene u kratkotrajnoj imovini (osim novca i novčanih ekvivalenata) i kratkoročne obaveze. Novčani tokovi od investicijskih i finansijskih aktivnosti su isti kao i kod direktne metode. Ova metoda pokazuje koliko se neto gotovinski tok od poslovnih aktivnosti razlikuje od mjerenja performanse uz pomoć neto dobiti.

Način utvrđivanja novčanih tokova od poslovne aktivnosti je različit u direktnoj i indirektnoj metodi, dok su dijelovi izvještaja o novčanim tokovima investicijskih i finansijskih aktivnosti isti. Direktna metoda pruža informacije o prirodi i novčanim sumanoj sumi specifičnih priliva i odliva po strukturi aktivnosti. Indirektni metod daje informaciju o tome

koliko se neto gotovinski tok poslovnih aktivnosti razlikuje od mjerenja performance uz pomoć neto dobiti.

Izveštaj o novčanim tokovima društava za osiguranje pruža detaljniju sliku o likvidnosti osiguravajućih društava. U ovom izvještaju je dat priliv i odliv novčanih sredstava. Prilivi novčanih sredstava se ogledaju kroz povećanje pasive i smanjenje aktive te dobit i amortizaciju, dok se odlivi novčanih sredstava ogledaju kroz smanjenje pasive i povećanje aktive u strukturalnom obliku. Amortizacija kod osiguravajućih društava je novčani izraz utroška osnovnih sredstava u procesu pružanja usluga osiguranja.

Za razliku od ostalih troškova sprovođenja osiguranja (na primer, materijalnih troškova) amortizacija ne zahteva novčani odliv, već, naprotiv, ona je izvor priliva novčanih sredstava. U tom smislu je dakle specifična u odnosu na ostale troškove provođenja osiguranja (Lukić, 2008).

Adekvatnim upravljanjem tokovima gotovine se može uticati na ostvarenje optimalnog nivoa gotovine u bilo kom posmatranom vremenskom periodu. Ovo je ujedno i preduslov ostvarivanja optimalne likvidnosti društava za osiguranje, što podrazumijeva sposobnost društva u izmirenju dospjelih obaveza u roku. Pored toga, pretpostavka je u ostvarivanju solventnosti društava za osiguranje, što podrazumijeva dugoročnu sposobnost izmirenja dospjelih obaveza u roku. Kod društava za osiguranje, prilivi i odlivi poslovnih aktivnosti su specifični te djelimično prilivi i odlivi investicijskih aktivnosti. Prilivi i odlivi su proizvod same prirode osiguranja.

3.5. Izveštaj o promjenama na kapitalu

Izveštaj o promjenama na kapitalu sadrži podatke o kapitalu, rezervama i isplaćenim dividendama, a koji se preuzimaju iz knjigovodstvenih stanja na dan obračuna te ukazuje na to, kako i u kojem vremenu i zbog čega je došlo do povećanja i smanjenja ukupnog i pojedinih dijelova kapitala. Povećanje ili smanjenje neto imovine tokom posmatranog perioda se ogleda kroz promjene u okviru kapitala subjekta između početka i kraja izvještajnog razdoblja. Ovaj izvještaj je sastavni dio potpunog seta finansijskih izvještaja poslovnog subjekta. U ovom izvještaju prezentovan je način na koji je formiran kapital sa preciznim razgraničenjem na upisane i uplaćene, i na upisane, a neuplaćene dionice, kao i razgraničenje na upisani kapital, dodatno uplaćeni kapital, revalorizacione rezerve, ostale rezerve i akumuliranu dobit. Ukupan iznos prihoda i rashoda, uključujući dobit i gubitke aktivnosti koje su ostvarene subjekta u tom periodu, osim promjena koje proizlaze iz transakcija sa vlasnicima provedenim u svojstvu vlasnika (koje podrazumijevaju npr. uplate kapitala, otkup vlastitih vlasničkih instrumenata i dividendi) i transakcijskih troškova direktno povezanih s takvim transakcijama je ukupni promjenu kapitala tokom perioda. Na osnovu podataka iz prethodne i tekuće godine moguće je utvrditi kolike su promjene nastale na kapitalu, ali nije moguće utvrditi koje poslovne promjene dovode do toga. Što se tiče poslovnih promjena, iste mogu biti po osnovu:

- FINANSIJSKOG REZULTATA (dobiti ili gubitka) koji je rezultat redovne aktivnosti poslovanja (kao što je zadržana dobit, dividende) koja je ujedno i najkvalitetniji dio kapitala.
- KAPITALNIH TRANSAKCIJA (zarade po osnovu ulaganja kapitala, povrata kapitalnih ulaganja, revalorizacione rezerve nastale po osnovu nekretnina, postrojenja, ulaganja, kursne razlike nastale u vezi sa neto ulaganjem u inostrani subjekt).
- DIREKTNIH PROMJENA NA KAPITALU (nastalih zbog promjene računovodstvenih politika, ispravke osnovnih grešaka, koje se odnose na prethodne periode).

3.6. Bilješke

Konačno, sve ono što nije moguće zaključiti iz potpunog seta finansijskih izvještaja (detaljno objašnjeni u dijelu 3.2. 3.3, 3.4. i 3.5) potrebno je prezentovati i obrazložiti u bilješkama uz finansijske izvještaje (koje su sastavni dio potpunog seta finansijskih izvještaja). Osnovna razlika bilješki uz finansijske izvještaje u odnosu na ostale izvještaje punog seta finansijskih izvještaja je u tome što se bilješke ne sastavljaju u obliku tabelarnih prikaza čije šeme donosi Ministarstvo finansija FBiH, odnosno RS. U bilješkama se, prema zahtjevima MRS, navode osnove mjerenja koje su korištene za sastavljanje finansijskih izvještaja, ostale korištene računovodstvene politike (nužne za razumijevanje finansijskih izvještaja u skladu sa pozitivnim zakonskim odredbama). U Prilikom sastavljanja finansijskih izvještaja i bilješki kao važnog dijela, računovođe “ne smiju štediti papir, niti profesionalno znanje i iskustvo u deskripciji pojava i prezentaciji bilansa i drugih zabilješki koje mogu značajno uticati na daljnje donošenje odluka. Pogrešno interpretiranje finansijskih podataka u okviru bilješki uz finansijske izvještaje, pogrešno objavljivanje korištenih računovodstvenih politika kao i propuštanje (izostavljanje) objavljivanja korištenih računovodstvenih politika i potrebnih bilješki uz finansijske izvještaje, predstavlja prevaru u domenu finansijskog izvještavanja u istom nivou kao i prevare u domenu priznavanja sredstava, obaveza, kapitala, prihoda i rashoda, koji su osnovni elementi finansijskog izvještaja.

4. ANALIZA FINANSIJSKIH IZVJEŠTAJA OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA

4.1. Pojam i značaj analize finansijskih izvještaja

U postupku analize preduzeća, s ciljem opstanka preduzeća na tržištu, nužno je, prije svega, upravljati poslovanjem i razvojem, gdje se uočava važnost analize poslovanja preduzeća iz koje se dobivaju informacije potrebne za upravljanje. Cjelovita analiza teži ka cjelovitom obuhvatu relevantnih podataka i informacija, bez obzira da li su u pitanju vrijednosni (novčani) ili količinski (naturalni) podaci i informacije. Nužna osnova upravljanja je analiza poslovanja preduzeća, koja se sa razvojem informacionih tehnologija unapređuje i na ovaj način se obezbjeđuju adekvatnije informacije sa stanovišta njihove sadržine, forme, obima, vremena i načina korištenja. Analiza poslovanja ima za cilj analizu poslovanja privredne djelatnosti sa stanovišta osnovnih poslovnih procesa uz upotrebu knjigovodstvenih, odnosno računovodstvenih informacija, kao i eksternih podataka i informacija. S druge strane, analiza finansijskih izvještaja je, u većini slučajeva, orijentisana na vrijednosne ili novčane podatke i informacije. Zbog širine obuhvata poslovanja preduzeća dva su pristupa ekonomske analize:

- ANALIZA U UŽEM SMISLU - predmet ove analize je izvještaj o finansijskom položaju, izvještaj o ukupnom rezultatu za period te izvještaj o novčanim tokovima. Bilans je statička i dinamička kategorija u ekonomskom smislu, kojoj je predmet bilans te se zove analiza bilansa ili finansijska analiza, sa posebnim osvrtom na analizu finansijskog položaja i rentabilnosti preduzeća.
- ANALIZA U ŠIREM SMISLU – predmet ove analize je izvještaj o finansijskom položaju, izvještaj o ukupnom rezultatu za period te izvještaj o novčanim tokovima funkcionalna analize te izvještaj o poslu (poslovni izvještaj). Poslovno izvještavanje podrazumijeva sistematizovane informacije o ekonomskom kvalitetu poslovanja preduzeća.

Uvažujući prethodno pomenuto, zaključak je da se analiza finansijskih izvještaja fokusira na kvantitativne informacije te se često naziva i finansijska analiza. Analiza finansijskih izvještaja teži ka budućnosti te naglašava aspekte poslovanja koji su krizni u smislu opstanka preduzeća, a to su sigurnost i uspješnost. Analiza poslovanja, posmatrajući je sa finansijskog aspekta, za menadžerske potrebe mora obuhvatiti analizu finansijskog rezultata, uslova, strukture te promjena u strukturi. Uvažavajući prethodno navedeno, analiza finansijskih izvještaja primjenjuje različita analitička sredstava i tehnike, kojim se kvantitativne informacije iz finansijskih izvještaja pretvaraju u upotrebljive informacije, relevantne za proces upravljanja. U praksi se koriste analitička sredstva i postupci:

- ANALIZA UZ POMOĆ POKAZATELJA.

- KOMPARATIVNI FINANSIJSKI IZVJEŠTAJI – na osnovu kojih se uočavaju promjene tokom vremena (za više obračunskih razdoblja) i tendencija promjena s uz pomoć serije indeksa.
- STRUKTURNI FINANSIJSKI IZVJEŠTAJI – omogućavaju uvid u strukturu.
- SPECIJALNE ANALIZE.

U današnjem svijetu, koje je promjenljivo i neizvjesno, teško je upravljati poslovanjem preduzeća. Ovo je primijetno, u uslovima u kojima su za poslovanje određenog preduzeća zainteresovani korisnici (vlasnici, kreditori, dobavljači, zaposlenici, kupaci itd). Ipak, bez obzira na pojedinačne ciljeve, zajednički cilj svih korisnika je ostvarenje profita i povećanje vrijednosti poslovanja. Bez kvalitetne informacione podloge nije moguće donositi kvalitetne poslovne odluke. Stoga, značaj analize finansijskih izvještaja se ogleda, prije svega, iz ugla upravljanja poslovanjem i razvojem preduzeća. Analiza finansijskih izvještaja prethodi procesu planiranja i upravljanja koji su sastavni dio upravljanja. Da bi se unutar jedne organizacije uspješno upravljalo, dobro planiranje je veoma važno. Drukčije rečeno, ključ uspjeha finansijskih menadžera je planiranje. Stoga, efikasan finansijski plan treba poštovati dobre osobine preduzeća i njegove slabosti. Prema tome, uloga analize finansijskih izvještaja se ogleda u prepoznavanju slabosti preduzeća, s ciljem poduzimanja korektivnih aktivnosti. Dakle, iz analize finansijskih izvještaja proizilazi informacijska potreba za potrebe upravljanja, odnosno odlučivanja.

Menadžerski pristup efikasnoj analizi finansijskih izvještaja radi procjene i mnogih drugih odluka uključuje šest međusobno povezanih uzastopnih koraka, a to su:

1. Identifikacija ekonomskih karakteristika i konkurentске dinamike industrije u kojoj preduzeće učestvuje.
2. Identifikacija strategije koju preduzeće provodi da bi steklo konkurentsku prednost.
3. Pribavljanje svih dostupnih informacija iz finansijskih izvještaja preduzeća i procjena kvaliteta tih informacija.
4. Analiza profitabilnosti, rasta i rizika.
5. Projekcija budućih finansijskih izvještaja.
6. Procjena vrijednosti preduzeća.

Robinson i ostali (2020) su stava da menadžeri unutar kompanije vrše finansijsku analizu kako bi donijeli poslovne, investicijske i finansijske odluke, pri čemu pored rezultata finansijske analize koriste sve ostale finansijske informacije koje su korisne da donošenje efikasne poslovne odluke. Stoga, menadžeri imaju pristup dodatnim finansijskim informacijama koje se mogu pojaviti u bilo kojem obliku koji je koristan za donošenje racionalnih odluka.

4.2. Vertikalna i horizontalna analiza finansijskih izvještaja

4.2.1. Vertikalna i horizontalna finansijskih izvještaja

Metod pomoću kojeg se podaci porede kroz duže vremensko razdoblje, u cilju otkrivanja tendencija i dinamika promjena pojedinih bilansnih pozicija je horizontalna analiza. Analogno prethodno izrečenoj definiciji horizontalne analize podataka, za horizontalnu analizu finansijskih izvještaja možemo reći da se temelji na posmatranju istovrsnih finansijskih pozicija prezentiranih u finansijskim izvještajima u vremenskom kontinuitetu, kako bi se u nizu sukcesivnih perioda otkrile tendencije i dinamika pojedinih finansijskih veličina. (Isaković-Kaplan, 2016) Na osnovu rezultata horizontalne analize procjenjuje se uspješnost i sigurnost poslovanja preduzeća koje je predmet analize.

Anggraini (2022) smatra da ova analiza određuje razvoj uspona i padova komponenti u finansijskim izvještajima te da prikazuje razvoj preduzeća od jednog do drugog perioda. U praksi, preporuka je da je uvijek bolje praviti poređenje pozicija za veći broj godina, u cilju uočavanja određenih tendencija te na temelju njih donositi kvalitetnije poslovne planove i odluke za buduća razdoblja. Horizontalna analiza može biti jednostavnija i kompleksnija, u zavisnosti koliki vremenski period se razmatra te kakvi se podaci i trendovi žele dobiti. Da bi se lakše uočile tendencije promjena pojedinih podataka, serije podataka se predstavljaju u vidu tabele prema kriterijima za praćenje i analizu.

Forenzični računovođa koji ima znanje i bogato iskustvo u provođenju analiza upotrebom horizontalne analize na vrlo jednostavan i vizuelan način uočava odstupanja od primjene osnovnih ekonomskih principa te usmjerava dalji tok analize na određena alarmantna područja, koja krše načelo dobrog privrednika kao i zakonskih propisa.

4.2.2. Vertikalna analiza finansijskih izvještaja

Metod putem kojeg se iskazuju pojedinačne pozicije u vidu procenta u odnosu na sumarnu vrijednost svih zabilježenih pozicija ili neku drugu relevantnu baznu veličinu, s ciljem poređenja tih dobijenih veličina sa istovrsnim stavkama prethodnog perioda i/ili sa istovrsnim stavkama srodnih podataka i pojava u kraćem ili dužem vremenskom periodu, sve s ciljem da se u nizu dobijenih veličina dobije saznanje o strukturi analiziranih podataka te uporedi sa relevantnim komparativnim podacima prethodnih perioda, konkurentskih društava i sl. naziva se vertikalna analiza finansijskih izvještaja. Kao i horizontalna analiza, vertikalna analiza finansijskih izvještaja može se vršiti u jednostavnoj varijanti poređenja strukturalne zastupljenosti pozicija iz finansijskih izvještaja jednog društva za nekoliko obračunskih perioda ili poređenjem planirane i ostvarenih zastupljenosti veličina iz plana iz finansijskog izvještaja društva za posmatrani period ili više obračunskih perioda ili poređenjem strukture finansijskih izvještaja sa finansijskim izvještajima konkurenata u kraćem ili dužem vremenskom periodu. Vertikalna analiza se provodi na način da se označe

npr. u bilansu stanja aktiva i pasiva sa 100, nakon čega se ostale pozicije stavljaju u odnos s njima kako bi se dobila njihova struktura.

4.3. Forenzična analiza finansijskih izvještaja

Prilikom evidencije poslovnih događaja te izvještavanja o rezultatima tih događaja koriste se pravila koja propisuju MSFI kao i lokalni zakonodavni propisi. Ipak, u praksi postoje preduzeća koja krše pravila pozitivnih zakonskih propisa, dobre računovodstvene prakse. U praksi, pojam prevara se koristi da bi se opisali različiti oblici ponašanja koja su nedozvoljena, za otuđenje imovine itd. Prevara je namjerna radnja jedne ili više osoba od strane menadžmenta, onih koji su zaduženi za upravljanje, zaposlenika ili trećih strana, u koja podrazumijeva prevarne radnje kako bi se stekla nepravedna ili nezakonita korist.

U računovodstvu su se oduvijek vršile prevare koje su značajno uticale na ulagače, povjerioce, cjelokupnu javnost i preduzeće koje čini prevaru. U javnosti se stvara percepcija da nepoštene aktivnosti rezultiraju lažnim finansijskim izvještavanjem. Detaljna kontrola, revizija i analiza poslovnih procesa ima temelje u prirodi ekonomskih odnosa koji postoji unutar određenih organizacija. Rukovodioci, vlasnici preduzeća, povjerioci, porezni i opštinski organi su u velikoj mjeri zainteresovani za finansijske rezultate poslovanja preduzeća. U cilju udovoljavanja željama i ciljevima investitora, menadžeri koriste razne tehnike za stvaranje "idealnog finansijskog rezultata". Smanjeno povjerenje u pouzdanost i kvalitet finansijskih izvještavanja uslijed prevara i zloupotreba kreativnog računovodstva negativno utiče na sve korisnike finansijskih izvještaja (npr. na odluku investiranja od strane investitora, poslovne aranžmane kod poslovnih partnera, zapošljavanje radnika i sl.).

U slučaju kada neetično rukovodstvo i neetično i neprofesionalna računovodstvena lica (revizori) udruže tada interese kreditora, dioničara, države i pozitivnih zakonskih propisa može štiti forenzični računovođa. Nadalje, uvažavajući činjenicu da menadžment preduzeća ima motiv za iskazivanje dobrih rezultata, u cilju privlačenja investitora i povećanja vrijednosti dionica i podsticanja kreditora da odobravaju kredite preduzeću, forenzični računovođa ima zadatak da otkrije i spriječi prevare kako bi efekti negativnih posljedica za društvo bili što slabiji.

Uprkos tome što su zahtjevi i uloga reviziji sve više složeniji i zahtjevniji, računovodstvene prevare koje se konstantno dešavaju ukazuju na to da sama revizija nije dovoljno sredstvo u sprečavanju prevara u društvima. Revizija finansijskih izvještaja i aktivnosti revizora se provode sa ciljem izražavanja mišljenja o tome da li su finansijski izvještaji sastavljeni u svim značajnim odrednicama, u skladu sa primjenjivim okvirom finansijskog izvještavanja. Praktično, cilj revizije je provjera da li finansijski izvještaji pružaju istinit i fer prikaz poslovanja društva uvažavajući odredbe MSFI-a i relevantnih lokalnih pozitivnih propisa.

Međutim, pored značaja revizije javlja se potreba za naučnom disciplinom u domenu računovodstva i revizije, kojoj je glavna uloga otkrivanje prevara u finansijskim izvještajima

i poslovanju društva. Ova naučna disciplina se naziva forenzično računovodstvo. Prevare koje otkrije nova grana računovodstva, forenzično računovodstvo, pretpostavlja se da neće biti ponovljene jer su forenzične računovođe upoznate sa istim te će ih lakše otkriti i prepoznati. Jedinstvena i općeprihvaćena definicija forenzičnog računovodstva još uvijek nije osmišljena. U praksi se javljaju različita mišljenja i definicije ove grane računovodstva. U najkraćem, forenzično računovodstvo se definiše kao sveobuhvatna istraga prevare.

Forenzično računovodstvo je posebna savjetodavna aktivnost, gdje se primjenjuju postupci, metode i tehnike u cilju ispitivanja, dokazivanja i sprečavanja privredno-kriminalnih te drugih nedopuštenih radnji, koje podrazumijeva:

- analizu kontrola protiv prevara.
- prevenciju prevara.
- prikupljanje nefinansijskih informacija o prevari (kao što su intervjui svih strana povezanih sa prevarom, pisanje izvještaja menadžmentu ili sudu te svjedočenje na sudu ili parničnu podršku
- reviziju računovodstvene dokumentacije u potrazi za dokazima o prevari.

Naučna metoda ispitivanja poslovanja preduzeća, koja ima za cilj izražavanje mišljenja o finansijskom stanju i uspjehu preduzeća, analiza finansijskih izvještaja, u praksi je veoma korisna vještina. Ovo iz razloga što se uz primjenu metoda, postupaka, procedura i tehnika otkrivaju prevarne radnje u procesu poslovanja nekog preduzeća. Iako se, u posljednjoj deceniji razvijaju i upotrebljavaju različiti modeli za otkrivanje prevara u finansijskom izvještavanju, standardna analiza finansijskih izvještaja daje najznačajniji doprinos. Analiza finansijskih izvještaja je, ipak, najznačajniji forenzični alat za otkrivanje finansijskih prevara. Uz upotrebu forenzične analize finansijskih izvještaja i primjenu različitih analitičkih postupaka otkrivaju se sve nelogičnosti, nepravilnosti i neusklađenosti sa odredbama pozitivnih zakonskih propisa. Za potrebe provođenja forenzične analize prikupljaju se informacije iz različitih izvora, ali se fokus stavlja na podatke u finansijskim izvještajima. Prvenstveno, ovo iz razloga što se na osnovu podataka iz finansijskih izvještaja donose različite poslovne odluke.

Finansijski položaj i uspjeh društva gleda se kroz uvid u finansijske izvještaje, dok se do obrazloženja nelogičnosti između podataka prezentovanih u finansijskim izvještajima dolazi primjenom različitih analitičkih postupaka. Analitička procedura podrazumijeva ocjenu informacija finansijske prirode, tj. finansijskih informacija, kroz analizu vjerovatnih odnosa između finansijskih i nefinansijskih podataka.

Provođenje analitičkih postupka podrazumijevaju poređenje finansijskih informacija subjekata sa:

- uporednim informacijama iz prošlih razdoblja.

- anticipiranim rezultatima subjekata (npr. budžeti i predviđanja ili očekivanja revizora kao što je procjena amortizacije).
- sličnim informacijama iz sektora (npr. poređenje koeficijenta obrtaja potraživanja sa prosjekom sektora ili sa ostalim uporednim subjektima iz iste djelatnosti).

U procesu provođenja analitičkih postupaka, poduzimaju se aktivnosti razmatranja odnosa između elemenata finansijskih informacija u cilju potvrđivanja predvidivog uzorka koji se temelji na iskustvu klijenata (kao što je postotak bruto marže profita) te između finansijskih informacija i relevantnih nefinansijskih informacija (npr. troškovi plaća u odnosu na broj zaposlenih). Analitički postupci se upotrebljavaju za sva ispitivanja koja su nužna za fluktuacije, kao i odnose koji nisu u skladu sa ostalim relevantnim informacijama ili koji značajno odstupaju od predviđenih iznosa. Prethodno pomenuti analitički postupci se u praksi mogu podijeliti na analitičke procedure, imajući u vidu vremenski raspored provođenja analitičkih postupaka te značaj koje iste imaju u procesu istrage o mogućoj prevari i analitičke tehnike promatrajući tip i značaj provedenih analitičkih postupaka.

Nadalje, forenzika uključuju detaljnu analizu snimanje i istraživanje događaja zak oje postoji sumnja da se obavljaju aktivnosti koje odstupaju od pozitivnih zakonakih odredbi. U užem smislu, forenzično računovodstvo se definiše kao aktivnosti koje se poduzimaju kako bi se otkrile prevare u poslovanju. U širem smislu, forenzično računovodstvo je mnogo širi obuhvat rada, gdje se provode računovodstvene istrage u vezi činjenica koje imaju ili mogu imati sudski epilog.

Forenzično računovodstvo kroz proces analize kontrolnih mjera protiv prevara stvarno angažuje reviziju dokumentacije iz odjela računovodstva, u cilju dokazivanja ili opovrgavanja iste, prikupljanje finansijskih i nefinansijskih informacija povezanih sa prevaram, intervjui sa menadžmentom, zaposlenicima, brojna dokumentacija kao i prilagođavanje finansijskih i nefinansijskih informacija u informacije koje su razumljive širokom krugu javnosti. Kao validan dokaz u pravnim sporovima pred sudom koriste se informacije koje pronade forenzični računovođa.

U praksi, prilikom provođenja forenzične analize upotrebljavaju se razne analitičke tehnike za analizu odnosa između stavki u finansijskim izvještajima, nakon čega se provodi analiza poslovnih transakcija. U istraživačke metode forenzične analize finansijskih spadaju:

- **PRELIMINARNE ANALITIČKE PROCEDURE** - aktivnosti pripreme kojom se započinje proces istrage o potencijalnoj prevari. Cilj ovih aktivnosti je otkrivanje faktora rizika pojave prevare u finansijskim izvještajima. U ovoj fazi, započinje se sa općom analizom informacija iz finansijskih izvještaja, bez znanja gdje tačno tražiti nepravilnosti u poslovanju društva koje je predmet forenzične analize. Ove procedure su jednostavne za provođenje, ali na osnovu njih se ne dolazi do saznanja da je prevara nastala, već samo daju signal da postoje nelogičnosti u finansijskim izvještajima u odnosu na komparirane i očekivane vrijednosti.

- **KONAČNE ANALITIČKE PROCEDURE** - završne radnje kojim se završava proces istrage o eventualnoj počinjenoj prevari. Detaljne analize računovodstvenih knjigežnja u glavnoj knjizi, vjerodostojnost proknjigeženih dokumenta, upiti menadžmentu su neki od primjera konačnih analitičkih postupaka. Cilj provođenja konačnih analitičkih procedura je otkrivanje i dokazivanje počinjene prevare u finansijskim izvještajima. U okviru konačnih analitičkih procedura neophodno je provjeriti veliki broj različitih podataka, staviti ih u međusobni odnos, uočiti sličnosti i razlike među njima i u konačnici na osnovu provedene analize izvesti određene zaključke. S obzirom na to da su ovo obimni i složeni zadaci, u ovoj fazi od velike pomoći su softveri koji su dizajnirani za dubinsko pretraživanje podataka. Uz upotrebu tzv. „data mining tehnika“ i specijalno osmišljenih računovodstvenih programa pretražuju se svi podaci koji se odnose na područja u kojem su u prethodnoj fazi (preliminarne analitičke procedure) uočeni rizici od potencijalnih prevara, a u cilju pronalaska dokaza o počinjenoj prevari. Ove tehnike su pogodno sredstvo za provođenje forenzičnih testova, koji imaju za cilj otkrivanje knjigežnja na osnovu fiktivnih računa. Analitičke tehnike uključuju provođenje i implikaciju:
 - Horizontalne i vertikalne analize.
 - Analize putem pokazatelja.
 - Beneish M-Score modela.
 - Altman Z-Score modela.
 - Kralicekov DF pokazatelja.
 - BEX modela.
 - Te brojne druge metode.

Uloga i značaj forenzičnog računovodstva se ogleda u primjeni odgovarajućih istražiteljskih vještina. Stoga, forenzično računovodstvo stalno i intenzivno traži nove tehnike za rano i lakše otkrivanje nepravilnosti (greške ili prijevare) u finansijskim izvještajima. (Veledar i ostali, 2022). Sve ovo provodi se kako bi se potvrdila sumnja i dobio odgovor na pitanje da li postoji prevara u društvu te ukoliko postoji kakav je finansijski učinak prevare.

4.4. Analiza putem specifičnih pokazatelja u sektoru osiguranja

Za razliku od uobičajenih pokazatelja analize finansijskih izvještaja kod privrednih društava (npr. pokazatelj likvidnosti, zaduženosti, ekonomičnosti, profitabilnosti, investiranja itd.) prilikom sagledavanja finansijskih izvještaja društava u sektoru osiguranja koriste se specifični pokazatelji zbog djelatnosti koju obavljaju ova društva.

U specifične pokazatelje analize finansijskih izvještaja osiguravajućih društava spadaju osigurateljno-tehnički pokazatelji:

Tabela 10: Pokazatelj razmjera šteta

Promjena pričuva za štete	Promjena ostalih tehničkih pričuva	Likvidirane štete	Zarađene premije	Pokazatelj razmjera šteta
---------------------------	------------------------------------	-------------------	------------------	---------------------------

1	2	3	4	$5=(1+2+3)/4$
---	---	---	---	---------------

Izvor: (Žager i ostali, 2008)

Tumačenje rezultata: Praksa je pokazala da je uobičajeni iznos ovog pokazatelja u procentu od 50-70%, s tim da je povoljno za samo društvo da u postupku komparativne analize ima tendenciju padanja.

Tabela 11: Pokazatelj razmjera troškova

Ostali osigurateljno-tehnički izdaci	Poslovni rashodi	Zarađene premije	Premije koj su predane u reosiguranje	Rezultat pokazatelja razmjera troškova
1	2	3	4	$5=(1+2)/(3-4)$

Izvor: (Žager i ostali, 2008)

Tumačenje rezultata: Ovaj pokazatelj se kreće u razmjeru od 20-30%, ali ukoliko pokazatelj razmjera troškova ima tendenciju rasta, u tom slučaju poslovni rashodi rastu brže nego zaračunata bruto premija.

Tabela 12: Pokazatelj rezultata ulaganja

Prihodi od ulaganja	Troškovi ulaganja	Stanje ulaganja	Pokazatelj rezultata ulaganja
1	2	3	$4= (1-2)/3$

Izvor: (Žager i ostali, 2008)

Tabela 13: Pokazatelj rezultata ulaganja kao % zarađene premije

Rezultat ulaganja	Zarađena premija	Pokazatelj rezultata ulaganja kao % zarađene premije
1	2	$3=1+2$

Izvor: (Žager i ostali, 2008)

Pored specifičnih pokazatelja društava za osiguranje, forenzičari u praksi provode i analizu pokazatelja čiji rezultati upućuju na operativnu efikasnost poslovanja, a to su pokazatelji operativne efikasnosti poslovanja društava za osiguranje, u koje spadaju:

Pokazatelj poslovnih rashoda koji se računa na način da se poslovni rashodi stavljaju u odnos sa zarađenom premijom. Dobiveni rezultat se tumači na način da ukoliko ovaj pokazatelj u posmatranom razdoblju za poslove neživotnih i životnih osiguranja pokazuje tendenciju rasta, ukazuje na to da se povećavaju troškovi pribave (prodaje) i uprave, što u konačnici rezultira manjom rentabilnosti vlastitog kapitala.

Pokazatelji zaduženosti mjere u kojoj mjeri se društvo finansira iz vlastitih, a koliko iz tuđih izvora finansiranja, a najčešći pokazatelji zaduženosti u praksi su koeficijent zaduženosti te koeficijent vlastitog finansiranja.

Tabela 14: Koeficijent zaduženosti

Ukupne obaveze	Ukupna imovina	Koeficijent zaduženosti
1	2	$3=1/2$

Izvor: (Žager i ostali, 2008)

Tumačenje rezultata: Koeficijent zaduženosti pokazuje finansiranje iz tuđih izvora, odnosno obaveza koje su namijenjene da se izmire obaveze prema osiguranicima, kao i drugim licima koja finansiraju konkretno društvo. Kod osiguravajućih društava, ovaj pokazatelj je u pravilu konstantan, što je rezultanta regulatornih odredbi koje se vezuju za granicu solventnosti društava za osiguranje. Relativno visok udio koeficijenta zaduženosti osiguravajućih društava je posljedica visokog udjela dugoročnih obaveza koj se vezuju za upravljanje rizicima i razgraničavanje premija osiguranja. Veći koeficijent imaju društva koja duže posluju u sektoru osiguranja, iz razloga što velika društva za osiguranje formiraju značajne tehničke rezerve.

4.5. Beneish M-score analiza finansijskih izvještaja

U procesu analize finansijskih izvještaja, pored analize pokazatelja poslovanja (kao što je vertikalna, horizontalna analiza te analiza putem specifičnih pokazatelja, uobičajena za sektor osiguranja) koji se upotrebljavaju prilikom sagledavanja uspješnosti poslovanja, primjenjuju se grupe pokazatelja koji obezbjeđuju kvalitetnu informacijsku podlogu za potrebe dokazivanja/opovrgavanja pojave prevare u društvu jer od materijalnog sadržaja pokazatelja utemeljenih na odnosima pozicija finansijskog izvještaja društva uveliko i zavisi odluka u smislu usmjeravanja pa čak i nastavka/prekida procesa istrage o eventualno počinjenoj prevari u društvu. U tom smislu, u praksi se koriste različiti pokazatelji, kao što su: Benfordov zakon, Altman Z-score model, Kralicekov DF pokazatelj te Beneish M-score model i Bex model.

Među prethodno navedenim modelima, Beneish M-Score služi kao finansijski forenzični alat za procjenu potencijalne manipulacije zaradama u finansijskim izvještajima društava. Ovo je najpoznatiji model za procjenu stepena manipulacija u finansijskim izvještajima društva. Model je razvio profesor Messod Daniel Beneish, profesor sa „Indiana university“. Profesor Beneish je 1997. godine je razvio model koji služi za otkrivanje manipulacija u finansijskim izvještajima. Naime, na uzorku od 64 preduzeća za koje je SEC utvrdio da nisu primjenjivali računovodstvene standarde finansijskog izvještavanja izvršio je analizu finasijskih izvještaja tih društava za period od 1983-1992. godine. Istraživanje je rezultiralo sa pet varijabli za izračun manipulacije u finansijskim izvještajima, koji predstavljaju poticaje/mogućnost kršenja računovodstvenih standarda finansijskog izvještavanja. Ovaj model je matematički model, prema kojem je formulisao nekoliko analiza omjera sa varijablama da bi se identifikovala pojava finansijske prevare ili tendencija da se upusti u manipulaciju finansijskim izvještajima. Formula za izračunavanje Beneishovog M-score modela od pet varijabli je:

$$-6,065 + 0,906 \text{ GMI} + 0,823 \text{ DSRI} + 0,593 \text{ AQI} + 0,717 \text{ SGI} + 0,107 \text{ DEPI}$$

Ubrzo nakon toga, 1999. godine profesor Beneish je objavio modificirani model istraživanja, koji se sastoji od osam varijabli. Beneish M-score model od osam varijabli se računa na sljedeći način:

$$-4,84 + 0,528 \text{ GMI} + 0,92 \text{ DSRI} + 0,892 \text{ SGI} + 0,404 \text{ AQI} + 0,115 \text{ DEPI} - 0,72 \text{ SGAI} + 4,679 \text{ TATA} - 0,327 \text{ LVGI}$$

Varijable Beneish M-score modela su konstruisane iz podataka u finansijskim izvještajima preduzeća te kada se izračunaju pokazuje stepen do kojeg su finansijski izvještaji manipulirani. U nastavku je dat prikaz varijabli koje je prvobitno potrebno izračunati prije nego što se izračuna Beneish M-score model od osam ili pet varijabli:

Tabela 15: Varijable Beneish M-Score modela

Naziv pokazatelja		Formule	Granična vrijednost za ocjenu manipulirani prema istraživanju	
Indeks odnosa potraživanja od kupaca i prihoda od prodaje	DSRI	$(\text{Potraživanja od kupaca}_t / \text{Prihodi od prodaje}_t) / (\text{Potraživanja od kupaca}_{t-1} / \text{Prihodi od prodaje}_{t-1})$	1,03	1,08
Indeks odnosa bruto dobiti i prihoda od prodaje	GMI	$\{(\text{Prihodi od prodaje}_{t-1} - \text{Troškovi za prodato}_{t-1}) / \text{Prihodi od prodaje}_{t-1}\} / \{(\text{Prihodi od prodaje}_t - \text{Troškovi za prodato}_t) / \text{Prihodi od prodaje}_t\}$	1,014	1,08
Indeks kvalitete aktive	AQI	$\{(1 - \text{Tekuća aktiva}_t + \text{Neto dugoročna materijalna imovina}_t) / \text{Ukupna aktiva}_t\} / \{(1 - \text{Tekuća aktiva}_{t-1} + \text{Neto dugoročna materijalna imovina}_{t-1}) / \text{Ukupna aktiva}_{t-1}\}$	1,039	1,08
Indeks porasta prihoda od prodaje	SGI	$\text{Prihod od prodaje}_t / \text{Prihodi od prodaje}_{t-1}$	1,134	1,08
Indeks odnosa stavki na temelju nastanka događaja prema ukupnoj aktivi	TATA	$\Delta \text{Radni kapital}_t - \Delta \text{Novac} - \Delta \text{Kratkoročni dio dugoročnih obaveza} - \Delta \text{Porez na dobit} - \Delta \text{Deprecijacija i amortizacija}_t / \text{Ukupna aktiva}_t$	0,018	1,02
Amortizacijski indeks	DEPI	$\{\text{Deprecijacija}_{t-1} / (\text{Deprecijacija}_{t-1} + \text{Dugotrajna materijalna imovina}_{t-1})\} / \{\text{Deprecijacija}_t / (\text{Deprecijacija}_t + \text{Dugotrajna materijalna imovina}_t)\}$	1,000	1,000
Indeks administrativnih rashoda prema prihodu	SGAI	$(\text{Troškovi uprave, prodaje i administracije}_t / \text{Prihodi od prodaje}_t) / (\text{Troškovi uprave, prodaje i administracije}_{t-1} / \text{Prihodi od prodaje}_{t-1})$	1,000	1,000
Indeks poluge	LVGI	$\{(\text{Dugoročne obaveze}_t + \text{Tekuće obaveze}_t) / \text{Ukupna aktiva}_t\} / \{(\text{Dugoročne obaveze}_{t-1} + \text{Tekuće obaveze}_{t-1}) / \text{Ukupna aktiva}_{t-1}\}$	1,000	1,000

Izvor: izrada Autora

Rezultati impliciranja vrijednosti pozicija iz finansijskih izvještaja na Beneish M-score model od pet ili osam varijabli se interpretiraju na sljedeći način:

1. ukoliko je $M > -2,22$, to ukazuje na visok rizik (vjerovatnoću) da preduzeće manipuliše finansijskim izvještajima, odnosno dobiti.
2. ukoliko je $M < -2,22$, ukazuje na to da finansijski izvještaji preduzeća koji su predmet analize nisu manipulisani.

Uvažavajući prethodno navedeno, zaključak je da je Beneish M-score model procjene vjerovatnoće manipulacija u finansijskim izvještajima je razvijen kao rezultat manjkavosti modela koji se temelje na obračunskim veličinama koji nisu adekvatno obuhvatili poticaje, faktore koji utiču na fiktivno povećanje zarada, a koje su osnova zbog koje je razvijen Beneish M-score model.

U posljednje vrijeme, u praksi se primjenjuje Beneish M-score model otkrivanja manipulativnih radnji u finansijskim izvještajima. U prilog prethodno navedenom, dat je sažetak studija analize finansijskih izvještaja od strane stručnjaka iz prakse, uz primjenu Beneish M-score modela. Naime, ove analize su bile osnova za izbor teme te praktične primjene ovog na finansijske izvještaje osiguravajućih društva u FBiH u periodu od 2018-2022. godine.

Spyridon (2016) je proveo analizu primjenom Beneish M-Score modela na uzorku od 25.468 društava (status - d.o.o.) za period 2011-2012. godine. Ova analiza je ukazala na to da varijabla Beneish M-Score modela, za 33% analiziranih društava iz ukupnog uzorka, nakon što je apliciran model na finansijske izvještaje ovih društava iznosi manje od $-2,22$. Kada je varijabla Beneish M-Score modela manja od $-2,22$ to znači da su finansijski izvještaji predmet manipulacije, a što je ova analiza i pokazala, tj. 33% finansijskih izvještaja analiziranih društava su manipulisani. Korištenje Beneish M-score modela je jednostavan i efikasan (isplativ) način za ispitivače mogućih prevarnih aktivnosti.

Svabov i Blazek (2021) su aplicirali Beneish M-score model na finansijske izvještaje 20 osiguravajućih društava u Slovačkoj, u cilju otkrivanja da li su finansijski izvještaji koji su predmet analize manipulisani. Finansijski podaci (finansijski izvještaji) osiguravajućih društava su preuzeti iz AMADEUS baze podataka. Kriteriji koji su korišteni za odabir društava koji su predmet analize su: minimalna vrijednost ukupne imovine 2.000.000 €, minimalna vrijednost prodaje 1.000.000 €, minimalna neto dobit 100.000 €. Predmetna analiza rezultirala je zaključkom da je Beneish M-score model naprimjereniji za forenzičnu analizu finansijskih izvještaja osiguravajućih društava, uz primjenu modela od osam varijabli. Meyirani i ostali (2021) su analizirali i testirali upotrebu Beneish M-score i F Score modela u otkrivanju prevara u finansijskim izvještajima. Korišten je kvantitativni metod za prikupljanje sekundarnih podataka. Finansijski izvještaji kompanija koje trguju su analizirani uz primjenu Beneish M-score i F Score model. Rezultat ovog istraživanja pokazuje da su primijenjeni modeli učinkoviti u otkrivanju prevara te da imaju jaku pozitivnu korelaciju sa prevaram u finansijskim izvještajima. Husnurrosyidah i Inayatul (2022) pokazuju da je Beneish M-score model efikasniji od F Score modela u otkrivanju

prevara u finansijskim izvještajima iz razloga što je manja greška u rezultatu prilikom korištenja Beneish M-Score modela nego kod primjene F Score modela.

Kada je u pitanju implikacija Beneish M-score modela u praksi na finansijske izvještaje osiguravajućih društava, praksa je pokazala da je primjerenije da se za analizu finansijskih izvještaja osiguravajućih društava, primjenjuje model od osam varijabli. Stoga je, za potrebe forenzične analize finansijskih izvještaja koji su predmet analize ovog rada korišten Beneish M-score model od osam varijabli.

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

5.1. Metodologija istraživanja

U prvom dijelu, dat je prikaz rezultata forenzične analize finansijskih izvještaja primjenom horizontalne i vertikalne analize, analize putem specifičnih pokazatelja za djelatnost osiguranja te Beneish M-score modela za period od 2018-2022. godine za Adriatic osiguranje d.d., Euroherc osiguranje d.d., Asa Osiguranje d.d., Grawe osiguranje d.d., Triglav osiguranje d.d. i Uniqa osiguranje d.d. Finansijski izvještaji prema klasifikaciji podataka spadaju u sekundarne podatke. Za analizu sekundarnih podataka, primjereno je da se koristi kvantitativna metoda analize. Posebno iz razloga što su sekundarni podaci, podaci koji već postoje te su manju fleksibilni. Također, pouzdaniji su u odnosu na primarne podatke jer se sa sekundarnim podacima mogu manje provoditi manipulativne radnje nego sa primarnim podacima. Nadalje, korištene su: metoda posmatranja, metoda indukcije te metoda dedukcije. Metoda posmatranja se koristi prilikom prikupljanja sekundarnih podataka, rezultata ranijih studija i istraživanja, pretraživanja dostupne literature (knjige, članci) i dr. Sekundarni podaci u ovom radu su prikupljeni iz izvještaja AZOBIH te finansijskih izvještaja predmetnih društava za period od 2018-2022. godine. Metoda indukcije omogućava da se na osnovu rezultata istraživanja dođe do opštih zaključaka koji su relevantni za područje istraživanja i na ovaj način doprinese obogaćivanju teorije i prakse u rangiranju kompanija, kako osiguravajućih društava tako i drugih učesnika na finansijskom tržištu, dok se metoda dedukcije primjenjuje s ciljem da se na osnovu mnogobrojnih pokazatelja poslovanja donesu zaključci o rangu pojedinih osiguravajućih društava.

5.2. Rezultati istraživanja

U nastavku je dat prikaz rezultata provedene forenzične analize finansijskih izvještaja i to: horizontalne i vertikalne analize, analize specifičnih pokazatelja za sektor osiguranja te Beneish M-score modela za period od 2018-2022. godine za Adriatic osiguranje d.d., Euroherc osiguranje d.d., Asa Osiguranje d.d., Triglav osiguranje d.d., Grawe osiguranje d.d. i Uniqa osiguranje d.d.

5.2.1. Horizontalna analiza

U nastavku je dat prikaz rezultata horizontalne analize bilansa stanja osiguravajućih društava koja su predmet forenzične analize:

Tabela 16: Rezultat horizontalne analize bilansa stanja Euroherc osiguranje d.d. 2018-2022. godina

Iznos povećanja/smanjenja	2018-2017.	2019-2018.	2020-2019.	2021-2020.	2022-2021.
Naziv pozicije					

AKTIVA					
Nematerijalna imovina	930	-210	-211	-211	8,181
Materijalna imovina	174.358	8.247.519	6.704.211	194.510	486.049
Ulaganja	4.390.029	-35.681	-302.758	5.133.428	9.198.722
Udio reosiguranja u tehničkim rezervama	-164.714	50,788	252.907	1.690.717	-603.559
Potraživanja	35.449	-156.570	-159.163	-368.057	121.020
Ostala imovina	1.132.984	416.162	-201.940	1.674.944	1.662.753
Plaćeni troškovi budućeg razdoblja i nedospjela naplata prihoda	118,044	-94,673	140,429	1,528,392	1,004,916
Ukupno aktiva	5.687.080	8.427.335	6.433.475	9.853.723	11.878.082
PASIVA					
Kapital i rezerve	3.303.406	4.911.008	6.199.768	6.089.928	10.688.778
Tehničke rezerve	1.889.456	2.896.867	235.063	3.720.403	742.208
Finansijske obaveze	37.608	436.170	-264.174	-244.731	372.576
Ostale obaveze	367.593	272.070	229.377	322.259	74.520
Odgođeno plaćanje troškova - prihodi budućeg perioda	89.017	-88.780	33.441	-34.136	0
Ukupna pasiva	5.687.080	8.427.335	6.433.475	9.853.723	11.878.082
% povećanja/smanjenja	2018/2017	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021
AKTIVA					
Nematerijalna imovina		-22.58	-29.31	-41.45	2.745,30
Materijalna imovina	0.75	35.33	21.22	0.51	1.26
Ulaganja	10.67	-0.08	-0.67	11.36	18.28
Udio reosiguranja u tehničkim rezervama	-21.04	8.21	37.80	183.38	-23.10
Potraživanja	0.43	-1.88	-1.95	-4.60	1.59
Ostala imovina	26.21	7.63	-3.44	29.54	22.64
Plaćeni troškovi budućeg razdoblja - nedospjela naplata prihoda	3.93	-3.03	4.64	48.22	21.39
Ukupno aktiva	7.05	9.76	6.79	9.73	10.69
PASIVA					
Kapital i rezerve	12.78	16.85	18.20	15.13	23.06
Tehničke rezerve	3.56	5.27	0.41	6.41	1.20
Finansijske obaveze	9.17	97.43	-29.89	-39.49	99.37
Ostale obaveze	26.42	15.47	11.29	14.26	2.89
Odgođeno plaćanje troškova - prihodi budućeg perioda	19.436,03	-99.22	4.811,65	-100.00	0.00
UKUPNA PASIVA	7.05	9.76	6.79	9.73	10.69

Izvor: izrada Autora

U posmatranom periodu najznačajnije promjene u okviru aktive su se desile na poziciji nematerijalne imovine, ulaganja te udjelu reosiguranja u tehničkim rezervama. Nematerijalna imovina 2018. bilježi 100% povećanje u odnosu na 2017. godinu (2018. godine je izvršena nabavka nematerijalne imovine). U 2019. godini bilježi procentualno smanjenje u odnosu na 2018. godinu (-22,58%), dok je u 2020. godine manja za 29,31% u odnosu na 2019. godinu. U 2021. godini stavka je manja za 41,45% u odnosu na prethodnu godinu, dok je 2022. godine zabilježeno enormno procentualno povećanje u odnosu na prethodnu godinu (2.745,30%). Pozicija ulaganja u 2018. godini veća je za 10,67% u odnosu

prethodnu, 2017. godinu, dok se 2019. i 2020. godini nije značajno promijenila. U 2019. godini u odnosu na prethodnu 2018. godinu je manja za 0,08%, a 2020. u odnosu na 2019. godinu smanjuje se za 0,67%. Ova pozicija 2021. godine je porasla u odnosu na prethodnu 2020. godinu za 11,36%. U 2022. godini u odnosu na 2021. godinu je veća za 18,26%. Pozicija udjela reosiguranja u tehničkim rezervama 2018. godine u odnosu na 2017. godinu je manja za 21,04%. U periodu od 2019-2021. godine bilježi značajno procentualno povećanje. Najveći rast ova pozicija je ostvarila u 2021. godini (183,38%). U posljednjoj 2022. godini, ova pozicija je ostavila smanjenje od 23,10% u analiziranom periodu. Kada je u pitanju pasiva, stavke: kapital i rezerve, tehničke rezerve i odgođeno plaćanje troškova te prihodi budućeg perioda u analiziranom periodu su imale značajnije promjene u odnosu na ostale pozicije. Stavka kapitala i rezervi je 2018. veća za 12,78% u odnosu na prethodnu godinu. U 2019. godini je povećana za 16,85% u odnosu na prethodnu 2018. godinu. U 2020. godini u odnosu na 2019. godinu je veća za 18,20%, dok je blagi pad učešća ostvaren u 2021. godini u odnosu na 2020. godinu u procentu od 15,13%. U odnosu na 2021. godinu, 2022. godine bilježi najveći rast u ukupno posmatranom periodu i iznosi 23,06%. Nadalje, pozicija tehničkih rezervi u 2017. i 2018. godini bilježi rast. Ova pozicija 2018. godine je veća za 3,26% u odnosu na prethodnu godinu. Povećanje na ovoj poziciji 2019. godine u odnosu na prethodnu godinu iznosi 5,27%, dok u 2020. godini nije značajno rasla i njen procentualni udio iznosio je 0,41%. Preposljedna godina analiziranog perioda 2021. godina bilježi rast i iznosi 6,41%. U posljednjoj 2022. godini nije bilježila značajan rast kada se posmatra u odnosu na prethodnu 2021. godinu i procentualno je veća za 1,20%. Pozicija odgođeno plaćanje troškova - prihodi budućeg perioda povećanje (19.436,03%) bilježi kada se posmatra 2018. u odnosu na 2017. godinu. U 2019. godini u odnosu na 2018. godinu smanjena za 99,22%, a 2020. godine ostvaruje najveći rast u ukupno posmatranom periodu i zauzima procentualni udio od 4.8811,65%. Stopostotno smanjenje bilježi 2021. godine u odnosu na 2020. godinu, a 2022. godine nije bilo aktivnosti u na ovoj poziciji.

Tabela 17: Rezultat horizontalne analize bilansa stanja Adriatic osiguranje d.d. 2018-2022. godina

Iznos povećanja/smanjenja					
Naziv pozicije	2018-2017.	2019-2018.	2020-2019.	2021-2020.	2022-2021.
AKTIVA					
Nematerijalna imovina	2.604.622	-25.804	33.494	47.808	-23.789
Materijalna imovina	7.500.678	5.836.992	-97.376	-210.678	385.562
Ulaganja	-1.381.616	6.291.705	732.413	5.356.277	7.205.553
Udio reosiguranja u tehničkim rezervama	-31.599	433.772	-161.264	-114.574	706.489
Potraživanja	-143.793	-349.287	-79.774	2.877.469	746.470
Ostala imovina	3.788.718	-3.595.183	4.092.209	2.158.653	1.449.367
Plaćeni troškovi budućeg razdoblja - nedospjela naplata prihoda	495.247	506.698	921.617	-1.908.341	1.454.423
Ukupno aktiva	12.832.257	9.098.893	5.441.319	8.206.614	11.924.075
PASIVA					
Kapital i rezerve	461.015	5.568.990	4.098.635	4.376.384	4.668.167
Tehničke rezerve	11.721.771	3.159.050	827.013	3.924.611	6.687.745
Finansijske obaveze	35.217	-22.499	-11.359	-1.359	0

Ostale obaveze	61.709	524.192	-15.381	206.177	604.603
Odgođeno plaćanje troškova - prihodi budućeg perioda	552.545	-130.840	542.411	-299.199	-36.440
Ukupna aktiva	12.832.257	9.098.893	5.441.319	8.206.614	11.924.075
% povećanja/smanjenja	2018/2017	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021
AKTIVA					
Nematerijalna imovina	14.941,61	-0.98	1.29	1.82	-0.89
Materijalna imovina	67.44	31.34	-0.40	-0.86	1.60
Ulaganja	-2.49	11.64	1.21	8.77	10.85
Udio reosiguranja u tehničkim rezervama	-3.30	46.84	-11.86	-9.56	65.17
Potraživanja	-2.34	-5.81	-1.41	51.56	8.82
Ostala imovina	225.58	-65.75	218.47	36.19	17.84
Plaćeni troškovi budućeg razdoblja - nedospjela naplata prihoda	8.94	8.39	14.08	-25.56	26.17
Ukupno aktiva	15.86	9.71	5.29	7.58	10.24
PASIVA					
Kapital i rezerve	1.67	19.90	12.21	11.62	11.11
Tehničke rezerve	23.02	5.04	1.26	5.89	9.48
Finansijske obaveze	0	-63.89	-89.31	-100.00	0
Ostale obaveze	2.80	23.15	-0.55	7.43	20.29
Odgođeno plaćanje troškova - prihodi budućeg perioda	213.25	-16.12	79.67	-24.46	-3.94
Ukupna pasiva	15.86	9.71	5.29	7.58	10.24

Izvor: izrada Autora

Osiguravajuće društvo Adriatic osiguranje d.d. u analiziranom periodu najznačajnije promjene ostvaruje na sljedećim pozicijama:

- **MATERIJALNA IMOVINA** – U prvoj godini posmatranog perioda, 2018. godina, u odnosu na prethodnu 2017. godinu ostvaruje povećanje od 67,44%. U 2019. godini u odnosu na prethodnu 2018. godinu ova pozicija je povećana za 31,34%, a 2020. godine je smanjena za 0,40% posmatrajući je zajedno sa 2018. godinom. Blagi porast smanjenja udjela ove pozicije (-0,86%) je zabilježen u 2021. godini, dok 2022. godine je procentualno porasla za 1,60% posmatrajući je sa 2021. godinom.
- **UDIO REOSIGURANJA U TEHNIČKIM REZERVAMA** – Posmatrajući 2018. godinu, ova godina je zabilježila smanjenje od -3,30%, a 2019. godine ova pozicija procentualno je povećana za 46,84% analizirajući je sa 2018. godinom. Nadalje, u 2020. godini smanjenja je za 11,86%. Posmatrajući analizirani period blaga promjena, rast od 9,56% ostvaren je 2021. godine. Posljednja godina, 2022. godina, bilježi najveći rast i iznosi 65,17%.
- **OSTALA IMOVINA** – Ova pozicija 2018. godine je veća za 225,58%. U 2019. godini ova pozicija je manja za 65,75% u odnosu na prethodnu, 2018. godinu. U 2020. godini naglo je porasla i rast iznosi 218,47%. U 2021. godini dolazi do rasta od 36,19%, a 2022. godina bilježi rast od 17,84%.
- **FINANSIJSKE OBAVEZE** – U 2017. godini nije bilo novčanog stanja na ovoj poziciji, a u 2018. je zabilježeno stanje. U narednom posmatranom periodu konstantno bilježi pad.

U 2019. godine je smanjena za 63,89%, dok je 2020. godine manja za 89,31%. Najveći pad od 100% je ostvaren u 2021. godini koja je posljednja godina u koja bilježi poslovne događaje na ovoj poziciji.

Tabela 18: Rezultati horizontalne analize bilansa stanja Grawe osiguranje d.d. 2018-2022. godina

Iznos povećanja/smanjenja					
Naziv pozicije	2018-2017.	2019-2018.	2020-2019.	2021-2020.	2022-2021.
AKTIVA					
Nematerijalna imovina	108	10.534	-3.043	-5.537	15.678
Materijalna imovina	2.495.902	167.211	4.728.776	60.900	-191.835
Ulaganja	6.024.935	32.189.327	-1.791.059	19.711.022	1.110.225
Udio reosiguranja u tehničkim rezervama	4.922.393	855.175	1.250.411	399.826	642.770
Potraživanja	775.528	-884.420	1.567.263	-628.348	242.865
Ostala imovina	13.269.335	-12.598.543	10.797.758	-13.870.988	1.378.502
Plaćeni troškovi budućeg razdoblja - nedospjela naplata prihoda	1.622.621	-854.772	-238.544	3.281.126	420.667
Ukupno aktiva	29.110.822	18.884.512	16.311.562	8.948.001	3.618.872
PASIVA					
Kapital i rezerve	-1.580.231	5.225.688	4.892.762	162.440	-4.973.622
Tehničke rezerve	30.324.543	13.791.286	9.794.166	9.930.543	8.505.395
Ostale rezerve	250.113	111.371	118.899	208.911	-255.569
Depoziti zadržani iz posla predanog u reosiguranje	15.609	-20.646	0	0	0
Ostale obaveze	-61.010	-202.972	1.148.744	-1.272.334	621.524
Odgođeno plaćanje troškova - prihodi budućeg perioda	161.798	-20.215	356.991	-81.559	-278.856
Ukupna pasiva	29.110.822	18.884.512	16.311.562	8.948.001	3.618.872
% povećanja/smanjenja					
Naziv pozicije	2018/2017	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021
AKTIVA					
Nematerijalna imovina	0.64	62.19	-11.08	-22.67	82.99
Materijalna imovina	222.77	4.62	124.98	0.72	-2.24
Ulaganja	3.56	18.35	-0.86	9.58	0.49
Udio reosiguranja u tehničkim rezervama	170.68	10.95	14.44	4.03	6.23
Potraživanja	41.36	-33.36	88.73	-18.85	8.98
Ostala imovina	93.63	-45.91	72.75	-54.10	11.71
Plaćeni troškovi budućeg razdoblja - nedospjela naplata prihoda	52.02	-18.03	-6.14	89.93	6.07
Ukupno aktiva	15.12	8.52	6.78	3.48	1.36
PASIVA					
Kapital i rezerve	-5.79	20.33	15.82	0.45	-13.82
Tehničke rezerve	18.90	7.23	4.79	4.63	3.79
Ostale rezerve	32.64	10.96	10.54	16.76	-17.56
Depoziti zadržani iz posla koji je predan u reosiguranje	309.89	-100.00	0	0	0
Ostale obaveze	-1.52	-5.15	30.74	-26.04	17.20
Odgođeno plaćanje troškova - prihodi budućeg perioda	-1.52	-8.83	171.11	-14.42	-57.61
Ukupna pasiva	15.12	8.52	6.78	3.48	1.36

Izvor: izrada Autora

U posmatranom periodu najznačajnije promjene u okviru aktive su se desile na poziciji nematerijalne imovine, materijalne imovine, potraživanja te ostale imovine. Stavka nematerijalne imovine 2018. godine zabilježila je blagi rast od 0,64%. U 2019. godini bilježi procentualni rast od 62,19%, a 2020. godine, posmatrajući je sa 2019. godinom, je manja za 11,08%. Naredne. 2021. godine, 2021. godine pozicija je manja za 22,67, a 2022. godine bilježi značajno povećanje od 82,99%. Pozicija materijalne imovine 2018. godine je zabilježila enormno povećanje od 222,77%, a 2019. godine se nije značajno promijenila te ostvaruje blago povećanje za 4,62%. Enroman rast od 124,98% je ostvaren 2020. godine. Porast od 0,72% ostvarn je 2021. godine, a 2022. godine iznos na ovoj stavki je manji za 2,24%. Pozicija materijalne imovine 2018. godine ostvarila je enorman rast od 222,77%, a 2019. godine se nije značajno promijenila, blago se povećala za 4,62%. Enroman rast od 124,98% je ostvaren 2020. godine, a 2021. godini u odnosu na 2020. godinu vrijednost ove stavke je porasla za 0,72%, dok je u 2022. godini u odnosu na 2021. godinu iznos na ovoj stavki manji za 2,24%. Potraživanja 2018. godine su veća za 41,36%, a 2019. godine bilježi pad od 33,36%. Porast u procentu od 88,73% bilježi 2020. godine. Ponovo, 2021. godine bilježi smanjenje od 18,85%, a 2022. godine je ostvaren rast od 8,98%. Stavke u okviru pasive, kapital i rezerve te tehničke rezerve bilježe značajnije promjene u odnosu na ostale pozicije. Stavka kapitala i rezervi 2018. godine je manja za 5,79% kada se poredi sa prethodnom godinom, a u 2019. godine 2018. godinu je porasla za 20,33%. Kapital i rezerve 2020. godine je porastao za 15,82%. Kada se posmatra 2021. godina, ova pozicija je veća za 0,45%, a 2022. godine je manja za 13,82%. Vrijednost tehničkih rezervi 2018. godine bilježi rast od 18,90%, a 2019. godine se smanjila za 7,23%. Smanjenje od 4,79% je zabilježeno 2020. godine, kada se poredi sa 2019. godinom Također, 2021. godina u odnosu na 2020. godinu bilježi smanjenje od 4,63%, koju prati 2022. godina. U 2022. godini ova pozicija je manja za 3,79%.

Tabela 19: Rezultati horizontalne analize bilansa stanja Triglav osiguranje d.d. 2018-2022. godina

Iznos povećanja/smanjenja	2018-2017.	2019-2018.	2020-2019.	2021-2020.	2022-2021.
Naziv pozicije					
AKTIVA					
Nematerijalna imovina	454.754	-773.427	298.104	-3.789	-85.446
Materijalna imovina	106.487	5.867.420	500.338	-622.923	-248.211
Ulaganja	171.641	-978.845	2.152.398	8.407.365	1.746.488
Udio reosiguranja u tehničkim rezervama	-1.763.020	738.747	4.515.068	10.410.232	4.917.741
Odgođena porezna imovina	0	0	8.437	12.665	26.064
Potraživanja	4.045.867	-2.446.955	941.120	154.164	1.338.673
Ostala imovina	-7.552.942	10.995.054	3.219.600	2.477.249	6.007.907
Plaćeni troškovi budućeg razdoblja - nedospjela naplata prihoda	908.163	-165.162	804.004	1.658.456	640.550
Ukupno aktiva	-3.629.050	13.236.832	12.439.069	22.493.419	14.343.766
PASIVA					

Kapital i rezerve	-8.179.661	2.227.691	1.594.912	1.735.545	358.645
Tehničke rezerve	4.104.647	7.962.329	9.687.085	18.130.016	12.674.255
Ostale rezerve	-110.405	-94.076	-31.896	67.500	179.926
Odgođena porezna obaveza	-113.542	49.726	-97.321	-73.847	8.589
Ostale obaveze	539.803	2.544.878	-969.037	258.308	151.946
Odgođeno plaćanje troškova - prihodi budućeg perioda	130.108	546.284	2.255.326	2.375.897	970.405
Ukupna pasiva	-3.629.050	13.236.832	12.439.069	22.493.419	14.343.766
% povećanja/smanjenja					
AKTIVA	2018/2017	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021
Nematerijalna imovina	104.60	-86.95	256.79	-0.91	-20.82
Materijalna imovina	2.23	120.40	4.66	-5.54	-2.34
Ulaganja	0.26	-1.49	3.34	12.61	2.33
Udio reosiguranja u tehničkim rezervama	-21.70	11.61	63.58	89.62	22.33
Odgođena porezna imovina	0	0	0	150.11	123.51
Potraživanja	64.79	-23.78	12.00	1.75	14.98
Ostala imovina	-40.95	100.94	14.71	9.87	21.78
Plaćeni troškovi budućeg razdoblja - nedospjela naplata prihoda	52.67	-6.27	32.59	50.70	12.99
Ukupno aktiva	-3.45	13.05	10.85	17.70	9.59
PASIVA					
Kapital i rezerve	-19.49	6.59	4.43	4.62	0.91
Tehničke rezerve	7.20	13.03	14.02	23.02	13.08
Ostale rezerve	-12.25	-11.89	-4.58	10.15	24.56
Odgođena porezna obaveza	-27.54	16.64	-27.93	-29.40	4.84
Ostale obaveze	17.19	69.17	-15.57	4.92	2.76
Odgođeno plaćanje troškova - prihodi budućeg perioda	7.96	30.97	97.63	52.04	13.98
Ukupna pasiva	-3.45	13.05	10.85	17.70	9.59

Izvor podataka: izrada Autora

Osiguravajuće društvo Triglav osiguranje d.d. u analiziranom periodu najznačajnije promjene bilježi na sljedećim pozicijama:

- UDIO REOSIGURANJA U TEHNIČKIM REZERVAMA – U 2018. godini zabilježeno smanjenje od 21,70%, a u 2019. godini ova pozicija je veća za 11,61%, dok 2020. i 2021. godine bilježi značajno povećanje. U 2020. godini je veća za 63,58%, a 2021. kada se posmatra sa 2020. godinom je povećana za 89,62%. U posljednoj, 2022. godini, je zabilježeno manje povećanje od 22,33% u odnosu na prethodne dvije godine.
- POTRAŽIVANJA – Posmatrajući 2018. godinu zabilježeno je povećanje od 64,79%. U 2019. godini ova pozicija je procentualno manja za 23,78% kada se posmatra sa 2018. godinom. Nadalje, 2020. godine je povećana za 12,00%. Posmatrajući analizirani period blaga promjena, rast od 1,75%, je ostvaren u 2021. godini, a rast od 14,98% je zabilježila posljednja godina, 2022. godina.
- TEHNIČKE REZERVE – Prve godien analiziranog peridoa, 2018. godine, ova stavka je povećana za 7,20%, a u 2019. godini je povećana za 13,03%. U 2020. godini tehničke rezerve su veće za 14,02% posmatrajući je sa 2019. godinom. Nadalje, rast od 23,02%

bilježi 2021. godina, a blagi pad rasta je ostvaren u posljednjoj, 2022. godini, te iznosi 13,08%.

Tabela 20: Rezultat horizontalne analize bilansa stanja Uniqa osiguranja d.d. 2018-2022. godina

Iznos povećanja/smanjenja	2018-2017.	2019-2018.	2020-2019.	2021-2020.	2022-2021.
Naziv pozicije					
AKTIVA					
NEMATERIJALNA IMOVINA					
Iznos povećanja/smanjenja	8.553	201.031	210.826	171.372	-48.873
% povećanja/smanjenja	0,47	10,94	10,34	7,62	-2,02
MATERIJALNA IMOVINA					
Iznos povećanja/smanjenja	-168.020	1.248.524	-306.809	-405.197	-584.074
% povećanja/smanjenja	-1,57	11,86	-2,61	-3,53	-5,28
ULAGANJA					
Iznos povećanja/smanjenja	14.112.137	26.099.463	11.145.362	-2.923.444	-2.389.569
% povećanja/smanjenja	9,79	16,49	6,05	-1,50	-1,24
UDIO REOSIGURANJA U TEHNIČKIM REZERVAMA					
Iznos povećanja/smanjenja	3.441.620	-5.061.656	-97.630	-852.275	1.595.735
% povećanja/smanjenja	34,65	-37,84	-1,17	-10,37	21,67
ODGOĐENA POREZNA IMOVINA					
Iznos povećanja/smanjenja	0	0	0	0	831.586
% povećanja/smanjenja	0	0	0	0	0
POTRAŽIVANJA					
Iznos povećanja/smanjenja	2.644.461	-1.820.090	977.966	-2.076.148	1.446.488
% povećanja/smanjenja	76,31	-29,79	22,80	-39,41	45,32
OSTALA IMOVINA					
Iznos povećanja/smanjenja	-451.400	-757.577	-361.864	4.671.357	1.280.616
% povećanja/smanjenja	-6,34	-11,37	-6,13	84,24	12,53
PLAĆENI TROŠKOVI BUDUĆEG RAZDOBLJA - NEDOSPJELA NAPLATA PRIHODA					
Iznos povećanja/smanjenja	-250.832	-1.000.130	363.149	1.165.031	494.872
% povećanja/smanjenja	-2,81	-11,53	4,73	14,49	5,38
UKUPNO AKTIVA					
Iznos povećanja/smanjenja	19.336.519	18.909.565	11.931.000	-249.304	2.626.781
% povećanja/smanjenja	10,39	9,20	5,32	-0,11	1,11
PASIVA					
KAPITAL I REZERVE					
Iznos povećanja/smanjenja	1.851.056	9.944.946	3.091.237	-2.598.186	-6.400.428
% povećanja/smanjenja	8,75	43,25	9,38	-7,21	-19,14
TEHNIČKE REZERVE					
Iznos povećanja/smanjenja	17.186.184	8.174.513	5.120.929	3.614.787	4.165.553
% povećanja/smanjenja	11,03	4,72	2,83	1,94	2,19
OSTALE REZERVE					
Iznos povećanja/smanjenja	71.998	28.124	82.180	79.892	45.751
% povećanja/smanjenja	65,07	15,40	38,99	27,27	12,27
ODGOĐENA POREZNA OBAVEZA					
Iznos povećanja/smanjenja	0	513.189	-4.944	-422.611	-85.634
% povećanja/smanjenja	0	0	-0,96	-83,15	0
FINANSIJSKE OBAVEZE					
Iznos povećanja/smanjenja	0	0	0	0	4.742.330
% povećanja/smanjenja	0	0	0	0	0
OSTALE OBAVEZE					
Iznos povećanja/smanjenja	-1.172.396	-1.152.719	4.355.282	-1.544.948	126.194
% povećanja/smanjenja	-22,53	-28,60	151,33	-21,36	2,22
ODGOĐENO PLAĆANJE TROŠKOVA - PRIHODI BUDUĆEG PERIODA					

Iznos povećanja/smanjenja	1.399.677	1.401.512	-713.684	621.762	33.015
% povećanja/smanjenja	36,61	26,83	-10,77	10,52	0,51
UKUPNA PASIVA					
Iznos povećanja/smanjenja	19.336.519	18.909.565	11.931.000	-249.304	2.626.781
% povećanja/smanjenja	10,39	9,20	5,32	-0,11	1,11

Izvor podataka: izrada Autora

Kod društva Uniqa osiguranje d.d. u analiziranom periodu najznačajnije promjene ostvaruju sljedeće pozicije:

- **UDIO REOSIGURANJA U TEHNIČKIM REZERVAMA** – U 2018. godini bilježi povećanje od 34,65%. Nagli pad (smanjenje) od 37,84% zabilježen je 2019. godine, koji prati naredni posmatrani period, 2020. i 2021. godina. U 2020. godini ova pozicija je kada se poredi sa 2019. manja za 1,17%, a u 2021. godini, poredeći je sa 2020. godinom, zabilježeno je smanjenje od 10,37%. Ponovo je, u posljednoj, 2022. godini, zabilježen rast od 21,67%.
- **POTRAŽIVANJA** – Posmatrajući 2018. godinu zabilježeno je povećanje od 76,31%. U 2019. godini ova pozicija je procentualno manja za 29,79%. Nadalje, 2020. godine povećana je za 22,80% u odnosu na 2019. godinu. Pad (smanjenje) od 39,41% promjena je ostvaren 2021. godine poredeći je sa 2020. godinom. U 2022. godini ostvaren je rast od 45,32%, kada se 2022. godina poredi sa 2021. godinom.
- **TEHNIČKE REZERVE** – U analiziranom periodu ova pozicija konstantno bilježi rast. U 2018. godini bilježi povećanje od 11,03%, a 2019. godine povećana je za 4,72%. Povećanje od 2,83% ostvareno je 2020. godine, kada se posmatra sa 2019. godinom. U 2021. godini zabilježen je rast od 1,94%, a 2022. godine je povećana za 2,19%.
- **OSTALE REZERVE** – Kao i pozicija tehničkih rezervi, u analiziranom periodu, ova pozicija konstantno bilježi rast. Naime, 2018. godini bilježi najveće povećanje od 65,07%, a 2019. godine povećana je za 15,40%. Porast od 38,99% ostvaren je 2020. godine, kada se poredi sa 2019. godinom. U 2021. godini zabilježen je rast od 27,77%, a 2022. godine ova pozicija je povećana za 12,27%.

Tabela 21: Rezultat horizontalne analize bilansa stanja Asa osiguranje d.d. 2018-2022. godina

Iznos povećanja/smanjenja	2018-2017.	2019-2018.	2020-2019.	2021-2020.	2022-2021.
Naziv pozicije					
AKTIVA					
Nematerijalna imovina					
Povećanje/smanjenje	73.613 (35,96%)	63.964 (22,98%)	130.498 (38,13%)	118.113 (24,98%)	305.807 (51,75%)
Ulaganja					
Povećanje/smanjenje	2.539.400 (15,45)	8.071.890 (42,53%)	3.110.176 (11,50%)	5.156.224 (17,10%)	6.524.168 (18,47%)

Udio reosiguranja u tehničkim rezervama					
Povećanje/smanjenje	195.510 (8,97%)	1.540.343 (64,50%)	205.024 (5,22%)	671.167 (16,24%)	2.273.538 (47,32%)
Potraživanja					
Povećanje/smanjenje	1.056.128 (39,65%)	1.340.848 (36,04%)	36.156 (0,71%)	1.487.096 (29,18%)	2.386.978 (36,25%)
Ostala imovina					
Povećanje/smanjenje	1.065.984 (136,01%)	-666.541 (-36,03)	1.632.797 (138%)	-841.755 (-29,89%)	-1.606.726 (-81,38%)
Plaćeni troškovi budućeg razdoblja - nedospjela naplata prihoda					
Povećanje/smanjenje	1.631.633 (60,20%)	-1.100.400 (-25,34%)	2.827.345 (87,22%)	2.859.549 (47,12%)	1.299.287 (14,555%)
PASIVA					
Kapital i rezerve					
Povećanje/smanjenje	2.022.278 (28,44%)	2.861.453 (31,33%)	2.438.437 (20,33%)	3.317.175 (22,98%)	1.072.874 (6,04%)
Tehničke rezerve					
Povećanje/smanjenje	3.433.341 (21,71%)	4.512.790 (23,50%)	4.451.114 (18,77%)	3.909.379 (13,88)	6.292.760 (19,62%)
Ostale rezerve					
Povećanje/smanjenje	5.957 (26,63%)	9.817 (34,66%)	38.037 (99,73%)	58.219 (76,42%)	56.787 (42,25%)
Finansijske obaveze					
Povećanje/smanjenje	158.335 (0%)	3.117 (74,84%)	-5.089 (-69,88%)	258 (11,76%)	2.794 (113,99%)
Ostale obaveze					
Povećanje/smanjenje	939.192 (11,09%)	1.360.333 (85,78%)	-422.018 (-14,32%)	-172.323 (-6,83%)	1.698.988 (72,24%)
Odgođeno plaćanje troškova - prihodi budućeg perioda					
Povećanje/smanjenje	6.563.268 (142,02%)	502.594 (31,40%)	1.342.157 (63,82%)	2.337.686 (63,85%)	2.058.849 (36,50%)

Izvor podataka: izrada Autora

U okviru aktive društva Adriatic osiguranja d.d. najznačajnije promjene bilježe sljedeće pozicije:

- POTRAŽIVANJA – Ova pozicija u 2018. godini bilježi povećanje od 39,65%, a u 2019. godini je veća za 36,04%, dok 2020. godine bilježi blagi rast od 0,71%. Rast (povećanje) od 29,18% ostvareno je 2021. godine, a u 2022. godini pozicija je veća za 36,25%.
- OSTALA IMOVINA – Posmatrajući 2018. godinu u odnosu na 2017. godinu zabilježeno je povećanje od 136,01%. U 2019. godini ova pozicija je zabilježeno smanjenje, procentualno manja za 36,03%. Nadalje, 2020. godine bilježi nagli rast od 138,00%. Posmatrajući analizirani period promjena, smanjenje od 29,89%, je ostvareno 2021. godine, a 2022. godine je manja za 81,38% u odnosi na 2021. godinu.

Unutar pasive, pozicije tehničkih rezervi i ostalih rezervi zabilježile su najznačajnije promjene, detaljno objašnjene u nastavku:

- TEHNIČKE REZERVE – U posmatranom periodu ova pozicija bilježi konstantan rast. U 2018. Godini ostvareno je povećanje od 21,77%, a 2019. godine ostvaren je rast od

23,50%. Rast (povećanje) od 18,77% zabilježen je 2020. godine, a u 2021. godini je veća za 76,42%, dok 2022. godine bilježi rast od 42,25%.

- OSTALE REZERVE – Kao i pozicija tehničke rezerve, u periodu od 2018.-2019. godine, ova pozicija bilježi konstantan rast. U 2018. godini ostvareno je povećanje od 26,63%, a 2019. godine bilježi rast od 34,66%. Najveći rast od 99,73% zabilježen je 2020. godine, a u 2021. godini je veća za 76,42%. U 2022. Godini zabilježen je rast od 42,25%.

5.2.2. Vertikalna analiza

U tabeli ispod dat je prikaz rezultata vertikalne analize osiguravajućih društava koja su predmet forenzične analize:

Tabela 22: Rezultat vertikalne analize bilansa uspjeha osiguravajućih društava 2018-2022. godina

EUROHERC OSIGURANJE d.d.					
Pozicija	2018 (%)	2019 (%)	2020 (%)	2021 (%)	2022 (%)
Zarađene premije	96.80	93.62	96.10	92.09	96.32
Prihodi od ulaganja	1.84	4.85	2.47	6.39	2.19
Prihodi od naknada i provizija	0.34	0.50	0.47	0.54	0.48
Ostali osigurateljno - tehnički prihod	0.99	0.91	0.86	0.69	0.73
Ostali prihod	0.04	0.11	0.09	0.28	0.28
UKUPNI PRIHOD	100	100	100	100	100
Izdaci za osigurane slučajeve	43.68	45.06	41.51	41.53	42.01
Promjene ostalih tehničkih rezervacija	0.09	0.00	0.00	0.00	0.00
Izdaci za povrat premije (bonusi i popusti)	3.20	2.56	2.46	2.29	2.44
Poslovni rashodi (izdaci za obavljanje djelatnosti)	38.39	36.37	38.66	36.70	41.73
Troškovi ulaganja	0.06	0.11	0.20	0.03	0.13
Ostali tehnički troškovi	1.21	0.10	0.81	1.17	0.04
Dobit/gubitak iz redovnog poslovanja prije poreza	13.37	15.81	16.37	18.28	13.66
Porez na dobit/gubitak	1.41	1.58	1.40	1.49	1.02
Dobit/gubitak obračunskog razdoblja poslije poreza	11.96	14.22	14.96	16.79	12.64
ASA OSIGURANJE d.d.					
Pozicija	2018 (%)	2019 (%)	2020 (%)	2021 (%)	2022 (%)
Zarađene premije	86.82	87.25	87.62	86.85	80.23
Prihodi od ulaganja	5.95	4.88	4.81	5.26	11.06
Prihodi od provizija i naknada	3.76	4.49	5.03	5.81	5.49
Ostali osigurateljno - tehnički prihod	0.79	1.02	1.02	0.53	1.71
Ostali prihod	2.67	2.37	1.52	1.55	1.52
UKUPNI PRIHOD	100	100	100	100	100
Izdaci za osigurane slučajeve	43.97	42.81	42.03	42.69	43.38
Promjene ostalih tehničkih rezervacija	0.61	1.32	1.84	1.96	2.12
Izdaci za povrat premije (bonusi i popusti)	0.25	0.42	0.09	0.21	0.09
Poslovni rashodi (izdaci za obavljanje djelatnosti)	44.24	43.98	44.07	41.45	44.09

Troškovi ulaganja	0.39	0.14	0.38	0.58	0.25
Ostali tehnički troškovi	2.57	2.51	2.69	3.22	3.59
Dobit/gubitak iz redovnog poslovanja prije poreza	7.96	8.82	8.89	9.89	6.49
Porez na dobit/gubitak	0.68	0.69	0.58	1.19	0.65
Dobit/gubitak obračunskog razdoblja poslije poreza	7.28	8.13	8.32	8.71	5.84
UNIQA OSIGURANJE d.d.					
Pozicija	2018 (%)	2019 (%)	2020 (%)	2021 (%)	2022 (%)
Zarađene premije	87.55	86.49	88.73	89.81	89.37
Prihodi od ulaganja	8.54	10.01	8.86	7.40	6.46
Prihodi od provizija i naknada	2.16	1.48	1.62	1.90	2.79
Ostali osigurateljno - tehnički prihod	0.29	0.27	0.55	0.69	0.43
Ostali prihodi	1.46	1.75	0.24	0.21	0.95
UKUPNI PRIHOD	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Izdaci za osigurane slučajeve	38.56	36.40	47.35	52.56	50.62
Promjene ostalih tehničkih rezervacija	20.16	21.25	6.37	2.86	2.52
Izdaci za povrat premije (bonusi i popusti)	1.91	0.36	0.32	0.30	0.30
Poslovni rashodi (izdaci za obavljanje djelatnosti)	34.44	36.13	38.39	38.51	40.44
Troškovi ulaganja	0.20	0.28	0.35	0.45	0.75
Ostali tehnički troškovi	0.55	0.55	1.17	0.78	0.66
Dobit/gubitak iz redovnog poslovanja prije poreza	4.19	5.03	6.05	3.91	4.71
Porez na dobit/gubitak	0.58	0.64	0.84	0.65	0.72
Dobit/gubitak obračunskog razdoblja poslije poreza	3.61	4.39	5.21	3.26	3.98
ADRIATIC OSIGURANJE d.d.					
Pozicija	2018 (%)	2019 (%)	2020 (%)	2021 (%)	2022 (%)
Zarađene premije	93.26	93.92	94.36	94.90	96.05
Prihodi od ulaganja	3.29	2.53	2.12	1.70	1.72
Prihodi od naknada i provizija	0.36	0.50	0.64	0.74	0.56
Ostali osigurateljno - tehnički prihod, neto od reosiguranja	2.68	1.97	2.63	2.28	0.91
Ostali prihod	0.40	1.08	0.25	0.37	0.76
UKUPNI PRIHOD	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Izdaci za osigurane slučajeve	49.86	47.45	44.91	45.51	43.50
Promjene ostalih tehničkih rezervacija	-0.61	-0.55	0.30	2.81	3.89
Izdaci za povrat premije (bonusi i popusti)	1.74	0.69	0.00	0.00	0.00
Poslovni rashodi (izdaci za obavljanje djelatnosti)	41.65	39.66	41.54	37.69	38.76
Troškovi ulaganja	0.18	0.11	0.06	0.04	0.15
Ostali tehnički troškovi	6.41	3.52	3.51	3.97	3.62
Ostali troškovi, uključujući vrijednost usklađenja	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Dobit/gubitak iz redovnog poslovanja prije poreza	0.77	9.12	9.68	9.98	10.08
Porez na dobit/gubitak	0.00	0.99	1.07	1.16	1.18
Dobit/gubitak obračunskog razdoblja poslije poreza	0.77	8.12	8.61	8.82	8.90
GRAWE OSIGURANJE d.d.					
Pozicija	2018 (%)	2019 (%)	2020 (%)	2021 (%)	2022 (%)
Zarađene premije	82.80	82.41	83.27	79.83	81.95
Prihodi od ulaganja	13.91	13.89	13.61	16.29	15.06

Prihodi o naknada i provizija	1.30	1.35	1.27	1.70	1.34
Ostali osigurateljno - tehnički prihod	0.47	0.78	0.93	0.53	0.45
Ostali prihod	1.52	1.56	0.92	1.65	1.20
UKUPNI PRIHOD	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Izdaci za osigurane slučajeve	44.55	44.73	47.76	50.66	52.28
Promjene ostalih tehničkih rezervacija	0.41	0.34	10.88	8.15	8.93
Izdaci za povrat premije (bonusi i popusti)	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Poslovni rashodi (izdaci za obavljanje djelatnosti)	31.91	30.86	30.50	29.73	30.59
Troškovi ulaganja	0.42	0.48	1.92	2.75	3.45
Ostali tehnički troškovi	1.25	1.40	1.32	0.98	0.61
Ostali troškovi, uključujući vrijednost usklađenja	0.02	0.45	0.15	0.02	0.09
Dobit/gubitak iz redovnog poslovanja prije poreza	4.12	4.73	7.47	7.72	4.04
Porez na dobit/gubitak	0.45	0.52	0.78	0.90	0.43
Dobit/gubitak obračunskog razdoblja poslije poreza	3.67	4.21	6.68	6.82	3.61
TRIGLAV OSIGURANJE d.d.					
Pozicija	2018 (%)	2019 (%)	2020 (%)	2021 (%)	2022 (%)
Zarađene premije	88.39	85.69	85.37	81.24	82.79
Prihodi od ulaganja	7.50	6.02	3.61	4.48	2.41
Prihodi o naknada i provizija	3.17	4.89	8.97	11.75	13.27
Ostali osigurateljno - tehnički prihod	0.81	3.06	1.02	0.73	1.08
Ostali prihod	0.13	0.34	1.02	1.81	0.45
UKUPNI PRIHOD	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Izdaci za osigurane slučajeve	43.40	44.39	39.13	38.41	37.97
Promjene ostalih tehničkih rezervacija	12.69	14.13	14.01	13.72	11.66
Izdaci za povrat premije (bonusi i popusti)	1.39	1.01	1.05	1.00	0.85
Poslovni rashodi (izdaci za obavljanje djelatnosti)	35.09	32.87	36.88	38.83	40.94
Troškovi ulaganja	0.92	1.54	1.31	1.15	1.51
Ostali tehnički troškovi	1.50	1.22	1.24	1.30	1.51
Dobit/gubitak iz redovnog poslovanja prije poreza	4.99	4.85	6.38	5.59	5.56
Porez na dobit/gubitak	0.40	0.50	0.76	0.52	0.65
Dobit/gubitak obračunskog razdoblja poslije poreza	4.59	4.35	5.62	5.07	4.91

Izvor: izrada Autora

Na osnovu rezultata vertikalne analize, zaključuje se da u periodu od 2018-2022. godine najznačajnije učešće u strukturi bilansa uspjeha analiziranih osiguravajućih društava zauzimaju sljedeće pozicije:

Tabela 23: Najveći postotak učešća pozicija bilansa uspjeha osiguravajućih društava 2018-2022. godina

Naziv pozicije	Euroherc osiguranje	Asa osiguranje	Uniqa osiguranje	Adriatic osiguranje	Grawe osiguranje	Triglav osiguranje
2018.						

Zarađene premije	96.80	86.82	87.55	93.26	82.8	88.39
Izdaci za osigurane slučajeve	43.68	43.97	38.56	49.86	44.55	43.4
Poslovni rashodi	38.39	44.24	34.44	41.65	31.91	35.09
2019.						
Zarađene premije	93.62	87.25	86.49	93.92	82.41	85.69
Izdaci za osigurane slučajeve	45.06	42.81	36.4	47.45	44.73	44.39
Poslovni rashodi	36.37	43.98	36.13	39.66	30.86	32.87
2020.						
Zarađene premije	96.10	87.62	88.73	94.36	83.27	85.37
Izdaci za osigurane slučajeve	41.51	42.03	47.35	44.91	47.76	39.13
Poslovni rashodi	38.66	44.07	38.39	41.54	30.5	36.88
2021.						
Zarađene premije	92.09	86.85	89.81	94.90	79.83	81.24
Izdaci za osigurane slučajeve	41.53	42.69	52.56	45.51	50.66	38.41
Poslovni rashodi	36.7	41.45	38.51	37.69	29.73	38.83
2022.						
Zarađene premije	96.32	80.23	89.37	96.05	81.95	82.79
Izdaci za osigurane slučajeve	42.01	43.38	50.62	43.50	52.28	37.97
Poslovni rashodi	41.73	44.09	40.44	38.76	30.59	40.94

Izvor: izrada Autora

5.2.3. Analiza putem specifičnih pokazatelja u sektoru osiguranja

U nastavku je dat prikaz rezultata pokazatelja razmjera šteta za predmetna osiguravajuća društva:

Tabela 24: Pokazatelj razmjera šteta predmetnih društava 2018-2022. godina

Naziv pokazatelja	2018. (%)	2019. (%)	2020. (%)	2021. (%)	2022. (%)
Euroherc osiguranje d.d.	45.22	48.46	43.19	45.09	43.61
Adriatic osiguranje d.d.	56.08	52.32	47.89	51.24	50.79
Grawe osiguranje d.d.	76.75	79.30	74.61	80.45	78.06
Asa osiguranje d.d.	56.22	54.50	53.89	53.33	60.79
Uniqa osiguranje d.d.	68.68	65.84	61.85	62.39	60.92

Triglav osiguranje d.d.	63.03	67.67	60.60	65.27	60.18
-------------------------	-------	-------	-------	-------	-------

Izvor: izrada Autora

U praksi, povoljno kada ovaj pokazatelj u postupku komparativne analize ima tendenciju opadanja. Iako u analiziranom periodu pokazatelj razmjera šteta Euroherc osiguranja d.d ima tendenciju opadanja, rezultati analize ukazuju na to da se ne kreće u referentnim vrijednostima (50-70%).

Pokazatelj razmjera šteta Adriatic osiguranja d.d. u periodu od 2018-2022. godine se kreće u intervalu od 50-70%, što je u granicama referentnih vrijednosti. Također, pad ovog pokazatelja primijetan je u 2019., 2020. i 2022. godini, a to je povoljno za samo društvo (jer u praksi je poželjno da ovaj pokazatelj ostvaruje pad kada se vrši analiza pokazatelja za više godina).

Predmetni pokazatelj Grawe osiguranja d.d. u analiziranom periodu nije u okviru referentnih vrijednosti (50-70%). Za osiguravajuće društvo povoljno je kada pokazatelj razmjera šteta u postupku komparativne analize ima tendenciju opadanja.

U praksi, referentna vrijednost ovog pokazatelja je 50-70%, a rezultat analize pokazatelja razmjera šteta za Asa osiguranje d.d., Uniqa osiguranje d.d. i Triglav osiguranje d.d. u periodu od 2018-2022. godine je u okviru pozitivnih vrijednosti.

U nastavku je dat prikaz rezultata pokazatelja razmjera troškova za predmetna osiguravajuća društva:

Tabela 25: Pokazatelj razmjera troškova osiguravajućih društava 2018-2022. godina

Naziv pokazatelja	2018. (%)	2019. (%)	2020. (%)	2021. (%)	2022. (%)
Asa osiguranje d.d.	43.43	41.97	41.03	38.57	44.19
Triglav osiguranje d.d.	33.66	30.99	31.49	33.34	33.42
Uniqa osiguranje d.d.	35.19	37.64	39.15	38.96	39.77
Adriatic osiguranje d.d.	50.27	44.86	46.26	42.55	42.95
Grawe osiguranje d.d.	36.66	35.86	35.27	35.32	35.00
Euroherc osiguranje d.d.	39.87	37.82	39.89	39.65	41.94

Izvor: izrada Autora

U praksi, poželjno je kada se ovaj pokazatelj kreće u intervalu od 20-30%. Rezultati analize pokazatelja razmjera troškova osiguravajućih društava su znatno veći u odnosu na graničnu vrijednost (20-30%), što može biti signal da poslovni rashodi rastu brže nego zaračunata bruto premija.

U nastavku je dat prikaz rezultata pokazatelja rezultata ulaganja za predmetna osiguravajuća društva:

Tabela 26: Pokazatelj rezultata ulaganja osiguravajućih društava 2018-2022. godina

Naziv društva	2018. (%)	2019. (%)	2020. (%)	2021. (%)	2022. (%)
Euroherc osiguranje d.d.	2.28	6.57	3.12	8.38	2.35
Adriatic osiguranje d.d.	3.87	2.75	2.34	1.81	1.69
Grawe osiguranje d.d.	4.29	3.88	3.49	3.86	3.28
Asa osiguranje d.d.	6.73	4.77	4.49	4.93	11.44
Uniqa osiguranje d.d.	3.12	3.41	2.62	2.44	2.15
Triglav osiguranje d.d.	3.96	2.94	1.54	2.21	0.63

Izvor: izrada Autora

Pokazatelj rezultata ulaganja Euroherc osiguranja d.d. u posmatranom periodu je najveći u 2021. godini i iznosi 8,38%, a što je posljedica najvećeg iznosa prihoda od ulaganja (4.238.619 KM) u analiziranom periodu. Najmanji pokazatelj od 2,28% bilježi 2018. godina, što je rezultat iznosa prihoda od ulaganja od 1.077.636 KM, koji su ostvareni u najmanjem iznosu u periodu od 2018-2022. godine. Za Adriatic osiguranje d.d. pokazatelj rezultata ulaganja je najveći u prvoj godini (2018. godina), a najmanji u posljednjoj godini (2022. godina) analiziranog perioda. U 2018. godini ovaj pokazatelj iznosi 3,87%, a 2022. godine ostvaren je u postotku od 1,69%. U analiziranom periodu, u 2018. godini pokazatelj rezultata ulaganja Grawe osiguranja d.d. je najveći, dok je 2022. godina zabilježila najmanji iznos. Pokazatelj rezultata ulaganja u 2018. godini iznosi 4,29%, a u 2022. godini 3,28%. Najveći iznos pokazatelj rezultata ulaganja Asa osiguranja d.d. je u posljednjoj godini analiziranog perioda (11,44%), a najmanji je u 2020. godini te iznosi 4,49%. Uniqa osiguranje d.d. bilježi najveći iznos pokazatelja rezultata ulaganja u posljednjoj godini, a najveći iznos u prvoj godini analiziranog perioda. U 2022. godini ovaj pokazatelj iznosi 2,15%, a 2018. godina iznosi 3,12%. Pokazatelj rezultata ulaganja u 2022. godini Triglav osiguranje d.d. bilježi najmanji iznos (0,63%), a 2018. godine ostvaren je iznos od 3,96%, što je ujedno i najveća vrijednost analiziranog perioda.

U nastavku je dat prikaz rezultata pokazatelja rezultata ulaganja kao % zarađene premije za predmetna osiguravajuća društva:

Tabela 27: Pokazatelj rezultata ulaganja kao % zarađene premije osiguravajućih društava 2018-2022. godina

Naziv društva	2018. (%)	2019. (%)	2020. (%)	2021. (%)	2022. (%)
Euroherc osiguranje d.d.	1.83	5.07	2.35	6.90	2.14
Asa osiguranje d.d.	6.41	5.43	5.06	5.39	13.47
Triglav osiguranje d.d.	7.44	5.22	2.70	4.09	1.09
Uniqa osiguranje d.d.	9.53	11.25	9.59	7.74	6.38
Adriatic osiguranje d.d.	3.33	2.57	2.18	1.75	1.63
Grawe osiguranje d.d.	16.29	16.28	14.03	16.97	14.16

Izvor: izrada Autora

Euroherc osiguranje d.d. u periodu od 2018-2022. godine, 2018. godine ostvaruje najmanji, a u 2021. godine najveći iznos pokazatelja rezultata ulaganja kao postotka zarađene premije. Naime, ovaj pokazatelj u 2018. godini iznosi 1,83%, dok u 2021. godini iznosi

6,90%. Pokazatelj rezultata ulaganja kao % zarađene premije za Asa osiguranje d.d. u analiziranom periodu je najmanji u 2020. godini, a najveći u 2022. godini. Predmetni pokazatelj u 2020. godini je ostvario procentualni iznos od 5,06%, a u 2022. godini ostvaruje iznos od 13,47%. Analiza pokazatelja rezultata ulaganja kao % zarađene premije Triglav osiguranja d.d. u periodu od 2018-2022. godine je rezultirala najvećim iznosom u 2018. godini. Najmanji iznos ovog pokazatelja bilježi u 2022. godina. Ovaj pokazatelj 2018. godine iznosi 7,44%, a 2022. godine 1,09%. Pokazatelj rezultata ulaganja za Uniqa osiguranje d.d. u analiziranom periodu je najmanji u 2022. godini, a najveći u 2019. godini. Predmetni pokazatelj u 2022. godini je ostvario procentualni iznos od 6,38%, a u 2019. godini ostvaruje iznos od 11,25%. Rezultati analize rezultata ulaganja Grawe osiguranja d.d. pokazuju da je ovaj pokazatelj najveći u 2021. godini (16,97%), a najmanji u 2020. godini, u koju iznosi 14,03%.

U nastavku je dat prikaz rezultata pokazatelja poslovnih rashoda i zarađene premije za predmetna osiguravajuća društva:

Tabela 28: Pokazatelj poslovnih rashoda i zarađene premije osiguravajućih društava 2018-2022. godina

Naziv društva	2018. (%)	2019. (%)	2020. (%)	2021. (%)	2022. (%)
Euroherc osiguranje d.d.	39.66	38.84	40.23	39.85	43.32
Adriatic osiguranje d.d.	44.65	42.23	44.03	39.72	40.36
Grawe osiguranje d.d.	38.54	37.44	36.63	37.24	37.33
Triglav osiguranje d.d.	39.70	38.35	43.20	47.79	49.46
Uniqa osiguranje d.d.	39.34	41.77	43.27	42.88	45.25
Asa osiguranje d.d.	50.96	50.40	50.30	47.73	54.95

Izvor: izrada Autora

Pokazatelj poslovnih rashoda i zarađene premije osiguravajućeg društva Euroherc osiguranje d.d. u 2020. godini (40,23%) raste, u odnosu na 2018. i 2019. godinu, 2018. godina – 39,66%, a 2019. godina – 38,84%, dok je pad zabilježen u 2021. godini, u kojoj ovaj pokazatelj iznosi 39,85%. U 2022. godini pokazatelj ostvaruje procentualni iznos od 43,32%. Najveći iznos pokazatelja poslovnih rashoda i zarađene premije za Adriatic osiguranje d.d. je ostvaren 2018. godine (44,65%), a najmanji iznos zabilježen je u 2021. godine, iznos od 39,72%. Pošto je pokazatelj najveći u 2018. godini sa iznosom od 44,65%, najmanja je i rentabilnost kapitala u ovoj godini, u odnosu na ostale godine analiziranog perioda. Pokazatelj poslovnih rashoda i zarađene premije Grawe osiguranja d.d. je najveći u 2018. godine, a najmanji 2020. godine. U analiziranom periodu, 2018. godine rentabilnost kapitala od 38,54% je najveća, a najmanja u 2020. godini (36,63%). Pokazatelj poslovnih rashoda i zarađene premije osiguravajućeg društva Triglav osiguranje 2019. godine bilježi pad (38,35%), dok u narednom posmatranom periodu konstantno bilježi rast. Najmanji iznos bilježi 2019. godina (38,35%), a posljednja godina bilježi najveći iznos od 45,25%. Pokazatelj poslovnih rashoda Uniqa osiguranja d.d. u periodu od 2018-2022. godini je najmanji 2018. godine, a najveći u posljednjoj godini. U 2018. godini ovaj pokazatelj iznosi 39,34%, a 2022. godine je zabilježen u procentualnom iznosu od 45,25%. Najmanji iznos

pokazatelja poslovnih rashoda i zarađene premije za Asa osiguranje d.d. je ostvaren u 2021. godini (47,73%), dok je najveći iznos zabilježen u 2022. godini, iznos od 54,95%. S obzirom na to da je ovaj pokazatelj najveći u 2022. godini (54,95%), najmanja je i rentabilnost kapitala u ovoj godini.

U nastavku je dat prikaz rezultata pokazatelja koeficijenta zaduženosti za predmetnih osiguravajuća društva:

Tabela 29: Koeficijent zaduženosti osiguravajućih društava 2018-2022. godina

Naziv društva	2018 (%)	2019 (%)	2020 (%)	2021 (%)	2022 (%)
Grawe osiguranje d.d.	0.88	0.87	0.86	0.86	0.88
Euroherc osiguranje d.d.	0.66	0.63	0.60	0.58	0.58
Adriatic osiguranje d.d.	0.70	0.67	0.65	0.64	0.64
Triglav osiguranje d.d.	0.66	0.68	0.70	0.74	0.76
Uniqa osiguranje d.d.	0.87	0.85	0.85	0.86	0.87
Asa osiguranje d.d.	0.71	0.71	0.70	0.69	0.73

Izvor podataka: izrada Autora

Koeficijent zaduženosti u periodu od 2018-2022. godine predmetnih društava se kreće u približno jednakim vrijednostima, što je posljedica odredbi pozitivnih zakonskih propisa vezanih za granicu solventnosti, koja se vezuje za iskazivanje adekvatnosti kapitala.

5.2.4. Rezultati Beneish M-score pokazatelja osiguravajućih društava

U nastavku je dat prikaz rezultata Beneish M-score modela Euroherc osiguranja d.d. za period 2018-2022. godine:

Tabela 30: Beneish M-score model Euroherc osiguranje d.d. 2018-2022. godina

Godina	Vrijednost Beneish M-score modela	Referentna vrijednost Beneish M-score modela	Ostvareni rezultat vs referentna vrijednost Beneish M-score modela	Zaključak
2018.	-2,32	-2,22	-2,27 < -2,22	FI nisu predmet manipulacije
2019.	-2,26		-2,26 < -2,22	
2020.	-2,77		-2,77 < -2,22	
2021.	-4,38		-4,38 < -2,22	
2022.	-2,57		-2,57 < -2,22	

Izvor: izrada Autora

U narednoj tabeli je dat sumarni prikaz rezultata analize Beneish M-score modela za 2018., 2019., 2020., 2021. i 2022. godinu za Adriatic osiguranje d.d.:

Tabela 31: Beneish M-score model Adriatic osiguranje d.d. 2018-2022. godina

Godina	Vrijednost Beneish M-score modela	Referentna vrijednost Beneish M-score modela	Ostvareni rezultat vs referentna vrijednost Beneish M-score modela	Zaključak
2018.	-3,16	-2,22	-3,16 < -2,22	FI nisu predmet manipulacije
2019.	-2,43		-2,43 < -2,22	
2020.	-2,77		-2,77 < -2,22	
2021.	-1,63		-1,63 > -2,22	
2022.	-2,35		-2,35 < -2,22	

Izvor: izrada Autora

Pokazatelj Beneish M-score modela Adriatic osiguranja d.d. za 2021. godinu iznosi -1,63, što je iznad granične vrijednosti (-2,22). Nadalje, s obzirom na to su godine za koje je provedena analiza, godine u kojima je COVID-19 ostavio negativne posljedice na privredu FBiH, ovaj uticaj treba uzeti u obzir prilikom donošenja zaključka o provedenoj analizi Beneish M-score pokazatelja predmetnog društva za 2021. godinu. Naime, rezultati analize poslovnih prihoda i neto dobiti društava za osiguranje u FBiH u izvještaju FIA-e pokazali su da su poslovni prihodi u 2020. godini u odnosu na 2019. godinu smanjeni za 10,60%, dok je neto dobit manja za 16,99%. Uvažavajući prethodno navedeno, COVID-19 je negativno uticao na finansijski rezultat osiguravajućih društava, što je uticalo na poslovni rezultat narednih godina (2020., 2021. i 2022. godinu).

Prema tome, zaključak je da (s obzirom na negativni efekat COVID-19), iako je rezultat Beneish M-score -1,63, finansijski izvještaji nisu podložni manipulativnim radnjama.

U narednoj tabeli je dat prikaz rezultata analize Beneish M-score modela za 2018-2022. godinu za Grawe osiguranje d.d.:

Tabela 32: Beneish M-score model Grawe osiguranje d.d. 2018-2022. godina

Godina	Vrijednost Beneish M-score modela	Referentna vrijednost Beneish M-score modela	Ostvareni rezultat vs referentna vrijednost Beneish M-score modela	Zaključak
2018.	-2,52	-2,22	-2,52 < -2,22	FI nisu predmet manipulacije
2019.	-2,62		-2,62 < -2,22	
2020.	-3,13		-3,13 < -2,22	
2021.	-1,95		-1,95 > -2,22	
2022.	-2,37		-2,37 < -2,22	

Izvor: izrada Autora

Beneish M-score modela Grawe osiguranja d.d. za 2021. godinu iznosi -1,95. Ostvarena vrijednost je iznad granične vrijednosti ovog pokazatelja, vrijednosti od -2,22. Nadalje, s

obzirom na to su godine za koje je provedena analiza, godine u kojima je pandemija COVID-19 ostavila negativne posljedice na privredu FBiH, ovaj uticaj treba uzeti u obzir prilikom donošenja zaključka o provedenoj analizi Beneish M-score pokazatelja predmetnog društva za 2021. godinu. Naime, rezultati analize poslovnih prihoda i neto dobiti društava za osiguranje u FBiH u izvještaju FIA-e pokazali su da su poslovni prihodi u 2020. godini u odnosu na 2019. godinu smanjeni za 10,60%, dok je neto dobit manja za 16,99%. Uvažavajući prethodno navedeno, COVID-19 je negativno uticao na finansijski rezultat osiguravajućih društava, što je uticalo na poslovni rezultat narednih godina (2020., 2021. i 2022. godinu).

Prema tome, revidirani zaključak je da (s obzirom na negativni efekat COVID-19), iako je rezultat Beneish M-score -1,95, finansijski izvještaji u 2021. godini nisu podložni manipulativnim radnjama.

U nastavku je dat prikaz rezultata analize Beneish M-score modela za Asa osiguranje d.d. za 2018-2022. godinu:

Tabela 33: Beneish M-score model Asa osiguranje d.d. 2018-2022. godina

Godina	Vrijednost Beneish M-score modela	Referentna vrijednost Beneish M-score modela	Ostvareni rezultat vs referentna vrijednost Beneish M-score modela	Zaključak
2018.	-2,46	-2,22	-2,46 < -2,22	FI nisu predmet manipulacije
2019.	-2,65		-2,65 < -2,22	
2020.	-2,62		-2,62 < -2,22	
2021.	-2,04		-2,04 > -2,22	
2022.	-1,91		-1,91 > -2,22	

izvor: izrada Autora

Nadalje, s obzirom na to su godine za koje je provedena analiza godine u kojima je pandemija COVID-19 ostavila negativne posljedice na privredu FBiH, ovaj uticaj treba uzeti u obzir prilikom donošenja zaključka o provedenoj analizi Beneish M-score pokazatelja predmetnog društva za 2021. i 2022. godinu. Naime, rezultati analize poslovnih prihoda i neto dobiti društava za osiguranje u FBiH u izvještaju FIA-e (detaljno navedeno u poglavlju 2.3.5) pokazali su da su poslovni prihodi 2020. godine posmatrajući je sa 2019. godinom smanjeni za 10,60%, dok je neto dobit manja za 16,99%. Uvažavajući prethodno navedeno, COVID-19 je negativno uticao na finansijski rezultat osiguravajućih društava, što je uticalo na poslovni rezultat narednih godina (2020., 2021. i 2022. godinu).

Prema tome, revidirani zaključak je da (s obzirom na negativni efekat COVID-19), iako rezultat Beneish M-score za 2021. godinu iznosi -2,04, a u 2022. godini ima vrijednost -1,91 finansijski izvještaji nisu podložni manipulativnim radnjama.

U narednoj tabeli je dat prikaz rezultata analize Beneish M-score modela za 2018-2022. godinu za Triglav osiguranje d.d.:

Tabela 34: Beneish M-score model Triglav osiguranje d.d. 2018-2022. godina

Godina	Vrijednost Beneish M-score modela	Referentna vrijednost Beneish M-score modela	Ostvareni rezultat vs referentna vrijednost Beneish M-score modela	Zaključak
2018.	-2,42	-2,22	-2,42 < -2,22	FI nisu predmet manipulacije
2019.	-2,35		-2,35 < -2,22	
2020.	-2,57		-2,57 < -2,22	
2021.	-2,33		-2,33 < -2,22	
2022.	-1,91		-1,91 > -2,22	

Izvor: izrada Autora

Pokazatelj Beneish M-score modela Triglav osiguranja d.d. za 2022. godinu iznosi -1,91, što je ispod granične vrijednosti (-2,22). Nadalje, s obzirom na to su godine za koje je provedena analiza, godine u kojima je pandemija COVID-19 ostavila negativne posljedice na privredu FBiH, ovaj uticaj treba uzeti u obzir prilikom donošenja zaključka o provedenoj analizi Beneish M-score pokazatelja predmetnog društva za 2021. godinu. Naime, rezultati analize poslovnih prihoda i neto dobiti društava za osiguranje u FBiH u izvještaju FIA-e (detaljno navedeno u poglavlju 2.3.5) pokazali su da su poslovni prihodi u 2020. godini u odnosu na 2019. godinu smanjeni za 10,60%, dok je neto dobit manja za 16,99%. Uvažavajući prethodno navedeno, pandemija COVID-19 je negativno uticala na finansijski rezultat osiguravajućih društava, što je uticalo na poslovni rezultat narednih godina (2020., 2021. i 2022. godinu).

Prema tome, revidirani zaključak je da (s obzirom na negativni efekat COVID-19), iako je rezultat Beneish M-score -1,91, finansijski izvještaji nisu podložni manipulativnim radnjama.

U nastavku je dat prikaz rezultata analize Beneish M-score modela za Uniqa osiguranje d.d. za 2018., 2019., 2020., 2021. i 2022. godinu:

Tabela 35: Beneish M-score model Uniqa osiguranje d.d. 2018-2022. godina

Godina	Vrijednost Beneish M-score modela	Referentna vrijednost Beneish M-score modela	Ostvareni rezultat vs referentna vrijednost Beneish M-score modela	Zaključak
2018.	-2,52	-2,22	-2,52 < -2,22	FI nisu predmet manipulacije
2019.	-2,65		-2,65 < -2,22	
2020.	-2,12		-2,12 > -2,22	
2021.	-2,73		-2,73 < -2,22	
2022.	-2,55		-2,55 < -2,22	

Izvor: izrada Autora

Pokazatelj Beneish M-score modela Adriatic osiguranja d.d. za 2020. godinu iznosi -2,12, što je iznad granične vrijednosti (-2,22). Nadalje, s obzirom na to su godine za koje je provedena analiza, godine u kojima je COVID-19 ostavio negativne posljedice na privredu FBiH, ovaj uticaj treba uzeti u obzir prilikom donošenja zaključka o provedenoj analizi Beneish M-score pokazatelja predmetnog društva za 2021. godinu. Naime, rezultati analize poslovnih prihoda i neto dobiti društava za osiguranje u FBiH u izvještaju FIA-e pokazali su da su poslovni prihodi u 2020. godini u odnosu na 2019. godinu smanjeni za 10,60%, dok je neto dobit manja za 16,99%. Uvažavajući prethodno navedeno, pandemija COVID-19 je negativno uticala na finansijski rezultat osiguravajućih društava, što je uticalo na poslovni rezultat narednih godina (2020., 2021. i 2022. godinu).

Prema tome, zaključak je da (s obzirom na negativni efekat COVID-19), iako je rezultat Beneish M-score -2,12, finansijski izvještaji nisu podložni manipulativnim radnjama.

5.2.5. Rezultati kvalitativnog istraživanja

U cilju provođenja drugog dijela istraživanja, korištena je kvalitativna metoda, uz pomoć standardizovanog face-to face intervjuja, za koji je unaprijed pripremljen upitnik. Ispitanici sa kojima je intervjuer obavio intervju su osobe koje posjeduju dugogodišnje profesionalno i stručno iskustvo u računovodstvu sektora osiguranja, a koji obavljaju poslove kontrole, pripreme za knjiženje nastalih poslovnih događaja, davanje naloga za knjiženje istih te u konačnici poslove pripreme, sačinjavanja te podnošenja zakonski, obaveznih finansijskih izvještaja nadležnim organima.

Prvobitno je, prije nego je obavljen intervju, poslan zahtjev za obavljanje intervjuja sa zaposlenicima računovodstva osiguravajućih društava upravi deset osiguravajućih društava u FBiH, od kojih je uprava pet osiguravajućih društava prihvatila (poslala pozitivan odgovor na zahtjev) obavljanje intervjuja. Nakon toga se sa ispitanicima diskutovalo o njihovom profesionalnom iskustvu u računovodstvu osiguranja. Intervjui su obavljeni sa ciljem dobivanja saznanja o značaju i upotrebi metoda foreznične analize u obavljanju poslovnih aktivnosti u odjelu računovodstva. U narednoj tabeli je predstavljen profil ispitanika:

Tabela 36: Pregled profila ispitanika

Inicijali i godine	Pol	Status ispitanika	Godine iskustva u profesiji
M.H., 45	Ž	direktor odjela računovodstva Adriatic osiguranje d.d.	23
B.S., 45	Ž	direktor prodaje Euroherc osiguranje d.d.	21
A.DŽ., 37	Ž	direktor odjela računovodstva i finansija Grawe osiguranje d.d.	19

M.R., 50	M	direktor službe za finansije i računovodstvo Sarajevo-osiguranje d.d.	35
M.Š., 47	Ž	direktor računovodstva Uniqa osiguranja d.d.	33

Izvor podataka: izrada Autora

Nakon provedenog face-to face intervjua, pristupilo se detaljnoj analizi prikupljenih podataka. Prezentovani rezultati baziraju se na obavljenim intervjuima sa pet ispitanika, koji imaju dugogodišnje iskustvu u računovodstvu osiguravajućih društava. Vremenski period trajanja intervjua je cca 30-45 minuta, dok je transkripcija intervjua obavljena odmah nakon obavljanja istog. Koncept osmišljenih pitanja je išao u smjeru dobivanja informacija o procesu provođenja forenzične analize računovodstvenih podataka osiguravajućih društava i značaja koju ista ima u procesu poslovanja društava. U skladu sa prethodno navedenim pitanja su koncipirana, kako je navedeno u nastavku:

1. Da li odjel računovodstva ima zaposlenika/ke ili podsektor (npr. forenzično računovodstvo) zadužen za internu kontrolu proknjiženih poslovnih transakcija?
2. Koje su dvije najvažnije stavke iz finansijskih izvještaja, a koje su ključne za donošenje kako svakodnevnih, tako i značajnih strateških odluka i na koji način se provodi analiza tih pozicija?
3. Kako se upotrebljavaju podaci iz finansijskih izvještaja u svakodnevnom obavljanju aktivnosti i donošenju važnih strateških odluka?
4. Da li se pored zakonskih (obaveznih) finansijskih izvještaja, sačinjavaju dodatni pomoćni izvještaji/analize?
5. Kako osiguravate da zaposlenici budu dovoljno stručni i osposobljen za primjenu forenzične analize finansijskih izvještaja?

Analizirajući odgovor na prvo pitanje zaključeno je da osiguravajuća društva čiji su zaposlenici ispitanici nemaju poseban odjel forenzičnog računovodstva. Interna kontrola ispravnosti i usklađenosti poslovnih transakcija u skladu sa odredbama pozitivnih zakonskih propisa relevantnih u FBiH u sektoru osiguranja se provodi u računovodstvenom odjelu zajedno sa zaposlenicima drugih odjela (od zaposlenika koji knjiženje poslovne događaje do članova uprave društva). Posebno, u obavljanju kontrolnih aktivnost daje značaj odjelima za sprečavanje pranja novca, iz razloga što većina prihoda u sektoru osiguranja proizlazi iz novčane naplate te je, stoga, neophodno konstantno i ažurno dokazivati porijeklo novca. Prethodno navedeni zaključak je potkrijepljen niže navedenim tvrdnjama:

„Naše društvo nema formiran odjel forenzičnog računovodstva jer imamo odjel interne revizije, koji je u organizacionom smislu, odvojena služba pri Upravi društva. Pored toga, formiran je odjel koji je zadužen za sprečavanje pranja novca, formiran u skladu sa odredbama Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.“
(M.R., 50).

„Grawe osiguranje, trenutno, nema službu forenzičnog računovodstva, već odjel računovodstva i finansija koji je zadužen za kontrolu poslovnih aktivnosti iz računovodstvenog i poreznog ugla.“ (A.DŽ., 37)

„Organizacijska struktura društva se sastoji od četiri sektora, i to: sektor prodaje, finansija i računovodstva, šteta i informatike.“ (B.S., 45)

“Ne. Posebno na nivou Društva, imamo zaposlenika koji vodi Interni sistem kontrola na kvartalnom nivou, kojem svi sektori dostavljaju potrebne informacije, podloge koje sadrže % rizika.” (M.Š., 47)

Odgovori na postavljeno drugo pitanje daju informacije da su u obavljanju poslovnih aktivnosti najvažnije pozicije zarađenih premija i izdataka za osigurane slučajeve. Ovo iz razloga što se u sektoru osiguranja sve aktivnosti svode na novčanu naplatu i isplatu pruženih usluga osiguranja, bilo da je u pitanju životno osiguranje ili osiguranje materijalnih stvari. Nadalje, glavna usluga osiguravajućih društava je zakonski obavezno osiguranje od automobilske odgovornosti, što posljedično utiče na to da osiguranici potražuju ovu vrstu usluge, a u prilog navedenom su dati odgovori ispitanika:

„Najznačajnije pozicije iz finansijskih izvještaja našeg društva stavke bilansa uspjeha, zarađene premije i izdaci za osiguranje slučajeve.“ (M.Š., 47)

„Po osnovu obaveznog osiguranja od automobilske odgovornosti, naplaćuje se 60% premije. Na tržištu BiH 80% premije odnosi upravo na ovu vrstu osiguranja vozila. S obzirom na to da je obavezno osiguranje od automobilske odgovornosti, sami klijenti imaju potrebu te potražuju upravo ovu vrstu osiguranja.“ (M.R., 50)

„Pored kvantitativnih informacija o isplaćenim štetama, informacije o troškovima plaća radnika su veoma značajna stavka jer produkt adekvatno edukovanog kadara (posebno zaposlenika prodajnog sektora jer su zaposlenici iz ovog odjela komunikacijski kanal sa korisnicima osiguranja, osiguranicima) su veći iznosi naplaćenih premija.“ (A.DŽ., 37)

„Podatak o isplaćenim štetama je veoma bitan podatak, a zahvaljujući odjelu računovodstva i produktu istog, u vidu izvještaja i analiza, sektor prodaje ima informacije o stanju kretanja šteta tokom određenog perioda.“ (B.S., 45)

Navodi ispitanika na treće pitanje ukazuju na to da bi poslovanje osiguravajućeg društva bilo u skladu sa zakonskih odredbi, ali u cilju ispunjavanja osnove svrhe opstanka na tržištu osiguranja te pružanje usluga koje će zadovoljiti sve zahtjeve osiguranika, neophodno je pored sačinjavanja sastavljanja završnih godišnjih finansijskih izvještaja, sačinjavati i provoditi razne analize od dnevne do godišnje osnove. U prilog ovome su dati odgovori ispitanika:

„Da bi društvo odgovorilo konkurentskim zahtjevima i da bi moglo konkurisati na razne tendere i javne nabavke te u konačnici pružiti kvalitetnu uslugu, nužno mora provoditi

različite analize podataka iz finansijskih izvještaja, prvenstveno zarađenih premija i isplaćenih odštetnih zahtjeva.“ (M.R., 50)

„Analiza finansijskih podataka i sastavljanje raznih izvještaja, je važna ne samo na kraju poslovne godine, već i tokom cijele godine.“ (A.DŽ., 37)

„Također, odjel računovodstva provodi i razne dodatne analize i izvještaje na mjesečnom nivou (koji su baza menadžerima i zaposlenicima na rukovodećim pozicijama koji donose značajne strateške odluke), a koji se odnose na ispravnost i usklađenost poslovnih transakcija sa odredbama računovodstvenih i poreznih propisa.“ (M.H., 37)

“Internim procedurama (koje su koncipirane na način da zadovoljavaju zakonsku regulativu, konkretno mislimo na porezne uprave kao i regulatorne agencije za osiguranje entiteta, imamo opisane sve bitne procese na nivou Društva, tako i u odjelu računovodstva.” (M.Š., 47)

„Analize i razne izvještaje koji su podrška poslovanju sektor računovodstva sačinjava na dnevnom, mjesečnom, polugodišnjem i godišnjem nivou. Praksa društva je da razne izvještaje sastavlja na mjesečnom nivou, ali ukoliko se ukaže potreba sačinjavaju se i na sedmičnom te dnevnom nivou.“ (B.S., 50)

Analizirajući odgovore na četvrto pitanje može se zaključiti da su kvantitativni podaci, koji su rezultat računovodstvenih aktivnosti, neopohodni i najvažniji izvor informacija pri poslovanju samog društva za interne i za eksterne korisnike. Na osnovu računovodstvenih informacija se donose značajne poslovne odluke, jer su ove informacije osnova aktivnosti planiranja budućih prihoda i rashoda, te donošenja odluka o uvođenju ili izbacivanju određne vrste usluge iz uslužnog asortimana. Kvantitativni podatak koji zadovoljava odredbe pozitivnih propisa, iz ugla računovodstva i poreza, rezultira uslugom osiguranja koja za rezultat ima maksimizaciju profita za pružaoca te usluge, ali i minimizaciju nastanka neželjenog štetnog događaja za samog osiguranika. U nastavku je dat pregled odgovora ispitanika na osnovu kojih je donesen prethodno pomenuti zaključak:

„Podaci koji su prezentirani u izvještajima služe Upravi kao osnov planiranja budućih prihoda i rashoda te organizaciji aktivnosti na kontroli istih.“ (M.H., 45)

„Također, najvažnije zbog čega se provode analize stavki iz finansijskih izvještaja je usluga osiguranja (koja se pruža na osnovu prethodno navedenih informacija), a koja će zadovoljiti potrebe osiguranika (svesti rizik štetnog događaja na minimum) i slučaju nastanka neželjenog štetnog događaja isplatiti osiguraniku osiguranu sumu.“ (A.DŽ., 37)

“Realizacija pojedinačnih ostvarenja planova, konkretno u našem slučaju zaposlenih u prodaji, profitabilnosti poslovanja pojedinih poslovnica, profitabilnosti poslovanja pojedinih kanala distribucije i sl.” (M.Š., 47)

„Za efikasnu i profitabilnu poslovnu odluku, neophodne si adekvatne i vjerodostojne kvantitativne informacije.“ (M.R., 50)

„U konačnici, na osnovu forenzičnih analiza podataka iz finansijskih izvještaja društvo donosi značajne odluke, ali najbitnije je da ove analize sprečavaju mogućnost nastanka te prezentovanja finansijskih informacija koje nose negativne efekte na samo društvo, ali i okruženje u kojem posluje (prvenstveno korisnike usluga osiguranja).“ (B.S., 45)

Prema navodima ispitanika na postavljeno peto pitanje, zaključuje se da je nužno održavati konstantnu komunikaciju između zaposlenika osiguravajućih društava, po slijedu hijerhije, od članova Uprave do prodavača premije. Pored toga, da bi produkt svih prethodno pomenutih aktivnosti bila informacija koja je ispunjava odredbe pozitivnih zakonskih propisa neophodno je provoditi kontinuiranu edukaciju zaposlenika osiguravajućih društava, na što upućuju navedni odgovori:

„Softverski računovodstveni programi koje društvo koristi omogućavaju praćenje ostvarenih rezultata na dnevnom nivou te se u kratkom vremenskom periodu identifikuju „krizne situacije“ i u međusobnoj internoj komunikaciji između svih sektora rješava problem i ostvaruju planirani ciljevi.“ (B.S., 45)

„Računovodstveni odjel u komunikaciji i zajedničkoj saradnji sa drugim sektorima, provodi razne analize ovih pozicija.“ (A.DŽ., 37)

„Društvo se u svakodnevnom poslovanju vodi politikom povjerenja između menadžera i zaposlenika, a posebno moralom i profesionalnim iskustvom, te provodi kontinuirane profesionalne edukacije zaposlenika kako odjela računovodstva, tako i drugih sektora.“ (M.H., 45)

Na osnovu rezultata provedenog intervjua možemo zaključiti da je forenzične metode analize računovodstvenih informacija potrebno primjenjivati na dnevnom nivou kako bi se spriječile negativne posljedice na samo društvo, ali i na okruženje (korisnike usluge osiguranja). Nadalje, forenzična analiza doprinosi da stavke u finansijskim izvještajima budu prezentovane u skladu sa odredbama zakonskih propisa iz oblasti osiguranja, računovodstva i poreza. U konačnici, na osnovu raznih forenzičnih analiza nastanak prevarnih radnji u procesu sačinjavanja finansijskih izvještaja osiguravajućih društava svodi se na najmanji mogući nivo.

5.3. Diskusija

U cilju davanja odgovora na definisana istraživačka pitanja te ispunjavanja ciljeva istraživanja prilikom izrade master rada saznanja do kojih se došlo rezultiraju pozitivnim odgovorima na postavljene ciljeve. U teorijskom dijelu rada, prezentovan je zakonski okvir djelatnosti osiguranja u FBiH. Djelatnost osiguranja u FBiH je regulisana posebnim propisom ZOO FBiH te računovodstvenim i poreznim propisima. Računovodstveni i porezni

akti koji detaljno regulišu poslovanje društava za osiguranje u FBiH su: ZRiR FBiH, ZPD FBiH, ZPDN FBiH, te podzakonski akti prethodno pomenutih propisa. Finansijski izvještaji osiguravajućih društava su specifični zbog same prirode posla i usluga koje isti pružaju na tržištu. Kada je u pitanju bilans stanja društava za osiguranje, u okviru aktive značajne pozicija su investicije i potraživanja iz neposrednih poslova osiguranja. Investicije iz razloga što se osiguravajuća društva na finansijskom tržištu javljaju kao značajan institucionalni investitor. U okviru pasive bilansa stanja, nezarađena premija i neisplaćeni odštetni zahtjevi su pozicije sa najvećim iznosima. Kada je u pitanju bilans uspjeha, struktura prihoda osiguravajućih društava je drugačija u odnosu na strukturu prihoda bilansa uspjeha privrednih društava. Glavni izvor prihoda društava za osiguranje su naplaćene premije. Najveći iznos zauzima stavka isplaćenih šteta (odštetni zahtjevi) i poslovni rashodi, u pasivi bilansa uspjeha društava za osiguranje.

Prema tome, zaključak je da analiza finansijskih izvještaja te forenzična analiza u velikoj mjeri doprinosi poštivanju pozitivnih zakonskih propisa u osiguravajućem sektoru u FBiH. Pretpostavka za uspješno obavljanje poslovnih aktivnosti i ostvarivanje pozitivnih rezultata je poslovanje u skladu sa odredbama zakonskih propisa, što je i potvrdila analiza finansijskih izvještaja predmetnih društava kao i informacije do kojih se došlo prilikom obavljanja intervjua sa menadžerima osiguravajućih društava u FBiH. Produkt računovodstvenog odjela, finansijski izvještaji, te detaljna analiza finansijskih izvještaja primjenom modela za analizu finansijskih izvještaja, su značajan alat i pomoć prilikom obavljanja poslovnih aktivnosti i donošenja važnih strateških odluka. Analiza finansijskih izvještaja i forenzično računovodstvo, uz primjenu odgovarajućih tehnika, značajno utiče na otkrivanje nepravilnosti (greške ili prevare) u finansijskim izvještajima.

Analize stručnjaka iz prakse u sektoru osiguranja ukazuju na to da je najefikasniji metod za otkrivanje manipulacija u finansijskim izvještajima u djelatnosti osiguranja Beneish M-score model. U konkretnom slučaju, praktična primjena Beneish M-score modela na finansijske izvještaje relevantnih društava te prezentovani rezultati analize u poglavlju 5.2. ukazuju na to da je ovaj metod značajno sredstvo koje pomaže u otkrivanju manipulacija u finansijskim izvještajima. Beneish M-score model pokazuje da li su finansijski izvještaji podložni manipulativnim radnjama. Isto tako, rano otkrivanje rizičnih područja u pozicijama finansijskih izvještaja ima preventivno dejstvo u sprečavanju manipulativnih aktivnosti.

5.4. Smjernice za buduća istraživanja

Rad na temu „Forenzična analiza finansijskih izvještaja kao značajan alat u poslovanju osiguravajućih društava u FBiH“ ima za cilj da kroz podatke i informacije prezentovane da doprinosi sektoru osiguranja u FBiH u domenu finansijskog izvještavanja. Navedeno je posebno važno jer se u procesu poslovanja u posljednje vrijeme poduzimaju aktivnosti koje imaju za rezultat negativne posljedice na okolinu i samo društvo. Kada su u pitanju ove aktivnosti, one podrazumijevaju manipulacije u pozicijama prilikom sačinjavanja finansijskih izvještaja. Sa ovim aktivnostima privredni subjekti nastoje izbjeći porezne

obaveze, koje su propisane od strane zakonodavstva, pri tome zanemarujući sankcije koje snose u slučajevima otkrivanja prevara koje značajno utiču na okruženje u kojem isto posluje. Stoga, da bi se spriječile negativne posljedice ovih prevarnih aktivnosti, potrebno je kontinuirano poduzimati aktivnosti kontrole procesa poslovanja samog privrednog subjekta, a to je moguće kroz analizu finansijskih izvještaja.

Uvažavajući prethodno navedeno, ukazano je na značaj analize finansijskih izvještaja, posebno primjenu Beneish M-score modela na finansijske izvještaje društava za osiguranje. Analizom finansijskih izvještaja predmetnih društava primjenom uobičajenih metoda za analizu (vertikalna i horizontalna analiza, analiza putem specifičnih pokazatelja za sektor osiguranja te Beneish M-score modela - primjerenu za otkrivanje manipulacija u finansijskim izvještajima u sektoru osiguranja) dobiven je rezultat i izveden zaključak da analiza finansijskih izvještaja daje doprinos donošenju kvalitetnih odluka u poslovnom procesu.

Konačno, poruka provedene kvalitativne analize je da je, pored uobičajenih metoda analize finansijskih izvještaja, potrebno primjenjivati i nešto „kompleksniji i složeniji“ metod za analizu finansijskih izvještaja - Beneish M-score model, čiji rezultati signaliziraju na manipulativne radnje u finansijskim izvještajima.

6. ZAKLJUČAK

Pogrešne poslovne odluke imaju za rezultat neefikasnu upotrebu i alokaciju raspoloživih sredstava privednog društva, ali i okruženja u kojem posluje. Takve odluke, umjesto da ostvare opći cilj svakog društva – podizanje stepena blagostanja, društvo dovode u situaciju da se suočava sa brojnim gubicima kao što je: gubitak prihoda od državnih organa, novac ili druga sredstva kojima su podržali ili eventualno finansirali loše projekte, dioničare društva koji su kupovali dionice visokog rizika, kreditore koji su odobravali rizične kredite, zaposlenike kojima je upitna mogućnost daljeg radnog angažmana te pripadajuća naknada za uloženi rad, te brojna druga lica koja direktno ili indirektno osjećaju gubitke zbog poslovnih odluka donesenih na bazi netačnih finansijskih izvještaja. Stoga, da bi se donošenje pogrešnih poslovnih odluka svelo na minimum, posebno u situacijama kada su korišteni podaci rezultat manipulativnih aktivnosti, neophodno je konstantno vršiti razne analize finansijske i nefinansijske prirode.

Kada je u pitanju analiza finansijskih izvještaja, forenzična analiza stavlja fokus na otkrivanje prevara, bez obzira na iznos i uticaj na finansijske izvještaje društva. Kroz proces forenzične analize se istražuju sumnje, pronalaze odgovarajući dokazi o mogućoj prevari i u konačnici daje zaključak o tome da li su finansijski izvještaji, koji su predmet analize, podložni prevarnim aktivnostima. Metode forenzične analize finansijskih izvještaja koje se u praksi koriste su: vertikalna i horizontalna, analiza specifičnih pokazatelja za sektor osiguranja te modeli: Beneish M-Score, Altman Z-Score, BEX Kralicekov DF pokazatelj kao i brojne druge metode.

U sektoru osiguranja, da bi se otkrilo da li su podaci sadržani u finansijskim izvještajima podložni manipulativnim radnjama, model koji je najprimjerenije koristiti prilikom forenzične analize finansijskih izvještaja je Beneish M-score model. Prilikom analize moguće je primjenjivati dva modela, model od pet ili osam varijabli, dok je za društva za osiguranje primjerenije koristiti model od osam varijabli. Rezultati analize finansijskih izvještaja se tumače na način da ukoliko je $M > -2,22$ (rezultat analize), to ukazuje na visok rizik (vjerovatnoću) da kompanija manipuliše finansijskim izvještajima, odnosno dobiti. S druge strane, ukoliko je $M < -2,22$ (rezultat analize), ukazuje na to da finansijski izvještaji preduzeća koji su predmet analize nisu manipulisani.

Nakon što je Beneish M-score model apliciran na finansijske izvještaje relevantnih osiguravajućih društava, izveden je zaključak da sačinjeni finansijski izvještaji predmetnih društava nisu podložni manipulativnim radnjama, što upućuje na to da ova društva posluju u skladu sa odredbama pozitivnih zakonskih propisa koje je propisao zakonodavac za djelatnost osiguranja.

Na kraju, da bi se potvrdile prethodno navedene tvrdnje, provedeno je kvalitativno istraživanje putem intervjua sa članovima menadžmenta pet osiguravajućih društava u FBiH. Na osnovu rezultata provedenog intervjua možemo zaključiti da je forenzične metode

analize računovodstvenih informacija potrebno primjenjivati na dnevnom nivou kako bi se spriječile negativne posljedice na samo društvo, ali i na okruženje (korisnike usluge osiguranja). Nadalje, forenzična analiza doprinosi da stavke u finansijskim izvještajima budu prezentovane u skladu sa odredbama zakonskih propisa iz oblasti osiguranja, računovodstva i poreza. U konačnici, na osnovu raznih forenzičnih analiza nastanak prevarnih radnji u procesu sačinjavanja finansijskih izvještaja osiguravajućih društava svodi se na najmanji mogući nivo.

REFERENCE

1. Adriatic osiguranje d.d. (200?). *Adriatic osiguranje*. Dostupno na: <https://www.adriatic.ba/> (pristupljeno 10. septembar 2023)
2. Agencija za nadzor osiguranja FBiH. *Agencija za nadzor osiguranja Federacije BiH*. (200?). Dostupno na: <https://nados.ba/bs/> (pristupljeno 30. septembar 2023)
3. Agencija za osiguranje BiH. (2019). *Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini – 2018 Godišnje izvješće*. Sarajevo. Amos Graf d.o.o.
4. Agencija za osiguranje BiH. (2020). *Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini – 2019 Godišnje izvješće*. Sarajevo. Blickdruck d.o.o.
5. Agencija za osiguranje BiH. (2021). *Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini – 2020 Godišnje izvješće*. Sarajevo. Blickdruck d.o.o.
6. Agencija za osiguranje BiH. (2022). *Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini – 2021 Godišnje izvješće*. Sarajevo. Blickdruck d.o.o.
7. Agencija za osiguranje BiH. (2023). *Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini – 2022 Godišnje izvješće*. Sarajevo. Dobra knjiga d.o.o.
8. Agencija za osiguranje RS. *Agencija za osiguranje Republike Srpske*. (200?). <https://azors.rs.ba/sr/> (pristupljeno 30. septembar 2023)
9. Agencija za osiguranje u BiH. *Agencija za osiguranje u Bosni i Hercegovini*. (200?). Dostupno na: <http://www.azobih.gov.ba/> (pristupljeno 30. septembar 2023)
10. Aini, Q., Financial Statement Profit and Loss of H. Amid Shop. (2021). *Operations Research: International Conference Series: International Conference Series* Vol. 2, No. 2. DOI: 10.47194. str. 41-44
11. Amara, I., Ben-Amar, I. i Jarboui A., (2013). Detection of Fraud in Financial Statements: French Companies as a Case Study. *Finance and Management Sciences: International Journal of Academic Research in Accounting*, 2013/3, str. 40-51
12. Andrijašević, S. i Petranović, V., (1999.). *Ekonomika osiguranja*. Zagreb: Alfa d.o.o.
13. Anggraini, N., T., (2022). Analysis of Financial Statements Based on Financial Ratio and Vertical-Horizontal Method in PT Unilever. *Journal of Social Science*. Vol. 3, No. 1., str.171-176
14. Anon. (2023). *Financial Statement definition*, Accounting tools. dostupno na <https://www.accountingtools.com/articles/financial-statements> (pristupljeno 28. septembar 2023)
15. Asa osiguranje d.d. (200?). *Asa osiguranje*. Dostupno na: <https://www.asacentral.ba/> (pristupljeno 10. septembar 2023)
16. Bajgorić, N., Somun-Kapetanović, R., Resić, E. i Turulja, L., (2019). *Uvod u metodologiju naučnoistraživačkog rada* (II izmijenjeno i dopunjeno izdanje). Sarajevo: Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu
17. BarNiv, R. i McDonalds B.J., (1992.). Identifying Financial Distress in the Insurance Industry: A Synthesis of Methodological and Empirical Issues. *The Journal of Risk and Insurance: American Risk and Insurance Association* 59(4), DOI: 10.2307, str. 543 – 573

18. Bašić, M. i Popić I., (2009). *Troškovno računovodstvo – praktikum*. Sarajevo: Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu
19. Clavería Navarrete, A. i Carrasco Gallego, A., (2023). Forensic accounting tools for fraud deterrence: a qualitative approach. *Journal of Financial Crime*, 2023/3, DOI: 10.1108, str. 840-854
20. Dr. Kapić. J., (2011). *Računovodstvo II izdanje*. Sarajevo: Ekonomski fakultet u Sarajevu; str. 104
21. Euroherc osiguranje d.d. (200?). *Euroherc osiguranje*. Dostupno na: <https://www.euroherc.ba/> (pristupljeno 15. septembar 2023)
22. Finansijsko-informatička agencija. *Finansijsko-informatička agencija Federacija Bosne i Hercegovine*. (200?). Dostupno na <https://fia.ba/bs> (pristupljeno 30. septembar 2023)
23. Fridson, M.S. i Alvarez, F., (2022) *Financial statement analysis: A practitioner's guide 5th Edition*. Wiley Finance Series
24. Isaković-Kaplan, Š., (2016. godina). *Forenzično računovodstvo*. Fojnica: Štamparija Fojnica
25. Isaković-Kaplan, Š. *et. al.* (2021). Forensic Review of Financial Statements of Legal Entity Tuš-Trade, *Journal of Forensic Accounting*, 2021/1, DOI: 10/2478, str. 64 – 79
26. Jahić, M. *et. al.* (2018) *Finansijsko računovodstvo (III izmijenjeno i dopunjeno izdanje)*. Fojnica: Štamparija Fojnica
27. Jahić, M., Šapina, H., Jahić, H., (2008) *Računovodstvo finansijskih institucija*). Fojnica: Štamparija Fojnica
28. Kapić, J., (2011). *Računovodstvo II izdanje*. Sarajevo: Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu
29. Kaya, I. i Özçelik, H. The Effect of Cash Flows on Firm Performance: A Research on BIST. (2023) *Istanbul Journal of Economics* 73(1), DOI: 10.26650. str. 333-358
30. Kočović, J. i Kovač, R., (2006). *Osiguranje*. Beograd: Ekonomski fakultet u Beogradu
31. Kočović, J. i Šulejić, P., (2006). *Osiguranje*, Beograd: Centar za izdavačku djelatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu
32. Kozarević, S. i Kovač, R., (2013.). *Ekonomika osiguranja*. Tuzla: Off-set d.o.o.
33. Lukić, R., (2006). *Računovodstvo osiguravajućih kompanija*. Beograd: Centar za izdavačku djelatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu
34. Meiryani, M. *et al.* (2021). *Detecting of Financial Statements Fraud Using Beneish M-Score Model and F Score Model*. 5th International Conference on Business and Information Management, DOI: 10.1145, str. 45-51
35. Messier, W., (2000). *Revizija - priručnik za revizore i studente s rješenjima zadataka*. Zagreb: Fabor & Zgombić Plus
36. Mićin K., (2008). *Računovodstvo osiguravajućih društava*. Zagreb: Hasibo d.o.o.
37. Mićin, K., (2008. godina). *Računovodstvo osiguravajućih društava*. Zagreb: Hasibo d.o.o.
38. Mohamad Kamal, M. E., Md. Salleh, M. F., & Ahmad, A. A. (2016) *Detecting Financial Statement Fraud by Malaysian Public Listed Companies: The Reliability of the Beneish M-Score Model*. *Jurnal Pengurusan* 46(2016). str. 23-32

39. Mulawarman, U., Samarinda, Kaliman, E., (2022). *Analysis of Financial Statements Based on Financial Ratio and Vertical-Horizontal Method in PT Unliver, tbk, 2016-2017 period*. Journal of Social Sciences, Vol. No 1. DOI: 10.46799. str. 171-176
40. Nemanja, B., (2016). *Forenzično računovodstvo i njegova uloga u otkrivanju računovodstvenih prevara*. Stručni rad Agencija za knjigovodstvene poslove Budimir 2016. UDK: 336.717.16
41. Novalija-Islambegović, S., *Specijalna računovodstva II*. (2015). Tuzla: Off-set d.o.o.
42. Rajković, S., (2016). Beneishov M-score model u funkciji detekcije računovodstvenih manipulacija. Pregledni rad. *Naučni časopis za ekonomiju 2016/01*. DOI: 10.7251, str 1-5
43. Repousis, S., (2016). Using Beneish model to detect corporate financial statement fraud in Greece. *Journal of Financial Crime*, 2023/54, DOI:10.118, str. 1063-1073
44. Robinson. R. T., Henry. E., i Broihahn M.A., (2020). *International Financial Statement Analysis*. New York: John Wiley & Sons
45. Ruth,G., Income Statement CV. Source Makmur Pratama Indonesia for the 2021. (2021). *Operation Research: International Conference Series* Vol. 2, No. 2. DOI: 10.47194. str. 49-53
46. Službene novine BiH (2005). *Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dodanu vrijednost BiH*. Sarajevo: Službene novine BiH, 93/05, str. 8215-8242
47. Službene novine BiH (2005). *Zakon o porezu na dodanu vrijednost BiH*. Sarajevo: Službene novine FBiH, 09/05, str. 621-636
48. Službene novine FBiH (2005). *Zakon o društvima za osiguranje u privatnom osiguranju FBiH*. Sarajevo: Službene novine FBiH, 24/05, str. 1576-1595
49. Službene novine FBiH (2008). *Zakon o porezu na dohodak FBiH*. Sarajevo: Službene novine FBiH, 10/08, str. 1-10
50. Službene novine FBiH (2016). *Pravilnik o primjeni Zakon o porezu na dobit FBiH*. Sarajevo: Službene novine FBiH, 88/16, str. 71-133
51. Službene novine FBiH (2016). *Zakon o porezu na dobit FBiH*. Sarajevo: Službene novine FBiH, 15/16, str. 1-11
52. Službene novine FBiH (2017). *Zakon o osiguranju FBiH*. Sarajevo: Službene novine FBiH, 93/05, str. 53-98
53. Službene novine FBiH (2021). *Pravilnik o primjeni Zakon o porezu na dohodak FBiH*. Sarajevo: Službene novine FBiH, 48/21, str. 16-76
54. Službene novine FBiH (2021). *Zakon o računovodstvu i reviziji FBiH*. Sarajevo: Službene novine FBiH, 15/21, str. 1-28
55. Svabova, L. i Blazek R., (2021). Detection of earnings management in insurance companies in Slovakia. *SHS Web of Congerences The 21st International Scientific Conference Globalization and its Socio-Economic Consequences 2021*, 03(029), DOI: 10.1051. str. 8.
56. Šain, Ž. i Todorović, O., (2015.). *Osiguranje imovine i lica u praksi knjiga za menadžere*. Sarajevo: Ekonomski fakultet u Sarajevu

57. Šain, Ž., (2009). *Aktuarski modeli životnih osiguranja* (I dio – osnove aktuarske matematike). Sarajevo: Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu
58. Tarjo i Nurul, H., (2015). Application of Beneish M-Score Models and Data Mining to Detect Financial Fraud. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 2015/924, str. 924 – 930
59. Triglav osiguranje d.d. (200?). *Triglav osiguranje*. Dostupno na: <https://www.uniqa.ba/> (pristupljeno 10. septembar 2023)
60. Triglav osiguranje d.d. (200?). *Triglav osiguranje*. Dostupno na: <https://www.triglav.ba/> (pristupljeno 10. septembar 2023)
61. Trklja, B., (2008). *Finansijska matematika* (treće izdanje). Sarajevo: Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu
62. Uniqa osiguranje d.d. (200?). *Uniqa osiguranje*. Dostupno na: <https://www.uniqa.ba/> (pristupljeno 10. septembar 2023)
63. Veledar, B., Bašić, M. i Čolpa, A., (2022). State and Perspectives of Forensic Accounting Development in Bosnia and Herzegovina. *Journal of Forensic Accounting Profession*, Vol 2, No 1. DOI 10.2478, str. 1-18
64. Žager, K. *et. al.* (2008). *Analiza financijskih izvještaja* (II dopunjeno izdanje). Zagreb: Mashmedia d.o.o.

PRILOZI

PRILOG 1

Bilans stanja Euroherc osiguranje d.d.

Naziv pozicije	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
AKTIVA					
Nematerijalna imovina	930	720	509	298	8.479
Materijalna imovina	23.346.999	31.594.518	38.298.729	38.493.239	38.979.288
Ulaganja	45.523.914	45.488.233	45.185.475	50.318.903	59.517.625
Udio reosiguranja u tehničkim rezervama	618.281	669.069	921.976	2.612.693	2.009.134
Potraživanja	8.318.312	8.161.742	8.002.579	7.634.522	7.755.542
Ostala imovina	5.455.421	5.871.583	5.669.643	7.344.587	9.007.340
Plaćeni troškovi budućeg razdoblja i nedospjela naplata prihoda	3.124.103	3.029.430	3.169.859	4.698.251	5.703.167
Ukupno aktiva	86.387.960	94.815.295	101.248.770	111.102.493	122.980.575
PASIVA					
Kapital i rezerve	29.148.567	34.059.575	40.259.343	46.349.271	57.038.049
Tehničke rezerve	54.943.109	57.839.976	58.075.039	61.795.442	62.537.650
Finansijske obaveze	447.685	883.855	619.681	374.950	747.526
Ostale obaveze	1.759.124	2.031.194	2.260.571	2.582.830	2.657.350
Odgođeno plaćanje troškova i prihodi budućeg perioda	89.475	695	34.136	0	0
Ukupna pasiva	86.387.960	94.815.295	101.248.770	111.102.493	122.980.575

Bilans uspjeha Euroherc osiguranje d.d.

Naziv pozicije	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
PRIHODI					
Zarađene premije	56.761.350	58.981.396	59.997.647	61.063.923	65.477.230
Prihodi od ulaganja	1.077.636	3.057.308	1.539.316	4.238.619	1.485.651
Prihodi od provizija i naknada	201.998	312.719	295.840	356.101	325.057
Ostali osigurateljno-tehnički prihod, neto od reosiguranja	578.748	576.083	539.595	458.505	499.410
Ostali prihodi	20.666	70.678	59.277	188.653	192.906
Ukupni prihodi	58.640.398	62.998.184	62.431.675	66.305.801	67.980.254
RASHODI					
Izdaci za osigurane slučajeve	25.615.949	28.385.934	25.912.760	27.535.235	28.557.072
Promjene ostalih tehničkih rezervacija	50.000	0	0	0	0
Izdaci za povrat premije (bonusi i popusti)	1.878.661	1.610.637	1.536.013	1.520.539	1.656.184
Poslovni rashodi (izdaci za obavljanje djelatnosti)	22.513.172	22.910.691	24.134.726	24.335.360	28.366.657
Troškovi ulaganja	37.585	68.140	127.821	22.326	86.570
Ostali tehnički troškovi	707.133	64.277	502.738	772.574	29.541
Dobit ili gubitak iz redovnog poslovanja prije poreza	7.837.898	9.958.505	10.217.617	12.119.767	9.284.230
Porez na dobit ili gubitak	824.686	998.143	875.283	987.090	694.570

Dobit ili gubitak obračunskog razdoblja poslije poreza	7.013.212	8.960.362	9.342.334	11.132.677	8.589.660
---	------------------	------------------	------------------	-------------------	------------------

Bilans stanja Adriatic osiguranje d.d.

Naziv pozicije	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
AKTIVA					
Nematerijalna imovina	2.622.054	2.596.250	2.629.744	2.677.552	2.653.763
Materijalna imovina	18.623.001	24.459.993	24.362.617	24.151.939	24.537.501
Ulaganja	54.051.822	60.343.527	61.075.940	66.432.217	73.637.770
Udio reosiguranja u tehničkim rezervama	926.159	1.359.931	1.198.667	1.084.093	1.790.582
Potraživanja	6.010.313	5.661.026	5.581.252	8.458.721	9.205.191
Ostala imovina	5.468.267	1.873.084	5.965.293	8.123.946	9.573.313
Plaćeni troškovi budućeg razdoblja i nedospjela naplata prihoda	6.037.528	6.544.226	7.465.843	5.557.502	7.011.925
Ukupno aktiva	93.739.144	102.838.037	108.279.356	116.485.970	128.410.045
PASIVA					
Kapital i rezerve	27.988.269	33.557.259	37.655.894	42.032.278	46.700.445
Tehničke rezerve	62.639.427	65.798.477	66.625.490	70.550.101	77.237.846
Finansijske obaveze	35.217	12.718	1.359	0	0
Ostale obaveze	2.264.585	2.788.777	2.773.396	2.979.573	3.584.176
Odgođeno plaćanje troškova i prihodi budućeg perioda	811.646	680.806	1.223.217	924.018	887.578
Ukupna pasiva	93.739.144	102.838.037	108.279.356	116.485.970	128.410.045

Bilans uspjeha Adriatic osiguranje d.d.

Naziv pozicije	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
PRIHODI					
Zarađene premije	62.738.526	64.554.443	65.468.363	68.820.359	76.495.926
Prihodi od ulaganja	2.211.384	1.737.985	1.470.894	1.234.446	1.366.499
Prihodi od provizija i naknada	243.934	341.467	445.152	536.662	444.876
Ostali osigurateljno-tehnički prihod, neto od reosiguranja	1.805.167	1.357.070	1.827.380	1.654.730	726.513
Ostali prihodi	271.411	744.590	171.325	269.467	607.781
Ukupni prihodi	67.270.422	68.735.555	69.383.114	72.515.664	79.641.595
RASHODI					
Izdaci za osigurane slučajeve	33.543.692	32.611.894	31.158.537	32.999.470	34.647.140
Promjene ostalih tehničkih rezervacija	-413.670	-377.065	205.845	2.037.259	3.094.972
Izdaci za povrat premije (bonusi i popusti)	1.170.658	477.423	0	0	0
Poslovni rashodi (izdaci za obavljanje djelatnosti)	28.015.492	27.259.453	28.823.751	27.332.422	30.871.744
Troškovi ulaganja	120.901	77.014	40.670	31.887	118.515
Ostali tehnički troškovi	4.313.838	2.420.892	2.436.948	2.878.757	2.882.632
Ostali troškovi, uključujući vrijednost usklađenja	0	0	0	0	0
Dobit ili gubitak iz redovnog poslovanja prije poreza	519.511	6.265.944	6.717.362	7.235.869	8.026.592

Porez na dobit ili gubitak	0	681.553	745.018	842.616	938.918
Dobit ili gubitak obračunskog razdoblja poslije poreza	519.511	5.584.391	5.9723.44	6.393.253	7.087.674

Bilans stanja Triglav osiguranje d.d.

Naziv pozicije	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
AKTIVA					
Nematerijalna imovina	889.515	116.088	414.192	410.403	324.957
Materijalna imovina	4.873.358	10.740.778	11.241.116	10.618.193	10.369.982
Ulaganja	65.494.306	64.515.461	66.667.859	75.075.224	76.821.712
Udio reosiguranja u tehničkim rezervama	6.362.210	7.100.957	11.616.025	22.026.257	26.943.998
Odgođena porezna imovina	0	0	8.437	21.102	47.166
Potraživanja	10.290.361	7.843.406	8.784.526	8.938.690	10.277.363
Ostala imovina	10.892.419	21.887.473	25.107.073	27.584.322	33.592.229
Plaćeni troškovi budućeg razdoblja i nedospjela naplata prihoda	2.632.402	2.467.240	3.271.244	4.929.700	5.570.250
Ukupno aktiva	101.434.571	114.671.403	127.110.472	149.603.891	163.947.657
PASIVA					
Kapital i rezerve	33.781.580	36.009.271	37.604.183	39.339.728	39.698.373
Tehničke rezerve	61.119.871	69.082.200	78.769.285	96.899.301	109.573.556
Ostale rezerve	791.141	697.065	665.169	732.669	912.595
Odgođena porezna obaveza	298.778	348.504	251.183	177.336	185.925
Ostale obaveze	3.679.386	6.224.264	5.255.227	5.513.535	5.665.481
Odgođeno plaćanje troškova i prihodi budućeg perioda	1.763.815	2.310.099	4.565.425	6.941.322	7.911.727
Ukupna pasiva	101.434.571	114.671.403	127.110.472	149.603.891	163.947.657

Bilans uspjeha Triglav osiguranje d.d.

Naziv pozicije	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
PRIHODI					
Zarađene premije	34.840.152	36.364.146	38.025.398	40.617.812	44.483.767
Prihodi od ulaganja	2.957.606	2.553.189	1.606.945	2.238.529	1.293.158
Prihodi od provizija i naknada	1.248.997	2.074.076	3.995.699	5.873.918	7.132.317
Ostali osigurateljno-tehnički prihod, neto od reosiguranja	318.581	1.297.580	456.116	364.783	582.715
Ostali prihodi	52.769	145.797	455.493	904.207	239.255
Ukupni prihodi	39.418.105	42.434.788	44.539.651	49.999.249	53.731.212
RASHODI					
Izdaci za osigurane slučajeve	17.108.595	18.837.421	17.430.306	19.202.966	20.401.501
Promjene ostalih tehničkih rezervacija	5.003.018	5.993.938	6.239.041	6.859.239	6.266.207
Izdaci za povrat premije (bonusi i popusti)	549.743	426.569	465.918	500.167	455.401
Poslovni rashodi (izdaci za obavljanje djelatnosti)	13.832.870	13.947.198	16.426.004	19.413.106	21.999.992
Troškovi ulaganja	363.873	653.462	581.804	576.989	810.287
Ostali tehnički troškovi	590.654	519.029	554.074	652.042	809.575

Dobit ili gubitak iz redovnog poslovanja prije poreza	1.967.790	2.057.171	2.843.044	2.794.740	2.988.249
Porez na dobit ili gubitak	157.483	211.897	338.549	259.629	351.830
Dobit ili gubitak obračunskog razdoblja poslije poreza	1.810.307	1.845.274	2.504.495	2.535.111	2.636.419

Bilans stanja Grawe osiguranje d.d.

Naziv pozicije	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
AKTIVA					
Nematerijalna imovina	16.938	27.472	24.429	18.892	34.570
Materijalna imovina	3.616.303	3.783.514	8.512.290	8.573.190	8.381.355
Ulaganja	175.392.647	207.581.974	205.790.915	225.501.937	226.612.162
Udio reosiguranja u tehničkim rezervama	7.806.330	8.661.505	9.911.916	10.311.742	10.954.512
Potraživanja	2.650.803	1.766.383	3.333.646	2.705.298	2.948.163
Ostala imovina	27.440.900	14.842.357	25.640.115	11.769.127	13.147.629
Plaćeni troškovi budućeg razdoblja i nedospjela naplata prihoda	4.741.897	3.887.125	3.648.581	6.929.707	7.350.374
Ukupno aktiva	221.665.818	240.550.330	256.861.892	265.809.893	269.428.765
PASIVA					
Kapital i rezerve	25.706.029	30.931.717	35.824.479	35.986.919	31.013.297
Tehničke rezerve	190.754.156	204.545.442	214.339.608	224.270.151	232.775.546
Ostale rezerve	1.016.388	1.127.759	1.246.658	1.455.569	1.200.000
Depoziti zadržani iz posla predanog u reosiguranje	20.646	0	0	0	0
Ostale obaveze	3.939.755	3.736.783	4.885.527	3.613.193	4.234.717
Odgođeno plaćanje troškova i prihodi budućeg perioda	228.844	208.629	565.620	484.061	205.205
Ukupna pasiva	221.665.818	240.550.330	256.861.892	265.809.893	269.428.765

Bilans uspjeha Grawe osiguranje d.d.

Naziv pozicije	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
PRIHODI					
Zarađene premije	46.140.791	49.422.616	51.253.573	51.241.556	52.499.017
Prihodi od ulaganja	7.751.380	8.332.637	8.374.357	10.458.334	9.646.080
Prihodi od provizija i naknada	724.378	810.751	782.998	1.089.583	860.846
Ostali osigurateljno-tehnički prihod, neto od reosiguranja	259.653	469.863	572.640	338.595	290.094
Ostali prihodi	849.227	938.339	567.668	1.058.952	767.951
Ukupni prihodi	55.725.429	59.974.206	61.551.236	64.187.020	64.063.988
RASHODI					
Izdaci za osigurane slučajeve	24.824.271	26.825.011	2.939.9279	32.514.609	33.493.325
Promjene ostalih tehničkih rezervacija	228.218	203.943	6.694.510	5.231.472	5.723.733
Izdaci za povrat premije (bonusi i popusti)	0	0	0	0	0
Poslovni rashodi (izdaci za obavljanje djelatnosti)	17.782.765	18.505.867	18.774.162	19.084.396	19.596.648
Troškovi ulaganja	235.588	286.184	1.182.597	1.762.208	2.209.625
Ostali tehnički troškovi	698.841	836.689	810.904	628.106	391.758

Ostali troškovi, uključujući vrijednost usklađenja	9.464	270.587	94.982	11.308	57.825
Dobit ili gubitak iz redovnog poslovanja prije poreza	2.295.701	2.835.610	4.594.802	4.954.921	2.591.074
Porez na dobit ili gubitak	248.051	313.064	483.116	578.071	278.027
Dobit ili gubitak obračunskog razdoblja poslije poreza	2.047.650	2.522.546	4.111.686	4.376.850	2.313.047

Bilans stanja Asa osiguranje d.d.

Naziv pozicije	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
AKTIVA					
Nematerijalna imovina	278.310	342.274	472.772	590.885	896.692
Materijalna imovina	0	0	0	0	0
Ulaganja	18.978.616	27.050.506	30.160.682	35.316.906	41.841.074
Udio reosiguranja u tehničkim rezervama	2.388.078	3.928.421	4.133.445	4.804.612	7.078.150
Odgođena porezna imovina	0	0	0	0	0
Potraživanja	3.719.998	5.060.846	5.097.002	6.584.098	8.971.076
Ostala imovina	1.849.760	1.183.219	2.816.016	1.974.261	367.535
Plaćeni troškovi budućeg razdoblja i nedospjela naplata prihoda	4.341.910	3.241.510	6.068.855	8.928.404	10.227.691
Ukupno aktiva	31.556.672	40.806.776	48.748.772	58.199.166	69.382.218
PASIVA					
Kapital i rezerve	9.134.171	11.995.624	14.434.061	17.751.236	18.824.110
Tehničke rezerve	19.203.647	23.716.437	28.167.551	32.076.930	38.369.690
Ostale rezerve	28.324	38.141	76.178	134.397	191.184
Odgođena porezna obaveza	0	0	99.358	99.358	99.358
Finansijske obaveze	4.165	7.282	2.193	2.451	5.245
Ostale obaveze	1.585.843	2.946.176	2.524.158	2.351.835	4.050.823
Odgođeno plaćanje troškova i prihodi budućeg perioda	1.600.522	2.103.116	3.445.273	5.782.959	7.841.808
Ukupna pasiva	31.556.672	40.806.776	48.748.772	58.199.166	69.382.218

Bilans uspjeha Asa osiguranje d.d.

Naziv pozicije	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
PRIHODI					
Zarađene premije	19.902.955	23.774.163	26.797.644	32.318.271	35.541.352
Prihodi od ulaganja	1.364.907	1.329.652	1.470.394	1.958.732	4.897.736
Prihodi od provizija i naknada	861.213	1.223.958	1.539.066	2.161.430	2.430.090
Ostali osigurateljno-tehnički prihod, neto od reosiguranja	181.938	276.900	311.739	195.799	755.980
Ostali prihodi	612.916	644.620	465.493	577.641	672.730
Ukupni prihodi	22.923.929	27.249.293	30.584.336	37.211.873	44.297.888
RASHODI					
Izdaci za osigurane slučajeve	10.080.152	11.665.786	12.855.958	15.885.821	19.216.395
Promjene ostalih tehničkih rezervacija	140.531	361.000	562.623	729.419	939.535
Izdaci za povrat premije (bonusi i popusti)	58.134	114.657	26.471	78.341	38.464
Poslovni rashodi (izdaci za obavljanje djelatnosti)	10.142.006	11.983.181	13.479.898	15.423.003	19.531.276

Troškovi ulaganja	88.558	38.630	114.762	216.163	109.246
Ostali tehnički troškovi	590.163	683.821	824.221	1.197.771	1.588.668
Dobit ili gubitak iz redovnog poslovanja prije poreza	1.824.385	2.402.218	2.720.403	3.681.355	2.874.304
Porez na dobit ili gubitak	155.654	187.006	176.423	371.533	287.431
Dobit ili gubitak obračunskog razdoblja poslije poreza	1.668.731	2.215.212	2.543.980	3.309.822	2.586.873

Bilans stanja Uniqa osiguranje d.d.

Naziv pozicije	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
AKTIVA					
Nematerijalna imovina	1.837.149	2.038.180	2.249.006	2.420.378	2.371.505
Materijalna imovina	10.528.167	11.776.691	11.469.882	11.064.685	10.480.611
Ulaganja	158.269.712	184.369.175	195.514.537	192.591.093	190.201.524
Udio reosiguranja u tehničkim rezervama	13.374.736	8.313.080	8.215.450	7.363.175	8.958.910
Odgođena porezna imovina	0	0	0	0	831.586
Potraživanja	6.110.041	4.289.951	5.267.917	3.191.769	4.638.257
Ostala imovina	6.664.677	5.907.100	5.545.236	10.216.593	11.497.209
Plaćeni troškovi budućeg razdoblja i nedospjela naplata prihoda	8.674.974	7.674.844	8.037.993	9.203.024	9.697.896
Ukupno aktiva	205.459.456	224.369.021	236.300.021	236.050.717	238.677.498
PASIVA					
Kapital i rezerve	22.994.899	32.939.845	36.031.082	33.432.896	27.032.468
Tehničke rezerve	173.028.512	181.203.025	186.323.954	189.938.741	194.104.294
Ostale rezerve	182.643	210.767	292.947	372.839	418.590
Odgođena porezna obaveza	0	513.189	508.245	85.634	0
Finansijske obaveze	0	0	0	0	4.742.330
Ostale obaveze	4.030.681	2.877.962	7.233.244	5.688.296	5.814.490
Odgođeno plaćanje troškova i prihodi budućeg perioda	5.222.721	6.624.233	5.910.549	6.532.311	6.565.326
Ukupna pasiva	205.459.456	224.369.021	236.300.021	236.050.717	238.677.498

Bilans uspjeha Uniqa osiguranje d.d.

Naziv pozicije	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
PRIHODI					
Zarađene premije	53.671.577	55.907.901	53.379.995	60.719.602	64.027.637
Prihodi od ulaganja	5.235.106	6.472.434	5.328.884	5.000.629	4.625.503
Prihodi od provizija i naknada	1.326.525	956.981	977.335	1.281.635	2.002.432
Ostali osigurateljno-tehnički prihod, neto od reosiguranja	178.012	173.642	330.967	467.636	307.388
Ostali prihodi	894.717	1.129.456	145.302	142.201	681.818
Ukupni prihodi	61.305.937	64.640.414	60.162.483	67.611.703	71.644.778
RASHODI					
Izdaci za osigurane slučajeve	23.640.979	23.530.129	28.488.409	35.535.897	36.263.830

Promjene ostalih tehničkih rezervacija	12.358.110	13.735.414	3.832.979	1.934.389	1.809.000
Izdaci za povrat premije (bonusi i popusti)	1.169.425	229.600	190.064	201.595	216.464
Poslovni rashodi (izdaci za obavljanje djelatnosti)	21.112.450	23.353.842	23.095.027	26.039.066	28.970.167
Troškovi ulaganja	120.229	183.904	210.019	302.518	540.813
Ostali tehnički troškovi	335.485	353.827	705,680	525.146	471.891
Dobit ili gubitak iz redovnog poslovanja prije poreza	2.569.259	3.253.698	3.640.305	2.644.889	3.372.613
Porez na dobit ili gubitak	355.815	415.635	504.574	439.351	518.056
Dobit ili gubitak obračunskog razdoblja poslije poreza	2.213.444	2.838.063	3.135.731	2.205.538	2.854557